

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

RÖRANDE

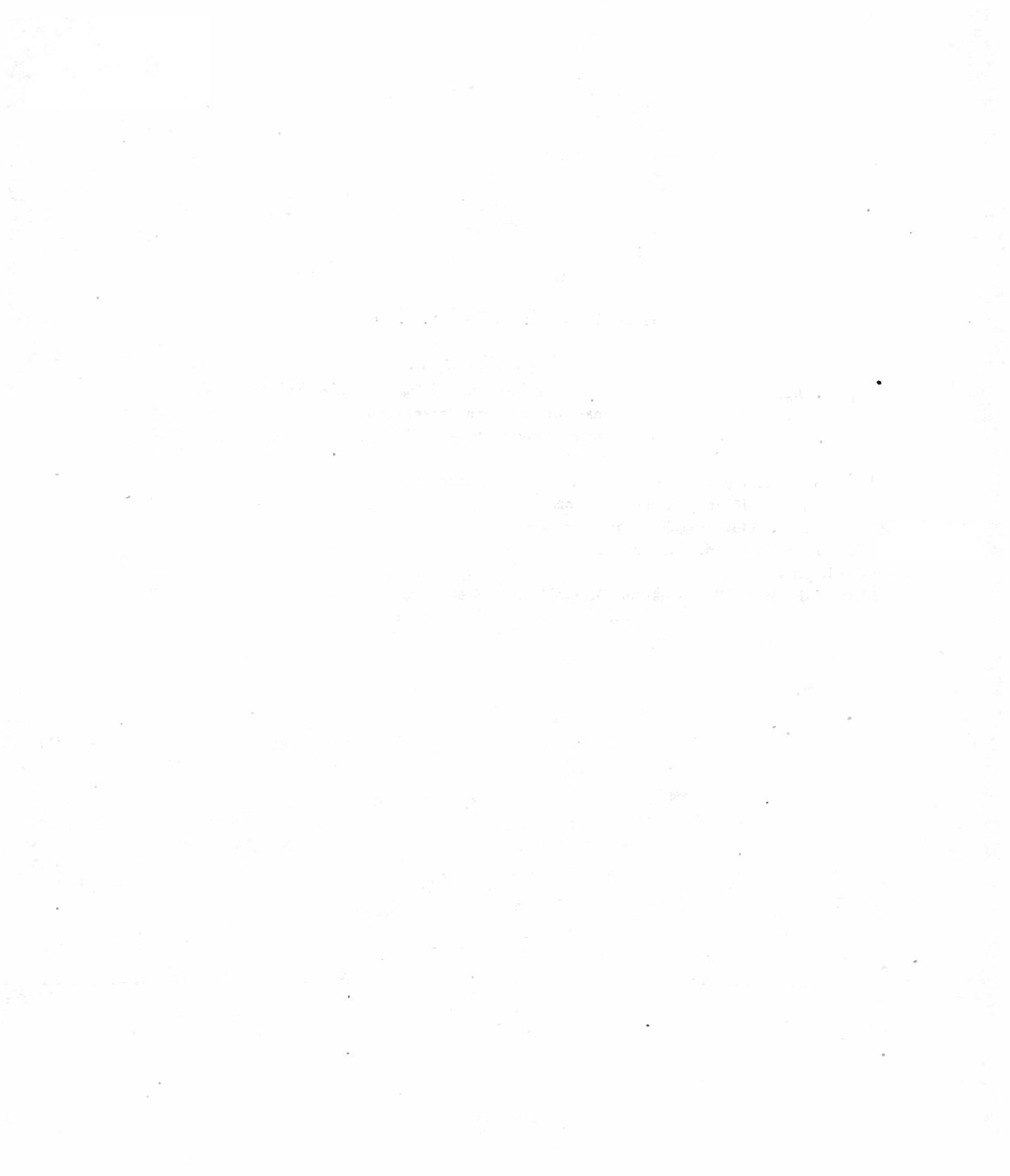
UNDERVISNINGSVÄSENDETS CENTRALA LEDNING

AVGIVET DEN 9 DECEMBER 1918 AV DE
JÄMLIKT BESLUT DEN 11 JULI 1918 INOM
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET TILLKALLADE

SAKKUNNIGA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet	5
I. Tidigare strävanden att åvägabringa central ledning av undervisningsväsendet	7
II. De nuvarande överstyrelsernas tillkomst och organisation	16
III. Behovet av enhetlighet i undervisningsväsendets ledning	45
IV. Formen för samarbetet	53
V. Gemensam central ledning av undervisningsväsendet	62
1. Skolöverstyrelsens arbetsformer	62
2. Skolöverstyrelsens arbetskrafter	66
VI. Hemställan och stat. Kostnadsberäkning	82
Särskilt yttrande	86
Bilaga. Förslag till instruktion för skolöverstyrelsen	89

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet.

Jämlikt nådigt bemyndigande den 11 juli 1918 har åt oss överlämnats att inom departementet biträda med utredning rörande anordningen av undervisningsväsendets centrala ledning. Ifrågavarande utredningsarbeten skulle avse dels spørgsmålet om en gemensam skolöverstyrelse, i sig inbegripande den nuvarande läroverksöverstyrelsen och den av årets riksdag beslutade nya skolöverstyrelsen, dels ock frågan, huru, vid olika alternativ beträffande den centrala ledningen för det allmänna skolväsendet, regleringen av de olika styrelsernas eller, i fall av gemensam överstyrelse, avdelningarnas verksamhetsområden och inbördes samarbete lämpligast borde ordnas. Enligt de av Herr Statsrådet för uppdragets utförande lämnade närmare direktiv, skulle dessutom, därest utredningen resulterade i förslag, som innebure, att den nuvarande läroverksöverstyrelsen skulle komma att ingå såsom en avdelning i den gemensamma skolöverstyrelsen, särskilt undersökas, huruvida utom nuvarande överdirektörstjänsten, fyra läroverksrådsbefattningar fortfarande kunde anses vara av behovet påkallade. Likaledes skulle, för den händelse den rådande ordningen med två överstyrelser funnes böra bibehållas, men de kommunala mellanskolorna överflyttades från läroverksöverstyrelsen till skolöverstyrelsen, det spørgsmålet upptagas till särskild prövning, huruvida icke arbetskrafter i samband därmed inom läroverksöverstyrelsen bleve lediga att tagas i anspråk för nödvändiga arbetsuppgifter inom skolöverstyrelsen.

Med förmålan att vi funnit ett sammanförande av ledningen av de olika grenarna av undervisningsväsendet till en gemensam överstyrelse,

omfattande såväl den nuvarande läroverksöverstyrelsen som den beslutade skolöverstyrelsen, utgöra den lämpligaste vägen att undanröja nu bestående dualism i ifrågavarande hänseende, få vi härmed överlämna betänkande tillika med förslag till organisation och stat för överstyrelsen ifråga, varvid särskild uppmärksamhet, på sätt statsrådsprotokollet förutsatt, ägnats spörsmålet om ändamålsenligaste fördelningen av arbetskrafterna inom verkets olika avdelningar.

Vid uppgörandet av förslaget till stat hava vi, jämlikt av Herr Statsrådet meddelat beslut, haft att pröva från läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t ingivna framställningar rörande anslagsaskanden till 1919 års riksdag.

Uppdraget såsom de sakkunnigas sekreterare har varit anförtrott åt undertecknad Björck.

Särskilt yttrande av undertecknad Falk åtföljer betänkandet.

Stockholm den 9 december 1918.

O. M. STRÖMBERG.

SVEN BENGTSSON.

B. J:SON BERGQVIST.

WILHELM BJÖRCK.

AUG. FALK.

I. Tidigare strävanden att åvägabringa central ledning av undervisningsväsendet.

En kortfattad historisk återblick på den utveckling, som frågan om den centrala ledningen av undervisningsväsendets olika grenar tidigare haft i vårt land, lämnades i Kungl. Maj:ts proposition till 1913 års riksdag angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket. Härur må till belysning av nu föreliggande omorganisationsspörsmål huvuddragen anföras.

Skolan har i vårt land från början i huvudsak vuxit upp under kyrkans hagn, och kyrkans organ hava i stort sett långt fram i tiden utgjort skolans styrelse. Väl har därbredvid alltsedan år 1626 *kanslikollegium* och längre fram dess efterföljare, den år 1809 inrättade och år 1833 upplösta kanslistyrelsen, haft om händer inseendet över skolorna. Men såsom en verklig fackmässig överstyrelse med kontrollerande och ledande inflytande vid sidan av eller över de kyrkliga myndigheterna kom detta ämbetsverk icke att i regeln tjänstgöra och kunde det knappast heller. Skolan var alltså på det närmaste förknippad med kyrkan, och den måste bliva det, så länge dess huvudsakliga uppgift ansågs vara att utbilda prästämmen eller — vad folkundervisningen vidkom — att förhjälpa ungdomen till bättre kristendomskunskap. De äldre försöken att förskaffa skolorna en verksam central överledning äro därför på det närmaste sammanknutna med planerna på en överstyrelse för kyrkan; den alltifrån Gustav Adolfs tid uppdykande tanken på en ecklesiastik överstyrelse, ett *consistorium generale*, avsåg sålunda att organisera en för kyrka och skola gemensam ledning.

Emellertid vidgades småningom skolans uppgifter allt mer utöver de rent religiöst-kyrkliga uppgifterna. Särskilt under 1700-talet gjordes från skilda håll gällande, att skolan skulle tillgodose även ämbetsverken och de borgerliga yrkena med utbildade ämnessvenner. Reformkraven hade emellertid svårt att vinna gehör, och vid århundradets slut fram-

ställdes de därför med fördubblad styrka, samtidigt med att starka klagomål över skolväsendets brister förspordes. Det är därför säkerligen ingen tillfällighet, att vid 1800-talets början en första ansats gjordes att förskaffa vårt skolväsende en verklig, i viss mån sakkunnig överledning, nämligen genom det år 1801 i samband med upplösningen av det gamla kanslikollegium inrättade *kanslersgillet*. Särskilt anmärkningsvärt är, att denna styrelse skulle under sin ledning hava *alla* undervisningsverk; det betonades, att detta var anordnat »till ernående av ett fullkomligt sammanhang i hela uppfostringsverket och till avhjälpande av de brister, som visade sig i detta angelägna verk och kunde härflyta från en delad uppsikt över detsamma». Denna anordning var för övrigt en naturlig följd av det föregående pedagogiska meningsbytet tydliga strävan att se hela uppfostringsfrågan i ett enhetligt sammanhang, framför allt från synpunkten av vikten att genom skolor av skilda typer och utgreningar planmässigt tillgodose skilda samhällsklassers och yrkens bildningsbehov.

Det behov av en gemensam överledning för hela uppfostringsverket, som med kanslersgillets tillkomst i någon mån tillfredsställts, tog sig vid denna tidpunkt även uttryck i ett förslag till en organisation i stort av undervisningsväsendets styrelse. Den bekante skolmannen G. A. Silverstolpe framförde nämligen en dylik tanke i ett till kanslersgillet år 1802 inlämnat memorial om skolväsendets reformerande, vari föreslogs inrättandet av ett kollegium för uppfostringsverken, likställt med övriga riksens kollegier. Detta kollegium skulle bestå av akademiernas kansler och en deputerad professor för var akademi, som årligen skulle ombytas, samt i övrigt av »ett efter behovet lämpat antal ledamöter».

Den begynnande utvecklingen till bildande av en även gentemot Kungl. Maj:t i viss mån fristående central skolstyrelse, som med kanslersgillet förelåg, blev avbruten genom dess år 1809 timade upplösning i samband med inrättandet av en *ecklesiastik expedition* och kanslikollegiets återupplivande i form av *kanslistyrelse*. Men behovet av en sakkunnig skolledning, särskilt med hänsyn till det trängande reformarbetet, var fortfarande starkt och det framtvingade snart i viss mån en tillfällig ersättning för vad kanslersgillet varit ämnat att bliva i de under 1810- och 1820-talen arbetande *uppfostringskommittéerna*, den första tillsatt år 1812 och år 1825 avlöst av den s. k. stora uppfostringskommittén, vilken år 1828 hade slutfört sitt arbete. Den förstnämnda kommittén hade närmast till uppgift läroverkens reformerande, men även folkundervisningen blev föremål för dess överläggningar. Den senare, »stora» kommittén, behandlade i ett sammanhang hela undervisningsväsendet och föreslog i

sitt brett anlagda betänkande från enhetliga synpunkter reformer av folkskolorna, elementarläroverken, universiteten och tillämpningsskolorna.

Ur den förra kommitténs arbeten och på grund av de erfarenheter, som därunder vunnits, framkom även en första antydan till en mer stadigvarande ledning av reformarbetet på skolväsendets område, nämligen den s. k. *skolrevisionen*. Denna institution föreskrevs i 1820 års skolordning. Den bestod av statssekreteraren vid ecklesiastikexpeditionen, såsom ordförande, en ständig sekreterare, en professor från något av rikets universitet samt fyra gymnasie- och skollärare, utsedda från stiftet, varjämte biskoparna hade däruti säte och stämma, när de kommo tillstädes. Skolrevisionen skulle sammanträda vart tredje år och hade att granska från läroverken inkomna uppgifter, betänkanden och handlingar samt att till Kungl. Maj:t avgiva berättelse över läroverkens tillstånd och om utvägar till deras ytterligare förbättring. Skolrevisionen var sålunda från början närmast avsedd för läroverken, och dess överläggningar gällde också, de gånger den sammanträdde, nämligen åren 1824, 1832 och 1843, dessa. Emellertid hemställde den stora uppfostringskommittén, att revisionen borde på samma sätt granska även folkskolornas »författning och behov». Kommittén fasthöll alltså även härutinnan vid kravet på den enhetligare behandling av uppfostringsväsendet, som så starkt gjorts gällande i kommitténs eget arbete. Denna hemställan ledde dock icke till önskad åtgärd, och skolrevisionen kom sålunda ännu en tid framåt att tjänstgöra som en styrelse för elementarläroverken enbart.

Emellertid visade sig den form av läroverksstyrelse, som i skolrevisionen förelåg, alltmer otillfredsställande. Och jämsides därmed trängde sig folkskolan, framför allt med folkskolestadgan av år 1842, alltmera i förgrunden och krävde, även den, ett verkligt centralt organ. Vid skolrevisionens sammanträde år 1843 framställdes av densamma ett förslag till organiserande av starkare central skolledning, vilket förslag närmast tog sikte på läroverkens behov men även sades avse »det så högst viktiga undervisningsverket i hela dess omfattning». Revisionen föreslog, att de meddelanden angående läroverken, vilka förut insänts till revisionen för bearbetning, nu skulle årligen lämnas till ecklesiastikdepartementet. Då dessa meddelanden säkerligen skulle giva anledning till »ömsesidiga rådplågningar, hemställanden och förslag uti allt, vad läroverken rörer», krävdes inom departementet anordnandet av en »närmare och omständligare tillsyn» över undervisningsverket, och revisionen föreslog till den ändan inrättandet av »en särskild avdelning av ecklesiastikdepartementet med egen byråchef samt nödigt biträde av i undervisningsväsendet erfarna och kunniga män». Skolrevisionen skulle därmed ej avskaffas. Men den

borde ej sammanträda oftare än vart tionde år och föreslogs få en från skolnsynpunkt mer representativ och fyllig sammansättning.

Såväl förslaget om sakkunniga biträden åt byråchefen som hemställan om skolrevisionens fortvaro i något förändrat skick giva vid handen, att härmed avsågs icke blott att anskaffa ökad arbetskraft för ärendenas formella beredning inom ecklesiastikdepartementet utan även en undervisningsväsendet sakligt övervakande och styrande central ledning. Förslaget upptogs icke omedelbart men blev i viss mån utgångspunkten för ett förslag om en gemensam centralstyrelse för samtliga undervisningsverk, vilket av chefen för ecklesiastikdepartementet F. O. Silverstolpe år 1847 framställdes. Den sålunda föreslagna centralstyrelsen borde bestå av tre ständiga och tre för ett år i sänder förordnade ledamöter. Med styrka betonade förslagsställaren behovet av enhet och överensstämmelse i undervisningsverkens organisation. Förslaget undansköts emellertid, och Kungl. Maj:t stannade vid den mer tillfälliga åtgärden att hos riksdagen äska ett anslag å 3,000 riksdaler banko för bekostande av det biträde, som komme att till skolväsendets ordnande av tillkallade sakkunniga äskas.

Två vägar voro sålunda utpekade för lösningen av frågan om en överledning för skolväsendet: den ena ett inbyggande i ecklesiastikdepartementet av en *byrå*, vilken både skulle omhänderhava ärendenas beredning och föredragning samt därjämte utöva en övervakande och initiativtagande ledning av skolväsendet, den andra den genom kanslersgillet en gång inslagna med en fristående, bredare organiserad *styrelse*.

Under den närmast följande tiden hölls tanken på en fristående centralstyrelse uppe genom vid flera tillfällen väckta motioner. Den fördes fram i form av förslag om upprättande av ett »ecklesiastikkollegium» för både kyrka och skola, vilka förslag på grund av deras vittsvävande karaktär delvis möttes av stark kritik. Under tiden avhjälpes på Kungl. Maj:ts initiativ det mest trängande behovet genom anställande år 1856 av en särskild *expeditionsskreterare* inom departementet för handläggning av ärenden rörande allmän uppfostran och undervisning. Därmed voro de huvudsakliga riktlinjerna tillsvidare för framtiden givna. Domkapitlen, vilka genom 1842 års folkskolestadga fått sig av staten ålagd den närmaste tillsynen över folkskoleväsendet, fingo för de följande årtiondena, jämte i viss mån länsstyrelserna och den år 1860 inrättade folkskolinspektionen, en väsentlig andel av ansvaret för skolväsendets ledning. Och inom ecklesiastikdepartementet ledde ärendenas växande mängd redan genom beslut av riksdagen åren 1860—1862 till upprättandet av en särskild *folkskolebyrå* vid sidan av en numera till det högre undervisningsväsendet begränsad byrå. Därmed blev en dualism i ledningen av

skolväsendets båda huvudgrenar för lång tid fastslagen. Men en verklig ledning, om ock med tiden allt mer otillräcklig, var dock anordnad, ty de båda byråcheferna hade jämlikt sina instruktioner till uppgift både att genom inspektioner öva tillsyn över skolväsendet och att taga initiativ till behövliga reformer.

Under de följande årtiondena hava kraven på överledning litet emellan, ehuru på olika vägar, gjort sig gällande, och i allmänhet hava därvidlag läroverkens, folkskolornas och de praktiska läroanstalternas behov betraktats fristående från varandra.

För läroverkens del framfördes kravet på en överstyrelse med en ingående motivering av 1882 års läroverkskommitté. Den föreslagna styrelsen tänktes omfatta endast de allmänna läroverken; kommittén omnämnde dock, tydligt under intryck av statsrådet Silverstolpes framställning av år 1847, alternativet med en för folkskola och läroverk gemensam överstyrelse men sköt detta alternativ åt sidan under motivering, att kommittén icke ansåg det tillkomma densamma att taga en dylik lösning i övertvägande. Förslaget lämnades för tillfället utan beaktande, men ett par årtionden senare togs frågan, såsom nedan närmare omförmäles, ånyo upp i reservation inom den år 1898 tillsatta läroverkskommittén, för att senare i kungl. proposition föreläggas 1904 års riksdag. Riksdagen beslöt med anledning härav upprättande av en fristående *överstyrelse för de allmänna läroverken*.

Jämsides med de sålunda slutligen med framgång krönta strävandena att förskaffa de allmänna läroverken en verksam centralstyrelse löpa likartade strävanden att ävenledes förstärka folkskolans ledning. I proposition till 1891 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t sålunda tillsättande av en omedelbart under ecklesiastikdepartementet ställd tjänsteman med framstående duglighet och erfarenhet i folkskoleväsendet, vilken skulle tjänstgöra såsom *överinspektör över folkskoleväsendet*. Han skulle öva högsta inseendet över folkskolinspektionen och själv vara inspektör över seminarierna, varjämte han skulle, där sådant påkallades, biträda departementschefen vid beredning av ärenden rörande folkundervisningen av uteslutande eller övertvägande pedagogisk art och alltså i det hela inom departementet särskilt företräda den pedagogiska sakkunskapen. Förslaget föll på andra kammarens motstånd, till stor del på den grund, att chefen för folkskolebyrån ansågs böra själv vara skolman och själv i huvudsak fullgöra nämnda åligganden. Men detsamma gav anledning till beviljande av anslag år 1893 till gottgörelse åt annan tjänsteman inom departementet, vilken skulle frigöra chefens arbetskraft genom att å folkskolebyrån till föredragning bereda besvärsmål och en del andra administrativa mål.

Sedan en särskild styrelse för de allmänna läroverken år 1904 inrättats, har frågan om ett starkare centralt organ för folkundervisningen åter gjort sig påmind. Från Sveriges allmänna folkskolläraryörening liksom från det 14:de allmänna folkskolläraryöret i Gävle år 1908 påyrkades med stor enstämmighet en lösning i form av en *särskild* folkskolestyrelse, alltså med fasthållande av den genom departementalbyråerna en gång införda dualismen i ledningen av skolväsendets två huvudavdelningar.

Slutligen har frågan vid 1909 års riksdag framförts i en inom riksdagen väckt massmotion, i vilken påyrkades inrättandet av en folkskolöverstyrelse, organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med läroverksöverstyrelsen och liksom denna ställd omedelbart under ecklesiastikdepartementet. I samband med detta yrkande återupptogs emellertid även den gamla tanken på en gemensam ledning av skolväsendet. Med hänvisning till den i Finland existerande skolstyrelsen framhöllo motionärerna såsom riktigast, att en för både folkskolor och läroverk gemensam överstyrelse organiserades.

Det riksdagsutskott, till vilket motionen remitterades, tillstyrkte avlåtande till Kungl. Majt av en skrivelse i ämnet med det innehåll, motionärerna föreslagit. Skrivelseförslaget bifölls av andra kammaren men hann ej i första kammaren slutbehandlas, till följd varav saken förföll.

Spörsmålet upptogs emellertid av folkundervisningskommittén, vilken i ett den 20 december 1912 dagtecknat betänkande framlade ett utförligt motiverat förslag till frågans lösning, därvid upptagande den i förenämnda motion uttalade tanken på ett övervinnande av de senare årtiondenas dualism inom skolväsendets ledning och därmed inom skolväsendet över huvud genom upprättande av en för folkskolor, läroverk och därmed jämförliga läroanstalter gemensam skolöverstyrelse.

Detta förslag bildade utgångspunkten för proposition till 1913 års riksdag om utvidgande av läroverksöverstyrelsen till en överstyrelse för skolväsendet i riket. Med avslag å propositionen beslöt riksdagen upprättande av en särskild överstyrelse för folkundervisningen, kallad *folkskolöverstyrelsen*.

Även för den tredje gruppen undervisningsanstalter, de praktiska, har sedan länge behovet av en effektiv ledning varit kännbart. Våra första tekniska elementarskolor tillkommo under 1850-talet. Dessförinnan hade mera fristående söndags- och aftonskolor med liknande syftning, avsedda för i arbete eller lära anställda personer, uppstått. Så hade år 1844 i Stockholm grundats »söndagsritskolan för hantverkare» och fyra år senare av slöjdföreningen i Göteborg en motsvarande söndags- och afton-

skola där. På statens bekostnad inrättades under 1850-talet en dylik skola i Eskilstuna.

När 1847—48 årens riksdag första gången anslog medel för understödjande av den nämnda söndagsritskolan i Stockholm, utgjorde ett av villkoren för statsunderstödet beviljande, att skolan skulle ställas under tillsyn av kommerskollegium eller en blivande överstyrelse för handel och slöjder. Anslagen till de äldsta tekniska elementarskolorna beviljades också vid 1850—51 och 1853—54 årens riksdagar under villkor, att skolorna skulle ställas under överinseende antingen av något ämbetsverk eller en särskild styrelse. I överensstämmelse härmed föreskrev de äldsta stadgarna för såväl slöjdföreningens skola som de tekniska elementarskolorna, att samtliga dessa skolor skulle stå under kommerskollegiets överinseende. Detsamma blev också i enlighet med riksdagens beslut förhållandet med den tekniska söndags- och aftonskolan i Eskilstuna.

Tid efter annan framställdes därefter nya förslag till ordnande av det tekniska undervisningsväsendets överledning. Inom riksdagen hava sålunda förslag framkommit att överlämna denna överledning antingen direkt till vederbörande departement eller till direktionen för teknologiska institutet, men avvisats.

Den för det tekniska undervisningsväsendets ordnande år 1872 tillsatta kommittén ägnade stor uppmärksamhet åt frågan om den lägre tekniska undervisningens ordnande. Särskilt betonades därvid nödvändigheten av organisationens fortgående utveckling samt av inspektion. I samband härmed framhöll kommittén olämpligheten av att överinseendet över de tekniska skolorna, såsom dittills varit förhållandet med en del av dem, anförtroddes åt kommerskollegium och påyrkade upprättandet av en särskild överstyrelse för den lägre tekniska undervisningen. Överstyrelsen borde bestå av en ordförande och tre ledamöter.

Det av kommittén framlagda förslaget vann emellertid icke beaktande. Med avseende på de tekniska afton- och söndagsskolorna eller de nuvarande lägre tekniska yrkesskolorna uppdrog Kungl. Maj:t den 31 augusti 1877, sedan samma års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beviljat anslag till understödjande av dessa skolor, åt en särskild kommitté av tre personer att uppgöra förslag till undervisningsplaner för skolorna. Kommittén avgav sitt utlåtande i det kommittén ursprungligen förelagda ämnet den 20 oktober 1877 men fick sedan fortfarande årligen i uppdrag att avgiva utlåtande om fördelningen av de till dessa tekniska läroverk anslagna medlen, varjämte en av kommitténs ledamöter förordnades att besöka, utom andra läroverk, även de tekniska afton- och söndagsskolorna för att taga kännedom om deras undervisning m. m.

Sedan riksdagens revisorer funnit anmärkningsvärt, att en kommitté efter att hava fullgjort sitt ursprungliga uppdrag, fortfarande kvarstode och arbetade för annat ändamål än det med densamma från början åsyftade, lämnades år 1886 uppdraget att inspektera de tekniska afton- och söndagsskolorna och att uppgöra förslag till statsanslagets fördelning dem emellan åt den förre inspektören ensam.

Detta förhållande fortfor till år 1892. Från och med detta år har Kungl. Maj:t årligen uppdragit åt tekniska skolans i Stockholm styrelse att avgiva förslag till fördelningen av statsanslaget till de lägre tekniska yrkesskolorna och åt dess föreståndare att inspektera de statsunderstödda skolorna, tekniska skolan i Eskilstuna och slöjdföreningens i Göteborg skola.

Enligt stadgarna för de tekniska elementarskolorna av den 15 juni 1877 skulle överinseendet över dessa skolor tillhöra kommerskollegium eller den särskilda överstyrelse, som av Kungl. Maj:t därtill förordnades. En liknande bestämmelse inflöt i stadgarna för tekniska skolan i Stockholm av den 1 november 1878. Någon särskild överstyrelse kom dock icke till stånd. Såväl de nämnda skolorna som tekniska skolan i Eskilstuna kvarstodo under kommerskollegiets överinseende ända till slutet av år 1886, då de på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 29 oktober nämnda år ställdes direkt under ecklesiastikdepartementet. Detta beslut var närmast föranlett av ett utav 1883 års kommerskollegiekomitté framlagt förslag, att de dittills kollegiet underställda tekniska skolorna skulle omedelbart underordnas ecklesiastikdepartementet. Det förutsattes därvid av kommittén, att en särskild sakkunnig föredragande anställdes, åt vilken även skolornas inspektion kunde uppdragas.

De åligganden, som förut tillkommit kommerskollegium i egenskap av överstyrelse för de tekniska skolorna, överflyttades genom kungl. kungörelsen den 10 december 1886 dels på Kungl. Maj:t, dels på de särskilda skolornas styrelser. Den sålunda vidtagna anordningen har sedermera alltjämt bibehållits.

Den centrala ledningen av de statsunderstödda handelsundervisningsanstalterna har, alltsedan dessa anstalter år 1894 kommo i åtnjutande av statsunderstöd, utövats av kommerskollegium med biträde av en utav Kungl. Maj:t förordnad inspektör.

Emellertid påyrkades av 1908—10 års handelsundervisningskommitté, att, om en organisation av det lägre handelsundervisningsväsendet komme till stånd, borde åt en sakkunnig myndighet överlämnas att handhava och leda utvecklingsarbetet. Antingen borde därvid en särskild myndighet upprättas, närmast jämförlig med läroverksöverstyrelsen, eller också borde

vid kommerskollegiets sida ställas ett undervisningsråd, bestående av 5 personer, med inspektören självskrivnen och i övrigt representerande framför allt pedagogisk och merkantil sakkunskap. Kommittén förmenade, att tillsviðare det senare alternativet borde komma till användning, men att man i en framtid hade att räkna med det förra.

Frågan om den centrala ledningen för senast omförmälda undervisningsanstalter kom i ett väsentligt förändrat läge genom det förslag, som 1917 års sakkunniga framlade till ordnande av en gemensam central ledning för den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete. Denna centrala myndighet föreslogs böra benämnas överstyrelsen för yrkesundervisningen och ansågs böra organiseras i nära överensstämmelse med de redan befintliga överstyrelserna för läroverken och folkundervisningen. På grundvalen av föreliggande förslag hemställde också Kungl. Maj:t i proposition till 1918 års riksdag om inrättande av en dylik överstyrelse. Som nedan närmare framhålls, beslöt emellertid riksdagen att i stället åvägabringa en gemensam central myndighet för yrkesundervisningen och folkundervisningen under benämningen *skolöverstyrelsen*.

II. De nuvarande överstyrelsernas tillkomst och organisation.

Läroverks-
överstyrel-
sen.

Som ovan erinrats erhöilo de allmänna läroverken en särskild central ledning genom 1904 års riksdags beslut att i samband med den då genomförda läroverksreformen inrätta en överstyrelse för rikets allmänna läroverk.

Läroverks-
kommittén år
1902.

Frågan härom hade upptagits av 1899 års läroverkskommitté, som bland annat yttrade, att en alldeles särskild anledning föreläge att taga detta spörsmål under omprövning, därigenom att åtskilliga bland kommitténs förslag, såsom förslagen till sexklassig realskola, till en avslutningsexamen inför censorer vid dessa läroverk, till samskolor o. s. v. med nödvändighet komme att öka arbetet vid läroverkens administration och göra behovet av en i viss mån självständig sådan alltmera kännbart. Kommittén redogjorde också i korthet för ett inom densamma framkommet förslag till inrättande av en överstyrelse, benämnd läroverksråd. Kommittén uttalade därjämte, att den funnit förslaget i fråga i flera hänseenden synnerligen beaktansvärt. Med hänsyn till att frågan om lärarproven helt nyligen vunnit en lösning, åtminstone för tillfället genom deras förvandling från obligatoriska till fakultativa, och domkapitlen alltså fortfarande hade att taga befattning med dessa prov, och då vidare frågan om domkapitlens omorganisation ännu väntade på sin lösning, ansåg sig kommittén emellertid icke böra avlåta något förslag i denna viktiga fråga.

Mot detta kommitténs beslut avgåvos dock reservationer av tre ledamöter, professor Ernst Carlson, med instämmande i huvudsak av lektor P. E. Lindström, samt av lektor Nils Höjer.

I förstnämnda reservation påvisades bland annat, att lärarproven icke finge utgöra någon förevändning för undanskjutande av den viktiga frågan om inrättande av en centralstyrelse för de allmänna läroverken. Utsöndringen av läroverksärendena från domkapitlens funktioner bildade just en förutsättning för dessas omorganisation, vadan denna frågas obestämda läge långt ifrån att tala emot upprättande av ett läroverksråd tvärtom utgjorde ett skäl för en sådan åtgärd. Det framhölls vidare, att det för läroverksbyråns chef vore en omöjlighet att bedöma alla de mångartade

krav, som framträdde på den högre bildningens område. Det mest avgörande skälet, varför upprättandet av en central läroverksstyrelse ej längre borde uppskjutas, låge dock däri, att en genomgripande reform av det högre skolväsendet nu stode på dagordningen. Sålunda erinrades om, att den nya realskolexamen, som kommittén i enlighet med riksdagens önskan föreslagit, krävde vidtagande av en dylik åtgärd. Jämväl vore inrättandet av en överstyrelse nödvändigt för förverkligandet av det länge närda önskemålet att lägga tillsättningen av ämneslärarbefattningarna i Kungl. Maj:ts hand. Slutligen framhölls, att behovet av den vidsträcktare inspektion, som den nya organisationen påkallade, gjorde en särskild central ledning erforderlig. Åtgärder i liknande syfte hade vidtagits i våra grannländer Norge, Danmark, Finland och Preussen.

Efter att hava påvisat de väsentliga funktioner, som borde tillkomma det tilltänkta läroverksrådet, föreslog nämnda reservant, att under ekle-siastikdepartementet måtte, till biträde vid anordnande och övervakande av examina samt för utredning av vissa ärenden angående de allmänna läroverken och därmed jämförliga skolor, förordnas ett läroverksråd, bestående av en ordförande och fyra ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t för en tid av fem år bland ordinarie universitets- eller läroverkslärare av framstående duglighet.

Lektor Höjers reservation utmynnade i indragning av en byrå i departementet, under samtidig förstärkning av byrån för den högre undervisningen, bland annat genom adjunktion av fackmän, universitetsprofessorer eller ordinarie läroverkslärare, som förvärvat en större erfarenhet om undervisningen och dess bedömande.

Flertalet hörda myndigheter tillstyrkte, i huvudsaklig överensstämmelse med reservanten Carlsons förslag, upprättandet av en central styrelse.

Myndig-
heterna.

I proposition till 1904 års riksdag framlade Kungl. Maj:t, som ovan nämnts, förslag i den riktning, reservationen innebar. Föredragande departementschefen betonade i sitt anförande till statsrådsprotokollet, att de av kommitténs majoritet åberopade skälen icke vore hållbara. Å andra sidan syntes skälen för upprättandet av en central läroverksstyrelse synnerligen trängande och påtagliga. Sålunda hade svårigheten för domkapitlen att fungera som läroverksstyrelser med tiden blivit allt mera märkbar. Deras rent kyrkliga uppgift toge i allt högre grad deras verksamhet i anspråk, de kunde icke samverka med varandra, deras arbetssätt måste enligt sakens natur bliva ganska tungt. Allt detta försvårade i väsentlig grad ernåendet av den enhetlighet och planmässiga ledning, som för läro-

Kungl. propo-
sition år
1904.

verkens del vore önskvärda. Ävenledes vitsordades, att läroverksbyrån i ecklesiastikdepartementet under de senare åren till den grad betungats av ärenden, att detta förhållande icke längre kunde lämnas utan avseende.

Alldeles särskilt ville departementschefen betona behovet av inspektion. På grund av de löpande ärendenas stora mängd hade vederbörande byråchefs tid icke medgivit inspektionsbesök vid vissa läroverk oftare än vart tionde år. Att en för läroverken så viktig angelägenhet genom omständigheternas makt sålunda blivit så gott som alldeles förfelad tarvade ovillkorligen rättelse. Med de då rådande förhållandena vore därjämte den olägenheten förenad, att chefen för ecklesiastikdepartementet nödgades personligen befatta sig med en mängd administrativa detaljer, som onödigtvis toge hans tid i anspråk.

Genomförandet av den föreslagna läroverksorganisationen med dess många krävande och delvis alldeles nya uppgifter skulle uppenbart öka nämnda olägenheter. Men ännu viktigare i och för sig vore enligt departementschefens mening, att den nya läroverksorganisationen erhöle sådana administrativa organ, att framgången av den tillkomna reformen ej vedervågades genom brist på fast och enhetlig ledning, en farhåga, som med hänsyn till föregående erfarenhet från omfattande omorganisationer ingalunda vore obefogad. Särskilt ville departementschefen härvidlag erinra om den nya examen på mellanstadiet, införandet av den nya och oprövade skolform, som samskolorna utgjorde, de ifrågasatta förändringarna i undervisningsplanen m. fl. åtgärder, vilka fordrade en särskild uppmärksamhet från den inspekterande myndighetens sida.

Departementschefen förmenade, att det högre skolväsendet vunnit en sådan omfattning, att det lika väl som andra förvaltningsgrenar behövde tillgodoses genom ett särskilt centralorgan. Då därtill komme att undervisningstekniken numera utvecklats till en verkligt fackmässig ståndpunkt, funnes intet skäl att kvarhålla ledningen hos en kanslimyndighet, vilken, utom ärenden angående de allmänna läroverken och de högre flickskolorna, hade att behandla ärenden rörande universitet och högskolor samt hela den i stark utveckling stadda tekniska undervisningen och redan därför aldrig kunde ersätta en utav flera speciellt sakkunnige sammansatt överstyrelse med uteslutande uppgift att ägna sig åt vården av förstnämnda läroanstalter, och som, på ett lämpligt sätt organiserad, borde få stor betydelse för läroverkens framtida utveckling och reformering.

De funktioner, departementschefen funne böra tillkomma den blivande överstyrelsen, vars inrättande efter hans mening vore betänkligt att längre uppskjuta, vore huvudsakligen följande: att utöva inspektion över

de allmänna läroverken och andra motsvarande statsunderstödda undervisningsanstalter, att vidtaga nödiga åtgärder med avseende på examina, att, i samband med att utnämningen av ämneslärartjänster vid läroverken överflyttades från domkapitlen till Kungl. Maj:t, avgiva yttrande och förslag till sådana tjänster, att tillsätta lärarbefattningar vid samskolor samt övningslärartjänster, att fördela anslagen till enskilda läroverk m. m., att yttra sig över ansökningar om statsunderstöd och om dimissionsrätt samt att i övrigt avgiva de utlåtanden och verkställa de utredningar, som i ärenden rörande de allmänna läroverken av Kungl. Maj:t äskades. Dessutom borde överstyrelsen äga att framställa förslag angående behövlige förbättringar inom det högre skolväsendet.

Angående sammansättningen ansåg departementschefen, att en ordförande och fyra ledamöter, helst representerande olika undervisningsfack, borde utgöra ett tillräckligt antal, under förutsättning att styrelsen finge rätt att vid behov tillkalla speciellt sakkunniga t. ex. i hygieniska frågor. En notarie borde för sekreterargöromålens fullgörande anställas. Ävenså instämde departementschefen därutinnan med reservanten Carlson, att medlemmarna i styrelsen, för att de efter hand måtte kunna ombytas och därigenom nya krafter tillföras institutionen, ej borde tillsättas å ordinarie stat utan endast för viss tid förordnas. De borde under sådana förhållanden utses bland ordinarie lärare vid de allmänna läroverken och högskolorna och förordnas på fem år i sänder. Sammanlagda kostnaderna beräknades uppgå till 22,000 kronor.

Vid ärendets behandling i riksdagen framställdes i motioner vissa ändringsförslag beträffande överstyrelsens sammansättning och befogenhet. Sålunda yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att överstyrelsen måtte inspektera även statens folkskoleseminarier. Från annat håll hemställdes, att förslaget om särskild överstyrelse måtte avslås och i stället två avlönade inspektörer för de allmänna läroverken anställas. En tredje motion avsåg ändring i förslaget om arvoden åt överstyrelsens medlemmar.

Motioner.

Kungl. Maj:ts förslag tillstyrktes emellertid i allt väsentligt av det särskilda utskott, åt vilket läroverksreformens förberedande behandling inom riksdagen anförtrotts. Riksdagens beslut utföll jämväl i överensstämmelse med det framställda kungl. förslaget, bortsett från en vidtagen ändring i avlöningsbeloppen för överstyrelsens medlemmar.

Utskottet och riksdagen.

Som ovan framhållits framkom inom riksdagen år 1909 förslag om inrättande av en överstyrelse jämväl för folkundervisningsväsendet. Detta spörsmål upptogs tre år senare av folkundervisningskommittén, vilken i

Folkskol-
överstyrel-
sen.
Folkunder-
visningskom-
mittén.

ett år 1912 avgivet betänkande framlade ett förslag till övervinnande av de senare årtiondenas dualism inom skolväsendets ledning och därmed inom skolväsendet över huvud genom inrättande av en enhetlig central myndighet för läroverken och folkundervisningsväsendet.

Redan dessförinnan hade kommittén i sitt betänkande angående folkskoleseminarierna år 1911 framhållit behovet av förstärkt central ledning för folkundervisningen genom upprättandet av en självständig styrelse, samt att man med goda skäl riktat uppmärksamheten på det önskvärda däri, att rikets hela skolväsen bleve betraktat som ett sammanhörande helt och bragtes in under en enhetlig myndighets ledning och omvårdnad.

Med hänvisning till den här tillkännagivna ståndpunkten uttalade kommittén i sitt senare betänkande, att den ifrågasatta nya styrelsen för folkundervisningsväsendet borde till Kungl. Maj:t och till ecklesiastikdepartementet intaga i det hela samma ställning som överstyrelsen för rikets allmänna läroverk redan intoge. Dess väsentligaste arbetsområde skulle utgöra folkskolväsendet, omfattande småskolan och den egentliga folkskolan samt folkskolans överbyggnader och i anslutning därtill abnormundervisningens olika anstalter. Till folkskolväsendet slöto sig å ena sidan de läroanstalter, som hade till uppgift att utbilda de för detsamma behövliga lärarkrafterna, medan å andra sidan arbetsfältet vidgade sig till att innefatta den allmänna folkbildningen i vidsträckt bemärkelse. Hit hörde de skilda grenarna av bildningsarbetet bland de vuxna: folkhögskolan, biblioteks- och föreläsningssamheten samt anordningar för idrott och fysisk fostran i allmänhet. Den utveckling på samhällslivets område, som utmärkte vår tid, nödvändiggjorde mer än någonsin en kraftig verksamhet på folkundervisningens och den allmänna folkbildningens områden. Den faran förelåge emellertid, att av brist på målmedveten och planmässig ledning de verk samma krafterna till stor del förbrukades och det lovande utvecklingsarbetet avstannade eller ledde till oreda och förvirring snarare än till verklig förbättring. Därför framträdde starkare än tillföre behovet av en central myndighet, så sammansatt och utrustad, att den kunde överblicka hela arbetsfältet, sammanhålla de spridda krafterna och leda arbetet efter bestämda riktlinjer.

Då kommittén framställde förslag till upprättande av en överstyrelse för folkundervisningsväsendet, uppkom med nödvändighet spørsmålet, i vilket förhållande en dylik överstyrelse borde stå till läroverksöverstyrelsen. Enligt kommitténs mening skulle det samarbete, som erfordrades mellan de båda styrelserna, bäst förverkligas därigenom, att de inginge såsom skilda avdelningar i en enda för landets hela skolväsen gemensam skolöverstyrelse.

Kommittén föreslog, att läroverksöverstyrelsen skulle tillsammans med den föreslagna centrala ledningen av folkundervisningsväsendet bilda en gemensam skolöverstyrelse.

Därvid hade kommittén ingalunda förbisett, att dessa centrala styrelser dock i det hela borde intaga en i förhållande till varandra fullt självständig ställning, i all synnerhet i de frågor, som uteslutande berörde de under respektive styrelser stående läroanstalterna. Med den inre organisation av det sålunda erhållna centrala ämbetsverket, vilken kommittén tänkt sig, och för vilken i det följande skall redogöras, ansåges, trots det att ämbetsverket framträdde starkt enhetligt utåt, fullt betryggande säkerhet vinnas för att de olika skolorna skulle få ostört fullfölja sina särskilda ändamål och att ingen hindrande inblandning från den ena eller andra av de båda stora avdelningarna i deras speciella verksamhet skulle äga rum. Kommittén ville erinra även därom, att från varandra skilda centrala styrelser för den högre undervisningens och folkundervisningens områden i allmänhet icke förekomme i främmande länder.

Den genom den angivna föreningen uppkommande överstyrelsen för skolväsendet i landet föreslog kommittén böra benämnas »skolöverstyrelsen.»

Enligt kommitténs förslag skulle skolöverstyrelsen komma att omfatta två huvudavdelningar, en läroverksavdelning (läroverksöverstyrelsen), och en folkundervisningsavdelning (den ifrågasatta folkskolöverstyrelsen). Vardera avdelningen skulle utgöras av 4 medlemmar, av vilka en tillika skulle vara avdelningschef. I spetsen för överstyrelsen skulle stå en för båda avdelningarna gemensam chef med generaldirektörs ställning. Till överstyrelsen skulle vidare överflyttas inspektören för folkhögskolorna och de då i ekleklesiastikdepartementet anställda konsulenterna för ärenden rörande den offentliga föreläsningens verksamheten samt rörande folkbibliotek. Vid överstyrelsen skulle dessutom fästas inspektören för dövstumskolorna, varjämte en inspektör för blindundervisningen där skulle anställas.

Enligt det av kommittén uppgjorda förslaget till stat skulle kostnaderna för överstyrelsen komma att uppgå till 205,700 kronor. Då kostnaderna för läroverkstyrelsen för det dåvarande uppgingo till 73,700 kronor och, då tillika för andra av den ifrågasatta överstyrelsen till övertagande föreslagna uppgifter anslagits 17,000 kronor, skulle den årliga merkostnaden utgöra 115,000 kronor.

Av de sinsemellan ganska skiljaktiga yttranden, som med anledning av folkundervisningskommitténs ovannämnda förslag avgåvos av de hörda myndigheterna, är det av läroverksöverstyrelsen lämnade givetvis förtjänt av särskild uppmärksamhet.

Läroverks-
överstyrelsen
om det fram-
ställda för-
slaget.

Överstyrelsen anförde sålunda angående den föreslagna enhetliga överstyrelsen:

»Beträffande själva den tanke, som bär upp förslaget i denna punkt, eller att ledningen av skolväsendet i dess helhet bör i största möjliga utsträckning bliva enhetlig, så delar överstyrelsen den uppfattning, som i detta avseende blivit av kommittén uttalad. En sådan enhetlig ledning är enligt överstyrelsens mening önskvärd, såväl när det gäller undervisnings- och uppfostringsfrågor av mer principiell innebörd som ock i fråga om organisationen av skolväsendet i dess helhet och av enskilda skoltyper. Och även för de läroanstalter, som stå under läroverksöverstyrelsens in-seende, torde det vara av vikt, att särskilt frågor av ekonomisk innebörd, framför allt sådana, som avse anslagsäskanden hos riksdagen, skärskådas och avgöras från en ståndpunkt, från vilken man mäktar överskåda skolväsendet i dess helhet. Det lider intet tvivel, att därest de båda överstyrelserna skulle komma att mera löst ställas vid sidan av varandra, detta skulle kunna medföra, att de lätt nog kunde inför det allmänna framträda som målsmän för skilda, måhända stridiga och med varandra rivaliserande intressen, något som helt visst skulle komma att bliva till skada för dessa intressen. Överstyrelsen anser det därför vara av stor betydelse, att sådana former för samarbetet mellan de båda överstyrelserna väljas, att en blivande skolöverstyrelses verksamhet kan i stort sett betraktas såsom enhetlig.

Å andra sidan står det emellertid klart för överstyrelsen, att de särskilda ändamål och uppgifter, som föreligga för de under den nuvarande läroverksöverstyrelsen lydande läroanstalterna å ena sidan och de läroanstalter, som skulle komma att tillhöra en blivande folkundervisningsöverstyrelses ledning å andra sidan, med nödvändighet kräva, att de olika skolarterna få utan hindrande inblandning från något håll ostört fullfölja sin speciella verksamhet. Överstyrelsen håller därför före, att om ett samarbete mellan de båda överstyrelserna skall bliva till verklig båtnad för skolväsendet i dess helhet och för de bildnings- och kulturändamål, detta har att tjäna, sagda överstyrelser dock i det hela måste komma att intaga en i förhållande till varandra fullt självständig ställning, i all synnerhet i de frågor, som uteslutande beröra de under respektive styrelser stående läroanstalter. Det synes överstyrelsen klart, att även med en sådan sakens ordning en viss praktisk vinst för ledningen av de speciella skolarterna vore att vinna av det gemensamma arbete, som föranledes av för skolväsendet i dess helhet gemensamma frågor. Det synes nämligen icke möjligt annat, än att detta arbete måste komma att vidga blicken även för de mera partikulära frågorna och även i fråga om dessa starka kän-

slan av gemensamt ansvar för omvårdnaden av den fosterländska bildningen».

Beträffande särskilt frågan om en gemensam chef för skolöverstyrelsens båda avdelningar hette det i nämnda utlåtande, att överstyrelsen funne uppenbart, att den föreslagna organisationen väl tillgodosåge enhetssynpunkten, men fråga syntes vara, om den i önskvärd mån komme att tillgodose de speciella intressena, som vardera avdelningen skulle komma att företräda. Överstyrelsen hade ej kunnat helt frigöra sig från den föreställningen, att det ur sistnämnda synpunkt skulle vara önskligt, att samarbetet mellan de båda avdelningarna kunde försiggå under i någon mån friare former än de av kommittén föreslagna. Det syntes emellertid överstyrelsen bliva svårt att ersätta den av kommittén föreslagna organisationen med någon annan, som bättre än denna motsvarade önskemål i den antydda riktningen utan att på samma gång medföra ökade kostnader. Man skulle möjligen kunna tänka sig, att vardera avdelningen utöver de fyra ledamöterna erhöle sin särskilda chef utan annat åliggande än att vara chef för avdelningen samt att en av de båda cheferna erhöle Kungl. Maj:ts förordnande att vara styrelsens representant utåt samt ordförande vid dess gemensamma förhandlingar. En dylik organisation skulle medföra den fördelen, att vardera avdelningens speciella intressen alltid komme att föredragas inför avdelningens egen chef. Fara syntes dock vara för handen, att den enhetssynpunkt, som överstyrelsen framhållit såsom önskvärd i fråga om ledningen av skolväsendet i dess helhet, därigenom kunde komma att lida alltför starkt intrång. På grund av de olägenheter, som härav skulle kunna befaras uppkomma, och då en organisation sådan som den nu senast antydda därjämte skulle i ekonomiskt avseende vara så till vida ofördelaktigare än den föreslagna, som den betingade ökad kostnad, motsvarande i det närmaste avlöning åt ännu en chef inom styrelsen, hade överstyrelsen stannat vid den uppfattningen, att det av kommittén framlagda förslaget under förhandenvarande förhållanden vore att föredraga.

Frågan förelades i proposition 1913 års riksdag till avgörande. I sitt anförande till statsrådsprotokollet har föredragande departementschefen utförligt angivit och motiverat sin ställning till det framställda förslaget.

Behovet av en förstärkning av den centrala ledningen av folkundervisningsväsendet underströks kraftigt och, i anslutning till kommitténs utredning samt vad som under ärendets vidare handläggning framkommit, lämnades en översikt över de olika arbetsuppgifter och arbetsområden, som borde anvisas åt ledningen ifråga.

Kungl. proposition år
1913.

Med hänsyn till nu föreliggande uppgift torde det vara anledning att framförallt dröja vid den del av departementschefens anförande, som avhandlar förhållandet mellan den till upprättande föreslagna överstyrelsen för folkundervisningsväsendet och läroverksöverstyrelsen. Här framställde sig efter departementschefens uppfattning till övervägande närmast, huruvida man borde tänka sig de båda styrelserna såsom var för sig fristående, utan annat samarbete än det, som i allmänhet kunde påkallas mellan två varandra i vissa avseenden närstående förvaltningsorgan, eller om man borde se till att åvägabringa ett mera fast samband dem emellan. Självklart hade detta spörsmål måst skärskådas ej blott ur folkundervisningens utan även ur de allmänna läroverkens synpunkt.

Departementschefen angav sin uppfattning i denna huvudfråga på följande sätt:

»I vad folkundervisningskommittén och läroverksöversstyrelsen uti här ifrågasatt avseende anført vill jag till fullo instämma. För ett åskådnings-sätt, som i arbetet uti våra barndoms- och ungdomsskolor — vilken form och karaktär de än må hava — ser en för hela vår ungdoms undervisning och uppfostran gemensam angelägenhet, ter sig den ifrågasatta anordningen såsom en helt naturlig utvidgning av den överstyrelse, som enligt statsmakternas beslut redan ansetts erforderlig för en del av vårt skolväsen.

Även om vart och ett av de olika slag av läroanstalter, som här äro i fråga, har sitt bestämt utstakade mål att fullfölja och även om det strängt måste fasthållas, att de olika målen ej få förväxlas eller sammanblandas, finnas dock i fråga om det arbete, som vid dessa läroanstalter utföres, så många beröringspunkter och gemensamma intressen, att ett samarbete mellan målsmännen för de olika läroanstalterna är oundgängligen nödvändigt, för att icke landets undervisnings- och uppfostringsarbete skall komma att lida av en för detsamma högst ogynnsam brist på enhetlighet och sammanhållning.»

»Nu har mot förslaget i denna punkt i olika former uti vissa av de avgivna utlåtandena den invändningen uttalats, att sagda förslag syftade till att främja strävandet att göra folkskolan till bottenskola: det vore ett steg på vägen till förverkligande av detta önskemål eller åtminstone en symbol för bottenskoleprogrammet. Ehuru jag själv, liksom min företrädare i ämbetet och, såsom jag har skäl att tro flertalet av riksdagens nuvarande ledamöter, på grund av levande övertygelse ansluter mig till detta program, anser jag mig bestämt kunna säga, att det på intet sätt är för dess skull, som frågan om en gemensam skolöverstyrelse nu kommit upp på dagordningen. Det är att märka, att tanken på folkskolan som bottenskola ej är med ett ord berörd i det föreliggande kommittébetänkandet,

och man torde hava all anledning antaga, att vissa av kommitténs medlemmar ej skolat underlåta att inlägga en gensaga, ifall förslaget om den gemensamma skolöverstyrelsen skjutits fram i särskild avsikt att fränja en sådan tanke.»

»Det torde böra erinras, att, då förslaget om en folkskolöverstyrelse först uppstod inom folkskolekåren och av densamma framlades inför offentligheten, ingick i detta förslag ingen tanke på gemensamhet med läroverksöverstyrelsen och uppenbart är, att denna tanke, ur ren kår-synpunkt betraktad, svårligen kunnat innebära något för folkskolans lärare synnerligen tilltalande. Då man på folkskolehåll icke desto mindre gått med på gemensamheten, har orsaken uppenbarligen varit den, att man funnit rivaliserandet vara ett oting och ansett de speciella intressena böra vika för de allmänna.

Vad de allmänna läroverken och andra under läroverksöverstyrelsen lydande läroanstalter angår, torde just den av kommittén föreslagna anordningen vara lämpad att bereda målsmännen för dessa anstalter ett gynnsamt tillfälle att under ordnade och i möjligaste grad betryggande former göra sina intressen gällande vid sidan av de stora frågor, som röra det allmänna folkundervisningsväsendet och vilka på grund av den nuvarande samhällsutvecklingen måste med synnerlig styrka tränga sig i förgrunden och tilldraga sig uppmärksamheten — detta understundom måhända på de högre skolornas bekostnad, i fall dessas målsmän icke skulle vara i tillfälle att göra även sin röst hörd, när det gäller att fastställa undervisningsväsendets samfälliga önskemål. En från vissa håll uttalad farhåga, att gemensamheten i skolstyrelsen lätt nog skulle kunna komma att leda därtill, att någon viss grupp av skolor komme att utöva ett övervägande och härskande inflytande på de övriga, torde alltså sakna fog. Likaså synes mig den självständiga ställning, som förslaget inrymmer åt en var av skolöverstyrelsens båda huvudavdelningar, innebära en stark garanti för att icke abstrakt likformighet och hänsynslös nivellering komme att inträda vid behandlingen av de olika skolformernas angelägenheter.»

Organisationen av den för hela undervisningsväsendet gemensamma överstyrelse, som Kungl. Maj:t sålunda i huvudsaklig överensstämmelse med folkundervisningskommittén föreslog riksdagen till upprättande, skall icke här utförligare beröras. Erinras må emellertid därom, att departementschefen (sid. 167—183) i propositionen grundligt tillbakavisat de invändningar, som under ärendets behandling framstälts mot förslaget om en enhetlig central undervisningsledning.

Särskilt uppehöll sig departementschefen vid uttryckta farhågor, att en central ledning för undervisningsväsendet, sådan som den ifrågasatta,

skulle komma att medföra skolväsendets »byråkratisering». Den starkaste garantien mot att skolväsendet genom upprättande av en skolöverstyrelse skulle komma att föras in i byråkratiska former, ville departementschefen söka »icke i arten och gestaltningen av överstyrelsens organisation och arbetssätt utan i beskaffenheten av de krafter, som skola ombesörja arbetet». På ett lämpligt personval berodde i första hand den anda och riktning, överstyrelsens arbete komme att få. Bland övriga garantier mot risken, att »byråkratism» skulle bliva kännetecknande för överstyrelsens verksamhet, ställdes främst möjligheten för överstyrelsen att upprätthålla en personlig förbindelse med det verkliga skollivet. Men en sådan möjlighet berodde på det närmaste av överstyrelsens utrustning med ett tillräckligt antal ledamöter. Därjämte framhölls vikten av en lämplig arbetsfördelning och ett lämpligt handläggningssätt av ärenden inom styrelsen. I nära sammanhang med dessa sistnämnda frågor stode spörsmålet om den högsta ledningen av hela arbetet. Och slutligen ansåges det för arbetets rätta bedrivande vara av vikt, att nödig sakkunskap stode till buds, där sådan kunde utöver den hos ledamöterna befintliga erfordras.

Det vore att räkna som en avgjord förtjänst hos kommittéförslaget, att man vid beräkning av de nödiga arbetskrafterna icke stannat vid att taga i betraktande ett visst kvantitativt mått av rent administrativt bestämbara löpande ärenden utan jämväl ständigt haft för ögonen att nödig tid måste avses för tillgodoseende av den personliga sidan av överstyrelsens uppgifter. Mer än något annat skulle det kunnat bidra till en byråkratisering av överstyrelsen, ifall denna sida av saken blivit underskattad eller lämnad obeaktad vid beräkningen och bestämmandet av de nödiga arbetskrafterna. Ehuru det ur den nämnda synpunkten vore vanskligt att uppskatta den arbetskvantitet, som kunde komma att vila på ledamöterna i överstyrelsen, hade departementschefen en bestämd övertygelse, att inom den styrelseavdelning, som skulle hava befattning med seminarierna, folk- och småskolorna, fortsättningsskolorna, folkhögskolorna, abnormskolorna, de allmänna folkbildningssträvandena m. m., krävdes minst lika många ledamöter, som inom den dåvarande läroverksöverstyrelsen visat sig nödvändiga. Erfarenheten från läroverksöverstyrelsen gjorde det högst sannolikt, att ett mindre antal arbetskrafter icke kunde avses för folkskolans och folkbildningens behov.

Skulle överstyrelsen kunna utöva ledningen av undervisnings- och uppfostringsarbetet i landets olika skolor på ett sätt, som icke innebure fara för skolväsendets införande i snäva och stela former, vore det av vikt, att de ärenden, som överlämnades till styrelsens handläggning, vore av den art, att de stodo i nära samband med överstyrelsens huvuduppgifter, även-

som att inom överstyrelsen åstadkommes en arbetsfördelning mellan de olika arbetskrafterna, som kunde underlätta lösningen av dessa uppgifter. Departementschefen funne såväl den fördelning av ärendena mellan den centrala ledningen och förvaltningsorganen i orterna som den fördelning av arbetsuppgifterna mellan överstyrelsens olika arbetskrafter, som av kommittén föreslagits, vara gynnsam för arbetet inom överstyrelsen. Med ledning av de erfarenheter, som vunnits inom läroverksöverstyrelsen, hade arbetet föreslagits böra uppdelas på skilda »byråer», inom vilka arbetet skulle ledas av i regel fackbildade chefer, biträdda av erforderliga administrativa arbetskrafter. Ehuru departementschefen förklarade sig gilla den uppfattning, som här kommit till uttryck, vore han ej lika övertygad att arbetet behövde med nödvändighet uppdelas på olika s. k. byråer. Huvudvikten syntes böra ligga därpå, att en var av ledamöterna utrustades med erforderligt administrativt biträde. En sådan anordning syntes kunna uppnås med bibehållande i huvudsak av den inom läroverksöverstyrelsen förefintliga rotelindelningen. Av en viss betydelse vore, att arbetet kunde få försiggå under så fria former som möjligt, och att icke det synnerligen ofta påkallade samarbetet mellan ledamöterna hindrades genom alltför skarpt uppdragna gränser mellan målsmännen för de olika ärendegrupperna.

Ett annat betydelsefullt och jämväl med hänsyn till nu förevarande organisationsfråga beaktansvärt spörsmål sammanhänge nära med det nyss berörda, nämligen frågan om sättet för ärendenas handläggning inom styrelsen. Denna stode i sin ordning i nära samband med frågan om arbetsuppgifternas fördelning mellan överstyrelsens båda huvudavdelningar, läroverksavdelningen och folkundervisningsavdelningen. Härutinnan anförde departementschefen bl. a., att han i anslutning till kommittén funne det vara av synnerlig betydelse, att principiella och organisationsspörsmål, berörande skolväsendet i dess helhet, ävensom frågor av ekonomisk innebörd — framförallt sådana, som avsåge anslagsäskanden hos riksdagen — gjordes till föremål för gemensam behandling. Men lika viktigt vore det, att gemensamheten icke utsträcktes utöver frågor av sagda natur. Det syntes nämligen för en sund begränsning av ledamöternas arbetsuppgifter vara nödvändigt, att alla sådana ärenden, som endast avsåge endera avdelningens verksamhetsområde, handlades inom vederbörande avdelning. Därigenom komme sakkunskapen att användas, där den verkliga vore för handen, och därigenom undvekes, att handläggningen av ärendena gjordes onödigt tung och omständlig. En rätt avvägd arbetsfördelning mellan de båda huvudavdelningarna vore en synnerligen betydelsefull förutsättning för framgång i överstyrelsens arbete. I det hela syntes kommittén härutinnan

i sitt förslag hava träffat det rätta. Erfarenheten finge sedermera utvisa, i vad mån jämkningar kunde befinnas nödiga.

Beträffande ledningen av den tänkta överstyrelsen framställde sig två alternativ: ett, som skulle giva uttryck åt, att man egentligen hade två självständiga styrelser, vilka ägde vissa ärenden gemensamma och delvis samverkade, ett annat, som skulle uttrycka, att man egentligen hade endast *en* styrelse, vilken fördelats på två avdelningar med delvis olika ärenden och delvis skild verksamhet.

Dessa bägge alternativ diskuterades utförligt av departementschefen, som därvid anförde: »Enligt det första alternativet, som med hänsyn till det historiska förloppet ligger närmast till hands, kan skolöverstyrelsen tänkas uppstå på det sättet, att vid sidan av den nuvarande läroverksöverstyrelsen med dess fyra ledamöter och dess chef ställes en med densamma samarbetande folkskolöverstyrelse med likaledes fyra ledamöter och en chef. Sammanslutningen till *ett* verk liksom ock gemensamheten i arbetet finner då, vad beträffar den högsta ledningen, sitt uttryck däri, att en av de båda cheferna antingen efter uppdrag av Kungl. Maj:t eller på grund av bestämmelser i verkets instruktion för längre eller kortare tid utövar chefskapet, i vad detsamma avser ledningen av de gemensamma förhandlingarna och handhavandet av styrelsens övriga gemensamma angelägenheter.

En anordning, som stannar härvid, visar sig emellertid förenad med ganska stora olägenheter. Först och främst ligger det i sakens natur, att den av de båda cheferna, som finge uppdraget att tjänstgöra som verkets gemensamma chef, helt naturligt skulle komma att känna sig i främsta rummet tillhöra den avdelning, vars närmaste chef han vore, och följaktligen också känna sig manad att i första hand tillgodose den avdelningens intressen. Och även om han själv vid handläggningen av verkets gemensamma angelägenheter skulle kunna ställa sig mera fristående och överblickande i förhållande till de särintressen, som kunna göra sig gällande inom de olika avdelningarna, skulle han säkerligen på grund av den mistro, som lätt nog komme att möta honom från det ena hållet, och av de krav, som ställdes på honom från det andra hållet, i sin ämbetsutövning komma att både känna sig och i själva verket också bliva bunden på ett sätt, som för styrelsens arbete i fråga om de allra viktigaste spörsmålen kunde bliva till stort men. Farhågan att så skulle komma att ske ligger så mycket närmare till hands, som det mera lösa chefskap, som på detta sätt uppkomme, utan tvivel även skulle medföra en viss isolering mellan de båda avdelningarna, varvid också en för landets uppfostringsarbete ödesdiger rivalisering mellan de båda skolgruppernas målsmän och en för

samma arbete skadlig kamp mellan deras olika intressen lättare kunde uppstå och hållas vid liv.

För undvikande av dessa olägenheter är man då närmast hänvisad till det andra av de båda i det föregående berörda alternativen: att ersätta de båda skilda cheferna med en för styrelsens båda avdelningar gemensam chef, vilken vore i förhållande till de särskilda avdelningarna fristående och därför också i själva sin ställning ägde en stark uppfordran att objektivt överblicka och bedöma de intressen, som det gäller för skolöverstyrelsen att tillvarata och främja.

Från något håll har den farhågan blivit uttalad, att anordningen med en gemensam chef skulle kunna lända till men för förverkligandet av de olika undervisningsanstaltarnas allmänna syftemål, vilka bättre skulle tillgodoses genom att de båda avdelningarna och deras chefer ensamma bure ansvaret för sina åtgärder. Vad den sålunda gjorda invändningen beträffar, synes den utgå ifrån antagandet, att någon viss del av det allmänna skolväsendet eller någon viss skolorganisation skulle kunna ordnas eller arbeta utan hänsyn till skolväsendet i dess helhet. Men ett sådant antagande är oriktigt. Med den utveckling, skolfrågorna i vårt land tagit, är det otänkbart, att så skulle kunna ske utan förfång antingen för den enskilda skolformen själv eller för skolväsendet i dess helhet. Det är just frågorna om de olika undervisningsanstaltarnas allmänna syftemål, som i främsta rummet påkallar gemensamt arbete för de båda avdelningarna och som mer än något annat gör det önskligt, att de olika skolgruppernas målsmän bliva i tillfälle att under ordnade och bestämda former iakttaga och bevaka sina intressen. Men för de gemensamma arbetena inom överstyrelsen påkallas, såsom jag nyss påvisat, den enhetlighet i ledningen, som endast kan uppnås genom ett gemensamt chefskap.

Vad jag nu anfört, synes mig innebära övertygande skäl, att av de båda i det föregående berörda alternativen det senare äger företräde och att alltså den högsta ledningen av skolöverstyrelsen bör läggas i händerna på en gemensam chef. Ja, mig synes det redan ligga i sakens natur, att någon måste vara ansvarig för verket i dess helhet och att denne bör intaga en fristående och överblickande ställning i förhållande till de särintressen, som kunna göra sig gällande på skolöverstyrelsens två huvudavdelningar.

Chefen borde både ur synpunkten av verksamhetens vikt och betydelse och med hänsyn till det tänkta ämbetsverkets omfattning givas generaldirektörs ställning.

Vad därefter vidkom spörsmålet om arbetsfördelningen mellan chefen och avdelningscheferna skulle enligt kommittéförslaget förutom den ge-

mensamma chefen två avdelningschefer anställas såsom *ställföreträdande chefer*, en å vardera avdelningen. Kommittén funne det nämligen otänkbart, att *en* chef för ett verk av den omfattning som den föreslagna skolöverstyrelsen skulle kunna hinna deltaga i handläggningen av samtliga inom verket förekommande ärenden. Även om hans tid och krafter skulle räcka till, skulle enligt kommitténs förmenande den faran inträda, att chefen därigenom droges från sina egentliga och huvudsakliga uppgifter. I denna punkt delade departementschefen till fullo kommitténs uppfattning.

Departementschefen gjorde gällande, att den gemensamma chefen i främsta rummet skulle övervaka och leda överstyrelsens arbete samt inför Kungl. Maj:t ansvara för fullgörandet av verkets åligganden. Han skulle alltså hava att utöva högsta inseendet över styrelsens ledamöter och tjänstemän samt företräda verket utåt. Vid de för överstyrelsen i dess helhet gemensamma förhandlingarna skulle chefen vara ordförande och i denna egenskap äga utslagsröst. I betraktande av den starka utveckling, i vilken skolväsendet vore statt, samt vikten och omfattningen av de till gemensam handläggning hörande ärendena, komme otvivelaktigt, åtminstone en ganska lång tid framåt, chefens tid och krafter att i mycket stor utsträckning tagas i anspråk för nu berörda ärenden. Inom de olika avdelningarna skulle chefen därjämte, så långt hans tid det medgäve, tjänstgöra som ordförande både vid kollegiala förhandlingar och vid handläggning av ärenden efter styrelseformen.

Vad anginge de båda *avdelningschefernas* ställning och uppgifter skulle de i alla de fall, då chefen icke själv kunde deltaga i handläggningen av sådana ärenden, i vilkas behandling han enligt instruktionen icke ovillkorligen måste deltaga, inträda i chefens funktion och befogenheter. De skulle alltså i dessa fall, vare sig det gällde kollegiala förhandlingar eller handläggning efter styrelseformen, tjänstgöra såsom ordförande med utslagsröst respektive självständig beslutanderätt. Vore det härvid fråga om ärende, i vilket avdelningschefen själv vore föredragande, syntes beslutet, i likhet med vad i motsvarande fall gällde inom järnvägsstyrelsen, böra fattas efter överläggning med viss annan, därtill enligt arbetsordningen utsedd ledamot.

Slutligen ansåge sig departementschefen böra anmärka, att det givetvis skulle stå den gemensamme chefen öppet att deltaga i handläggningen av vilket ärende han själv önskade. Emellertid torde i regel denna angelägenhet kunna ordnas så, att genom av chefen på förhand träffad anordning avdelningschefens uppgifter bleve av ganska reglerad natur.

Vidare skänkte departementschefen sin anslutning till kommitténs

förslag, i vad det angick fästade vid överstyrelsen av olika redan förefintliga befattningshavare inom folkbildnings- och folkundervisningsområdet, varjämte en inspektör för blindundervisningen föreslogs till upprättande. Slutligen föreslogs jämväl knytande till överstyrelsen av vissa sakkunniga biträden.

Med frånräknande av vad som redan till motsvarande ändamål utgick, skulle den av den nya ordningen föranledda faktiska merkostnaden komma att uppgå till 105,795 kronor.

I anledning av propositionen väcktes i riksdagen åtskilliga motioner, i vilka delvis påyrkades ändringar i den av Kungl. Maj:t föreslagna sammansättningen av skolöverstyrelsen. Sålunda föreslogs, att i en var av de tvenne avdelningarna måtte insättas två lekmannaombud med samma ställning och bemyndigande, som de blivande byråcheferna. Vidare hemställdes, att i syfte att bereda målsmannen för ungdomens fysiska uppfostran en ställning inom överstyrelsen, som bättre svarade mot betydelsen av denna uppfostringsgren, och att sörja för nödiga hjälpkrafter, i staten för skolöverstyrelsen måtte uppföras en inspektör för den fysiska fostran med enahanda ställning som ledamöterna samt 3 inspektörsassistenter. Slutligen yrkades från annat håll att propositionen icke måtte av riksdagen bifallas.

Motioner.

I avgivet utlåtande uttalade statsutskottet, beträffande frågan om en central styrelse för folkundervisningen, att kravet på en dylik styrelse vid upprepade tillfällen under senare årtionden med alltjämt växande styrka gjort sig gällande. För närvarande vore förhållandena på ifrågasvarande undervisningsområde sådana, att detta krav icke längre läte sig tillbakavisas. Att en förstärkning av den centrala ledningen vore erforderlig, torde vara uppenbart. I fråga om det sätt, varpå denna förstärkning lämpligast borde åvägabringas, vore utskottet ense med departementschefen. Utskottet ansåge sig sålunda böra tillstyrka inrättandet av en från folkskolebyrå skild överstyrelse för folkskoleväsendet.

Utskottets
utlåtande.

Vad därefter angick frågan om den nya överstyrelsens ställning i förhållande till läroverksöverstyrelsen, konstaterade utskottet, att olika meningar under ärendets förberedande behandling gjort sig gällande. Vid valet mellan de båda alternativ, som därvid blivit framställda, två fristående ämbetsverk eller en för hela det allmänna undervisningsväsendet gemensam styrelse, inom vilken de båda olika undervisningsgrenarna skulle representeras av var sin avdelning, hade Kungl. Maj:t biträtt det senare alternativet. Utskottet hade vid avgörandet av denna fråga utgått från den upp-

fattningen, att den viktigaste av de angelägenheter, som i förevarande avseende upptagits till behandling, vore att få behovet av en verklig överstyrelse för folkskoleväsendet tillgodosett och att i förhållande till denna centrala del av ärendet övriga i sammanhang härmed upptagna frågor vore av jämförelsevis underordnad betydelse. Med denna utgångspunkt och vid överbägande av alla på frågans avgörande inverkan omständigheter, hade utskottet trots sig finna, att densamma lämpligast låte sig lösa genom inrättande av en särskild överstyrelse för folkundervisningsväsendet. Denna överstyrelse, borde erhålla en organisation i huvudsak övererensstämmande med läroverksöverstyrelsens och skulle tilldelas samma arbetsområde, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle tillkomma folkskolavdelningen i den gemensamma skolöverstyrelsen. Utskottet ansåg sig alltså böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåg en gemensam överstyrelse.

Beträffande de båda styrelsernas organisation och stat tillstyrkte utskottet, med avstyrkande av därvid motionsvis framkomna ändringsyrkanden, i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag.

Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet sålunda hemställt.

Skolöverstyrelsen.
Kungl. proposition år 1918.

Den djupt ingripande reform i vårt undervisningsväsen, som genomfördes vid 1918 års riksdag på grund av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till upprättande av praktiska ungdomsskolor, nödvändiggjorde förändringar också i ledningen av därav berörda undervisning. Förslaget innebar som bekant dels en utveckling och konsolidering av folkskolans överbyggnader, dels en grundlig omdaning av de olika i praktisk riktning verkande undervisningsanstalterna genom införande av lärlings- och yrkesskolor samt de tekniska elementarskolornas ombildning till tekniska fackskolor och tekniska gymnasier.

Beträffande fortsättningsskolan hade folkundervisningskommittén, åt vilken de grundläggande förarbetena i denna del varit anförtrodda, ansett, att denna skolform borde i förvaltningsavseende så långt som möjligt sammanhållas med folkskolan. Den borde därför också ställas under samma ledning som folkskolan och dess övriga överbyggnader.

Till denna uppfattning anslöt sig de inom departementet för reformens förberedande tillkallade sakkunniga samt departementschefen, vilken i förevarande hänseende yttrade:

»Till denna min ståndpunkt har jag, såsom jag redan förut framhållit, letts såväl av skolorganisatoriska som av pedagogiska och administrativa synpunkter. Fortsättningsskolan och den högre folkskolan äro omedelbara överbyggnader på folkskolan och såsom sådana led i det allmänna folk-

undervisningsväsendet. De hava liksom folkskolan till sin förnämsta uppgift att främja lärjungarnas sedliga och intellektuella utveckling samt deras utbildning till dugliga samhällsmedlemmar. Bygga sålunda fortsättningskolan och den högre folkskolan vidare på den grund, som lagts i folkskolan, så är det givetvis också av stor betydelse för dessa läroanstalter, att det i dem bedrivna arbetet får verklig anslutning till lärjungarnas i folkskolan inhämtade kunskaper. Det finnes därför mellan dessa skolformer och folkskolan även ett ur rent pedagogisk synpunkt intimt samband. Huru närstående de ifrågavarande anstalterna äro även ur den lokala administrationens synpunkt har jag — i anslutning till folkundervisningskommitténs och folkskolöverstyrelsens uppfattning — vid upprepade tillfällen i det föregående betonat.

Är jag sålunda övertygad om att såväl fortsättningskolan som den högre folkskolan höra hemma hos folkskolöverstyrelsen, så står det ej mindre klart för mig, att det för framgången i dessa skolformers arbete är oundgängligen nödigt, att till folkskolöverstyrelsens förfogande ställas sådana personkrafter och att i dess arbetssätt träffas sådana anordningar, som möjliggöra ett verkligt tillgodoseende av de synpunkter, som böra vara bestämmande för arbetet i de reformerade praktiska ungdomsskolorna.

Genomförandet av detta förslag förutsatte emellertid förstärkning av överstyrelsens arbetskrafter. Enligt departementschefens åsikt borde detta ske på så sätt, att för den närmaste tiden, intill dess man vunnit en mera stadgad erfarenhet om det ökade arbetets omfattning, ytterligare en extra ledamot anställdes hos folkskolöverstyrelsen för år 1919.

Jämväl för de tekniska undervisningsanstalternas del hade kravet på en särskild överstyrelse med styrka hävdats av den för organisationen utav denna gren av undervisningsväsendet tillsatta tekniska kommittén i afgivet betänkande år 1912. Samma ståndpunkt intogs av 1917 års departementssakkunniga, vilka likaledes gjorde gällande, att med den föreslagna centrala styrelsen för den lägre tekniska undervisningen borde förenas en framtida central styrelse för den lägre handelsundervisningen. Samma styrelse borde dessutom jämväl hava ledningen av undervisningen i husligt arbete om hand.

För detta sammanförande av olika i yrkesundervisningens tjänst verk samma anstalter talade enligt departementssakkunnigas åsikt, att den lägre handelsundervisningen borde ordnas jämsides och i stort sett efter samma linjer som yrkesundervisningen för hantverk och industri. Därtill komme, att en hel del frågor rörande den skolpliktiga ungdomen på lärlingsstadiet nödvändigtvis måste behandlas i ett sammanhang och efter ensartade grunder, vare sig de unga ägnade sig åt den ena eller andra yrkesgrenen. Slut-

ligen anfördes, att den synnerligen önskvärda likställigheten ifråga om utbildningsmöjligheter de olika angivna yrkesgrenarna emellan, för att icke det ena yrkets rekrytering skulle försvåras genom det andras, gjorde det självklart, att den centrala ledningen borde vara gemensam för samtliga utbildningsanstalterna. Och borde denna centrala myndighet efter sakkunnigas förslag benämnas »Överstyrelsen för yrkesundervisningen».

Om behovet av en förstärkt central ledning av samtliga de praktiska ungdomsskolor, som hade till uppgift att tillgodose den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete, vore enligt föredragande departementschefens uppfattning meningarna ense.

Vårt tekniska undervisningsväsen befunde sig för närvarande i fullkomlig avsaknad av en effektiv överledning. I stort sett hade det ej varit mycket bättre beställt med den centrala ledningen av den lägre handelsundervisningen. Och vad slutligen beträffade undervisningen i husligt arbete, som dittills väsentligen varit anordnad såsom ett läroämne vid sidan av andra ämnen i läroanstalterna för den kvinnliga ungdomen, hade denna undervisning stått under samma inseende och ledning som dessa. I och med upprättande av de föreslagna lärlings- och yrkesskolorna för husligt arbete inträdde ett alldeles bestämt behov av en mera samlad och effektiv central ledning av denna gren av yrkesundervisningen.

Även om behovet av en verklig central ledning av de nämnda praktiska ungdomsskolorna så gott som undantagslöst erkändes, vore åsikterna delade beträffande den form, under vilken denna ledning borde lämpligast anordnas. Meningskiljaktligheten rörde sig närmast kring frågan, hurvida en särskild fristående överstyrelse borde upprättas eller om den centrala ledningen borde överlämnas åt någon byrå inom något statsdepartement eller något redan befintligt ämbetsverk, i senare fallet närmast kommerskollegiet. Emellertid borde det härvid beaktas, att när denna fråga dittills förelegat till bedömande, den ej förelegat som en fråga om en *gemensam* ledning för *samtliga* de nämnda områdena av yrkesundervisningen, utan närmast avsett vart och ett för sig av de båda områdena, den lägre tekniska undervisningen och den lägre handelsundervisningen. I samma mån som behovet av en gemensam ledning för de olika områdena framträtt allt påtagligare, syntes man alltmera hava insett lämpligheten av att giva denna formen av en fristående överstyrelse.

Denna ståndpunkt förfäktades med styrka av departementschefen, som därvid anförde: »Av det av mig framlagda förslaget till ett enhetligt ordnande av våra fackutbildande ungdomsskolor följer med nödvändighet, om det antages, att den centrala ledningen av dessa skolor måste bli *enhetlig*

och *gemensam* för samtliga slagen av skolor. För samtliga områden av yrkesundervisningen — för industri och hantverk, handel och husligt arbete — skulle ju såsom reguljära skolformer finnas lärlingsskolor och yrkesskolor. Dessa skulle alla avse *ett och samma* åldersstadium och alla hava *samma* förutsättning och *samma* mål: de skulle alla bygga på den *gemensamma* fortsättningskolan och alla syfta till åstadkommande av en allt högre grad av yrkesskicklighet. I egenskap av övervägande kommunala läroanstalter torde de i flertalet fall i fråga om organisation, lokaler m. m. komma att behandlas i ett sammanhang av vederbörande kommunalstyrelse. Likaledes föranleda, såsom departementssakkunniga framhållit, de kommunala lärlingsskolornas obligatoriska karaktär och kommunernas rätt att utfärda närmare bestämmelser rörande skolpliktens genomförande med nödvändighet, att frågorna rörande den skolpliktiga ungdomen på lärlingsstadiet bliva behandlade i ett sammanhang och efter ensartade grunder, vare sig de unga ägna sig åt det ena eller andra yrket. Detta synes så mycket mera av nöden, som det gäller att sörja för *likställighet* i fråga om utbildningsmöjligheter de olika yrkena emellan, så att icke det ena yrkets rekrytering försvåras genom det andras. Härav följer också, att i kommuner, där lärlings- och yrkesskolor bliva upprättade för de olika yrkesgrenarna, det i de flesta fall torde komma att visa sig mest ändamålsenligt, att samtliga dessa skolor i fråga om lokal ledning och förvaltning ställas *i närmaste samband* med varandra.

Då nu den centrala ledningen skulle hava till uppgift bland annat att planlägga och leda organisationsarbetet på de olika slagen av skolor, att lämna vederbörande lokala myndigheter råd och upplysningar, att själv fördela statsbidragen mellan de olika skolorna eller avgiva yttranden angående deras fördelning, att granska och stadfästa skolornas läroplaner och reglementen m. m., vore det givetvis i högsta grad olämpligt, om denna vore mer eller mindre starkt splittrad, så att vederbörande lokala styrelse, när det gällde skolor för ett yrkesområde, hade att vända sig åt ett håll, och när det gällde ett annat, åt ett annat. Det synes mig därför höjt över allt tvivel, att, vad angår den centrala ledningen av lärlings- och yrkesskolorna för samtliga i det föregående berörda yrkesgrenar, det enda lämpliga och riktiga är, att dessa läggas utan undantag, oavsett vilket yrke de avse, under en och samma centrala ledning. Det synes mig vidare självfallet, att de läroanstalter, som avse ett högre stadium av yrkesutbildningen — de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna samt handelsgymnasierna — böra förläggas under samma centrala ledning, som får åt sig uppdraget överinseendet av övriga till den lägre yrkesutbildningen hörande läroanstalter. Till samma ledning böra givetvis även samtliga statsunderstödda enskilda skolor av nu ifrågavarande slag hänföras.»

Med denna förutsättning vore de uppgifter, som skulle tillfalla den gemensamma överledningen av den omfattning och den art, att denna ledning omöjlig kunde anförtros åt en byrå av ett departement eller av ett ämbetsverk, som vid sidan därav hade att handlägga en mångfald andra stora och viktiga uppgifter. Departementschefen hade därför kommit till den bestämda övertygelsen, att endast om den centrala ledningen av yrkesskolväsendet erhöle formen av en fristående överstyrelse, det skulle bliva möjligt att förläna densamma den fasthet i organisationen och den möjlighet till intimt samarbete mellan dess medlemmar, som en på samma gång enhetlig och mångsidig gestaltning och ledning av vederbörande läroanstalter krävde. Endast under denna förutsättning skulle det bliva möjligt att träffa en sådan anordning, att de erfarenheter ifrån näringslivet och överhuvud det praktiska livets olika områden, som oundgängligen behöves för den centrala ledningens arbete, komme att på ett omedelbart, allsidigt och ingående sätt tillgodoföras detta arbete. Endast under denna förutsättning skulle det bliva möjligt att åt den centrala ledningens arbete ägna den odelade uppmärksamhet, varpå detta måste göra anspråk. Han ansåge sig därför böra föreslå upprättandet av en *fristående överstyrelse*. Denna torde lämpligen böra benämnas *yrkesskolöverstyrelsen*.

Beträffande den departementala förläggningen av denna överstyrelse hölle departementschefen i överensstämmelse med 1917 års sakkunniga före, att den borde förläggas under det departement, som hade att i allmänhet handlägga frågor rörande den högre och lägre undervisningen och icke under det, som hade sig anförtrodda den allmänna vården och omsorgen om handel, industri och hantverk. På annat sätt skulle det för yrkesskolöverstyrelsens verksamhet erforderliga samarbetet med målsmännen för den allmänna undervisningen svårligen låta sig på ett tillfredsställande sätt tillgodoses.

Efter en omfattande utredning av den föreslagna överstyrelsens allmänna och speciella arbetsuppgifter beträffande de tre grupperna läroanstalter, den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och undervisningen i husligt arbete, övergick departementschefen till att utveckla riktlinjerna för yrkesskolöverstyrelsens organisation. De allmänna synpunkterna härutinnan angav departementschefen på följande sätt: »Först och främst måste organisationen ordnas så, att de olika verksamhetsområden, som de under överstyrelsen stående anstalterna representera, bliva så långt som möjligt på ett fackmannamässigt och fullt sakkunnigt sätt inom överstyrelsen företrädda. Vidare måste arbetet inom överstyrelsen så fördelas, att överstyrelsens fackmannaelement — i främsta rummet chefen och ledamöterna — ej genom mera formellt administrativa göromål hindras från att så odelat som möjligt ägna sig åt den

reala handläggningen av överstyrelsens huvuduppgifter och framför allt icke avstängas från möjligheten att träda i personlig förbindelse med myndigheter, korporationer och enskilda, något som jag i det föregående framhållit som en huvudbetingelse för framgång i överstyrelsens arbete. Slutligen är det av stor betydelse, att den rent administrativa apparaten inom överstyrelsen erhåller största möjliga enkelhet både i sin anordning och i sitt sätt att arbeta, så att icke överstyrelsens eget arbete insnöres i allt för invecklade eller tyngande former och de underlydande anstalterna på ett för deras egentliga arbete störande eller hinderligt sätt betungas med en allt för bred skriftväxling.»

Närmast till hands låge, att var och en av de fyra stora huvudgrenarna, industri, hantverk, handel och husligt arbete, erhöle var sin representant inom överstyrelsen. Departementschefen angav också i fortsättningen, att han tänkte sig handeln företrädd genom en, industrin och hantverket genom två ledamöter. Det husliga arbetets representant ansåges lämpligen böra erhålla ställningen av konsulent med uppdrag att vara inspektör och särskild föredragande för de till verksamhetsområdet hörande ärenden. Överstyrelsen skulle sålunda komma att bestå av en chef, tre ledamöter och en konsulent för husligt arbete jämte nödig kanslipersonal. Organisationen anslöt sig noga till de redan befintliga överstyrelserna och beräknades draga en kostnad av tillsammans 83,100 kronor. Härav vore emellertid för år 1919 behövliga allenast 56,600 kronor.

I detta Kungl. Maj:ts förslag gjordes dock av riksdagen omfattande förändringar. Motionsvis framfördes yrkanden allenast på sådan ändring, att de ordinarie ledamöternas antal måtte utökas med en, avsedd att företräda det husliga arbetet.

Motioner.

I avgivet utlåtande förklarade sig statsutskottet helt och fullt instämma i den grundsatsen, att på förvaltningens område sambandet mellan folkskolan och fortsättningsskolan borde, så långt ske kunde, upprätthållas. Detta borde gälla ej mindre den centrala ledningen än även den lokala ledningen och administrationen. Utskottet funne också, i betraktande av de många nya arbetsuppgifter, som omorganisationen av fortsättningsskolan och den högre folkskolan komme att medföra för överstyrelsen, förslaget om anställande av ännu en extra ledamot välgrundat och ville därför tillstyrka bifall till detsamma.

Utskottets utlåtande.

Beträffande yrkesundervisningen vore utskottet ense med departementschefen såväl ifråga om behovet av en förstärkt central ledning för densamma som ock därutinnan, att en sådan ledning måste komma att

få en så stor mängd uppgifter och intresseområden gemensamma med övriga läroanstalter för ungdomsstadiet, samt att den borde förläggas under det departement, som handhaver undervisningsväsendet i allmänhet.

Vad åter angick den yttre formen för den sålunda erforderliga centrala ledningen av yrkesundervisningen, hade utskottet icke kunnat helt ansluta sig till vad som härutinnan innefattades i propositionen. Utskottet ansåg sig av flera skäl icke kunna tillstyrka upprättandet av ett alldeles nytt ämbetsverk för ändamålet. Enligt utskottets mening borde i förevarande fall huvudvikten ligga på att yrkesundervisningen komme under en stark central ledning, inom vilken de olika verksamhetsområden, som de till yrkesundervisningen hörande anstalterna representerade, bleve så långt möjligt på ett fackmannamä-sigt och fullt sakkunnigt sätt företrädde, så att de för den centrala ledningens arbete erforderliga erfarenheterna, å ena sidan ifrån näringslivets och över huvud det praktiska livets områden och å andra sidan från undervisningens och uppfostrans, komme att på ett omedelbart, allsidigt och ingående sätt tillgodoföras detta arbete. Det låge därvid synnerlig vikt på att alla de stora, för våra ungdomsskolor gemensamma allmänna undervisnings- och uppfostringssynpunkterna måtte kunna bliva beaktade på ett sätt, som kunde lända vårt undervisningsväsen i dess helhet till gagn.

Departementschefen hade på åtskilliga ställen erinrat särskilt om mängden av de uppgifter, som skulle bliva gemensamma för den centrala ledningen av yrkesundervisningen å ena och den centrala ledningen av folkundervisningen å andra sidan. Utskottet hade låtit sig angeläget vara att närmare undersöka omfattningen och arten av dessa uppgifter och ansåge sig böra lämna en något utförligare översikt över dem.

Vad då först beträffade gemensamma uppgifter av organisatorisk natur, komme utarbetandet av allmänna författning-bestämmelser rörande fortsättningsskolan och lärlingsskolan att kräva ett ingående samarbete mellan folkundervisningens och de praktiska yrkenas målsmän. Endast under förut-ättning av ett sådant kunde någon säkerhet vinnas för att dessa bestämmelser så avvägdes, att de båda skolformerna komme att på lämpligt sätt stödja och komplettera varandra.

Vid uppgörandet inom folkskolöverstyrelsen av kursplaner för de olika typerna av den yrkesbestämda fortsättningsskolan krävdes på varje punkt överläggningar och samråd med yrkesundervisningens målsmän.

När det gällde att på de särskilda orterna upprätta skolor av de olika slagen — fortsättningsskolor, högre folkskolor, lärlingsskolor o. s. v. — måste därför i regel fordras gemensamma förhandlingar från den centrala ledningens sida med Ortsrepresentanter för intressen, som berörde

både den allmänna folkundervisningen och yrkesundervisningen. Förefunnas t. ex. på en viss ort behov av en industriell lärlingsskola, vore det av vikt, att flera eller färre av ortens yrkesbestämda fortsättningsskolor anordnades i samma riktning.

Den omständigheten, att åtskilliga av de för yrkesundervisningen avsedda läroanstalterna i likhet med fortsättnings-skolorna bleve av kommunal natur, måste medföra en mängd gemensamma förvaltningsintressen.

I fråga om lärarkrafter hade fortsättningsskolan, lärlingsskolan och yrkes-skolan många intressen gemensamma. Detta gällde framför allt utbildningen av de erforderliga lärarkrafterna. Sålunda måste de för fortsättningsskolans lärare avsedda fortbildningskurserna i fråga om både ledare och kursinnehåll bliva i hög grad beroende av råd och handräckningar från yrkesundervisningens målsmän. Och för samtliga nu ifrågasvarande skolformer måste den blivande normalskolan i Stockholm för yrkesundervisningen bliva en gemensam lärarutbildningsanstalt.

Det personliga utbytet av lärarkrafter på de särskilda orterna kunde givetvis lättare äga rum, om det vore en och samma myndighet, som hade att godkänna resp. förordna lärare och föreståndare vid samtliga skolor, än om dessa befogenheter tillkomme skilda styrelser.

I fråga om de särskilda läroanstalternas utrustning med lokaler och undervisningsmateriell föreläge ett starkt behov av samarbete icke blott rörande planläggningen och anskaffandet av vad som i detta avseende kunde erfordras utan även i fråga om beredande av möjlighet, att vissa lokaler och viss materiell kunde gemensamt användas.

I fråga om fackinspektionen av skolorna förefunnas så många gemensamma intressen, att, huru än den centrala ledningen ordnades, det vore av största betydelse, att ett mycket nära samarbete härutinnan åstadkommes. För att detta måtte kunna ske, vore det av vikt, att inspektionen utfördes i största möjliga utsträckning av gemensamma inspektörer och att dessas inspektionsbesök och övriga verksamhet ordnades efter enhetliga och planmässiga grunder.

Samtliga nu nämnda synpunkter hade framför allt sin tillämpning på det husliga arbetet. På detta område komme folkskolorna, fortsättnings-skolorna, de högre folk-skolorna och folkhögskolorna att hava så många intressen gemensamma med lärlings- och yrkesskolorna, att ett nära samarbete erfordrades för åstadkommande av en fullt enhetlig ledning. Detta gällde såväl undervisningens allmänna planläggning som de gemensamma undervisnings-lokalerna (skolköken) och de gemensamma lärarkrafterna.

Gemensamheten i nu angivna punkter medförde en gemensamhet av ekonomisk innebörd. Genom ett väl organiserat samarbete kunde i myc-

ket stor utsträckning tid och krafter sparas. Onödiga och dyrbara dubbelresor i inspektionssyfte kunde undvikas. Genom gemensamma anstalter för beredande av lokaler och undervisningsmateriell kunde för kommunerna stora besparingar göras.

Nu angivna synpunkter för gemensamhet i arbetet gällde i främsta rummet lärlings- och yrkesskolorna, i mindre grad fackskolorna och gymnasierna. Å andra sidan måste mellan dessa senare läroanstalter och de lägre anstalterna, lärlings- och yrkesskolorna, en så nära förbindelse uppstå, att de senare icke utan största skada skulle i förvaltningshänseende kunna skiljas från de förra. Då det, efter vad utskottet kände, vore avsett, att yrkesskolornas lärjungar skulle äga så gott som omedelbart tillträde till fackskolorna, komme givetvis härigenom i fråga om lärjungematerialet en intressegemenskap att uppstå mellan de högre och lägre skolformerna. Fortbildningskurser för lärare i såväl fortsättningskolor som i lärlings- och yrkesskolor torde komma att upprättas vid fackskolorna och gymnasierna. Ej sällan torde yrkesskolorna komma att med fördel kunna få begagna folkskolornas materiell o. d.

Nu vore det visserligen sant, att för tillgodoseende av de gemensamma uppgifterna ett samarbete skulle kunna tänkas anordnat mellan överstyrelsen för yrkesundervisningen och överstyrelsen för folkundervisningen, även om dessa båda ämbetsverk vore var för sig fristående. Men det vore — att döma av erfarenheter från förhållandet på andra motsvarande områden — att befara, att ett sådant samarbete lätt nog skulle komma att bliva av mera tillfällig natur och medföra en omständlighet och en omgång i ärendenas behandling, som bleve till förfång för de uppgifter det här gällde och som tillika komme att ödsla med både tid och personkraft.

Utskottet hade därför ansett sig böra taga under närmare omprövning, huruvida icke den tilltänkta centrala ledningen av yrkesundervisningen och överstyrelsen för folkundervisningen skulle med fördel kunna sammanföras till ett gemensamt ämbetsverk. Utskottet hade trots sig finna, att detta skulle låta sig göra, om ämbetsverket organiserades så, att vardera av nu nämnda båda stora grenar av ungdomsundervisningen bleve under en gemensam verkschef, som närmast hade att tillvarataga de gemensamma intressena, företrädd genom var sin relativt självständiga avdelning: folkskolavdelningen och yrkesskolavdelningen. Vardera avdelningen borde givetvis vara självständig såväl däri, att samtliga å avdelningen förekommande ärenden, som endast avsåge avdelningen, bleve handlagda av avdelningen ensam, som ock däri, att avdelningen hade till sitt förfogande både sina särskilda ledamöter och sin särskilda avdelningschef, samt-

dan anordning borde åt de båda grenarna av ungdomsundervisningen — yrkesundervisningen och folkundervisningen — kunna tillförsäkras både den självständiga ställning, det speciella intresse och den särskilda sakkunskap, som dessa för en ändamålsenlig ledning var för sig behövde, på samma gång samtliga de stora gemensamma intressena kunna på ett omedelbart och lättillgängligt sätt bliva tillgodosedda. Uti verkets instruktion borde angivas, vilka ärenden som skulle göras till föremål för gemensam behandling av de båda avdelningarna och vilka som skulle handläggas av vardera avdelningen för sig oberoende av den andra. Det borde givetvis på allt sätt sörjas för den fasthet i organisationen och den möjlighet till nära personligt samarbete mellan verkets medlemmar, som en på samma gång fullt fackmannamässig och mångsidig gestaltning och ledning av vederbörande läroanstalter krävde. Vid en sådan organisation av ämbetsverket som nu ifrågasattes, syntes verkets benämning lämpligen böra bliva skolöverstyrelsen.

Utskottet hade tillika tagit i övervägande, vilka arbetskrafter som för den nya styrelsens båda avdelningar skulle bliva erforderliga. Därvid beräknades en årlig besparing å i runt tal 25,000 kronor genom sammanförandet uppstå.

I betraktande av vad utskottet förut anfört om angelägenheten av organiserat samarbete mellan de centrala ledningarna för yrkesundervisningen och folkundervisningen samt med hänsyn till de ej oväsentliga besparingar för statsverket, som en förening av de båda ledningarna skulle medföra, ansåge sig utskottet böra förorda ett sammanförande av den centrala ledningen av yrkesundervisningen med den nuvarande folkskolöverstyrelsen till en gemensam skolöverstyrelse. Då utskottet funnit sig böra intaga en sådan ståndpunkt, hade utskottet tillika letts av övertygelsen om nödvändigheten att gå fram med allra största försiktighet, då det gällde upprättandet av nya ämbetsverk. Dels låge det i sakens natur, att, när ett nytt verk komme till stånd, dettas verksamhetsområde — vars gränser kanhända till en början ej kunnat så bestämt uppdragas — visade en tendens att allt mera vidga sig och att i sammanhang därmed också behovet att öka antalet arbetskrafter inom verket växte. Dels medförde en dylik utvidgning av verkets arbetsområde lätt nog, att vissa delar av detsamma komme att allt mera närma sig eller kanhända rent av sammanfalla med delar av verksamhetsområden, som tillhörde andra verk. I sådana fall framträdde lätteligen från det allmännas sida ett starkt intresse av både administrativ och ekonomisk natur att med varandra till ett gemensamt verk förena de verk, vilkas verksamhetsområden sålunda beröra varandra. Erfarenheten lärde emellertid, att i allmänhet hart när oöver-

stigligen hinder av varjehandad slag resas mot en dylik åtgärd, även om den eljest syntes vara av de förhandenvarande förhållandena starkt motiverad. Även nu senast anförda synpunkter hade utgjort för utskottet ett starkt skäl att för närvarande avstyrka upprättandet av en fristående central ledning för yrkesundervisningen och att i stället framlägga förslag om en gemensam skolöverstyrelse.

Vad beträffade den närmare organisationen av den gemensamma överstyrelsen, skulle givetvis verkets båda avdelningar komma att sortera under den gemensamma chefen. Av honom skulle komma att handläggas alla större och viktigare frågor, framför allt frågor av principiell och grundläggande natur ävensom befodringsfrågor och för verkets avdelningar gemensamma frågor. Därjämte skulle han — så långt förhållandena medgäve — komma att deltaga i behandlingen av övriga inom verket förekommande ärenden. Men det låge i sakens natur, att sagda chef icke ensam skulle kunna medhinna handläggningen av samtliga förekommande ärenden. I sådant avseende måste nödvändigtvis biträde beredas honom därigenom, att inom vardera avdelningen en av avdelningens ledamöter erhöle i uppdrag att utöva det närmaste inseedet över avdelningen och till den utsträckning, som kunde påfordras, inom avdelningen såsom avdelningschef företräda verkschefen.

Vardera avdelningen borde givetvis utrustas med ett erforderligt antal ledamöter, så kvalificerade, att de kunde fullt sakkunnigt förbereda och föredraga de olika frågor, som inom avdelningen förekomme. Vad härvid beträffade folkskolavdelningen, hade utskottet icke funnit skäl ifrågasätta någon ändring i det antal ledamöter, som för närvarande funnes inom folkskolöverstyrelsen. Inom folkskolavdelningen skulle alltså vara anställda fyra ordinarie ledamöter, av vilka en skulle av Kungl. Maj:t för viss tid förordnas till avdelningschef, samt därutöver, vad år 1919 beträffade, de två extra ledamöter, om vilka utskottet hade att i annat sammanhang yttra sig. Inom yrkeskolavdelningen skulle anställas samma antal föredragande, som propositionen upptog för den fristående yrkesskolöverstyrelsen, nämligen tre ordinarie ledamöter, av vilka en skulle av Kungl. Maj:t för viss tid utses till avdelningschef, samt en konsulent och särskild föredragande för husligt arbete.

Av vad utskottet anført angående vikten av att vid ordnandet av våra praktiska ungdomsskolor det husliga arbetet bleve i lika mån tillgodosett som all annan praktisk verksamhet, som dessa skolor avsåge, framginge, vilken betydelse utskottet måste fästa vid att samma arbete även inom den centrala ledningen av yrkesundervisningen bleve på ett tillfredsställande sätt tillgodosett. Emellertid hade utskottet icke kunnat finna

annat än, att så skulle bliva fallet, därest Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt väsentligen bleve förverkligat. Enligt detta skulle den föreslagna kvinnliga konsulenten inom överstyrelsen hava ställning av särskild föredragande i ärenden rörande husligt arbete. En sådan ställning måste innefatta, att ifrågavarande befattningshavare skulle komma att inom verket inträda såsom föredragande ledamot, så ofta ärenden avseende det husliga arbetet föreläge till behandling, vare sig arten av dessa ärenden medförde, att de komme att handläggas i plenum eller under andra för handläggningen av verkets ärenden i allmänhet föreskrivna former. Att den kvinnliga föredraganden därjämte skulle komma att hava sig uppdraget att — med, där så påkallades, erforderligt biträde — utöva inspektion över undervisningen i husligt arbete, syntes stå i full överensstämmelse med vad som skulle bliva fallet med de ordinarie ledamöterna, vilka uppenbarligen också måste hava inspektionsskyldighet inom sina olika verksamhetsområden.

Utskottet ansåge sig icke böra närmare ingå på, huru under en framtid, då större erfarenhet kunde ha vunnits om omfattningen av konsulentens arbetsuppgifter, denna angelägenhet borde ordnas. Utskottet hade blott velat giva uttryck åt sin förväntan, att vederbörande myndigheter komme att ägna frågan den uppmärksamhet den förtjänade. Med hänsyn till bestämmelsen i § 28 regeringsformen funne sig utskottet förhindrat tillstyrka det i motion framställda yrkandet på att i styrelsen måtte anställas en ordinarie kvinnlig ledamot för husligt arbete.

Beträffande organisationen i övrigt hemställde utskottet, att chefen i ställning och avlöning måtte likställas med cheferna i exempelvis socialstyrelsen, medicinalstyrelsen och byggnadsstyrelsen. Avdelningscheferna borde i hänseende till det ökade ansvar och den betydelsefulla uppgift i övrigt, som skulle påvila dessa befattningshavare, komma i åtnjutande — i likhet med vad fallet vore t. ex. inom kommerskollegium — av ett särskilt arvode av 500 kronor vardera.

Riksdagen beslöt i överensstämmelse med utskottets här omförmälda hemställan.

Vad angår övriga organisationen berörande spörsmål lämnas närmare redogörelse här nedan.

I enlighet med vad ovan erinrats överfördes läroverksöverstyrelsen jämlikt beslut av 1913 års riksdag å ordinarie stat och erhöilo chefen och ledamöterna i samband med denna förändring i verkets ställning fullmakt å sina befattningar. Överstyrelsen utgöres nu av en chef med överdirektörs ställning samt 4 ledamöter (läroverksråd). Inom kansliet finnas an-

**Läroverks-
överstyrel-
sens nuva-
rande orga-
nisation.**

ställda: 1 sekreterare, 2 notarier, 1 registrator och aktuarie, 1 kvinnligt biträde av andra graden samt 2 kvinnliga biträden av första graden. Tillika finnes i staten upptagen 1 vaktmästare. För tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. utgår för år 1919 ett anslag av 13,550 kronor. Läroverksöverstyrelsens ordinarie stat drager för sagda år en kostnad av 78,950 kronor.

Skolöverstyrelsens nuvarande organisation.

Enligt den av innevarande års riksdag förändrade och utvidgade organisationen av den år 1913 upprättade folkskolöverstyrelsen upptager staten för skolöverstyrelsen: 1 chef, 1 ledamot och avdelningschef å folkskolavdelningen, 1 ledamot och avdelningschef å yrkesskolavdelningen, 5 ledamöter (undervisningsråd), därav å folkskolavdelningen 3 och å yrkesskolavdelningen 2, 1 konsulent och särskild föredragande för husligt arbete, samt 1 förste bibliotekskonsulent. Dessutom hava å extra stat medel anvisats för anställande under år 1919 av 2 extra ledamöter. Kansliet utgöres av: 2 sekreterare, 3 notarier, 1 registrator och aktuarie, 5 kvinnliga biträden av andra graden och 4 kvinnliga biträden av första graden. Dessutom finnas upptagna 1 förste vaktmästare och 1 vaktmästare. För inspektion av blindundervisningen finnas medel i staten anvisade till ett belopp av 600 kronor. Anslaget till expenser m. m. utgår med 31,375 kronor. Den ordinarie staten slutar å 152,325 kronor.

Jämlikt riksdagens beslut skall en av ledamotsbefattningarna å yrkesskolavdelningen hållas obesatt under år 1919. Likaledes skall det under detta år anstå med tillsättandet av den nya sekreterartjänsten samt en kvinnlig biträdesbefattning av andra graden. Vidare har anslaget till expenser m. m. för år 1919 ansetts kunna nedsättas till 26,375 kronor, varigenom totalkostnaden kommer att för nämnda år uppgå till 131,825 kronor.

III. Behovet av enhetlighet i undervisningsväsendets ledning.

Den föregående framställningen ger vid handen, hurusom såväl i äldre tider som under de allra senaste åren, strävanden från olika håll låtit sig förmärkas, åsyftande att för undervisningsväsendet i dess helhet åvägbringa en enhetlig, gemensam ledning. Behovet av nära samarbete mellan de myndigheter, vilka hava omsorgen om ledningen av de olika grenarna av våra undervisningsanstalter sig anförtrodd, har därvid städse bildat utgångspunkten för strävandena i fråga. Sitt starkaste och mest genomförda uttryck har detta behov av samarbete erhållit i det ovan omnämnda förslaget till en gemensam överstyrelse för undervisningsväsendet, som av Kungl. Maj:t i proposition förelades 1913 års riksdag. Uppmärksammas bör jämväl, att den avvisande hållning, som nämnda riksdag intog till frågan om åvägbringande av en enhetlig ledning i form av en gemensam överstyrelse för å ena sidan de allmänna läroverken och därmed jämförliga undervisningsanstalter, å andra sidan folkundervisningsväsendet, icke dikterades av ett underkännande av de skäl, som till stöd för det av Kungl. Maj:t föreslagna samarbetet anförts. Snarare torde man, på grund av vad som i riksdagens skrivelse härutinnan angivits, vara berättigad göra gällande, att riksdagens avböjande vid detta tillfälle av förslaget om gemensam skolöverstyrelse uteslutande avsåg *formen* för samarbetets åvägbringande, icke samarbetet självt. Också hava i de av Kungl. Maj:t år 1913 utfärdade instruktionerna för läroverks- och folkskolöverstyrelserna (§ 19 resp. § 22) föreskrivits, att vissa ärenden skola göras till föremål för gemensam handläggning av de båda styrelserna, varvid tillika angivits de former, som vid sådan handläggning skola iakttagas.

Genom det beslut, som enligt vad i det föregående erinrats, fattades av innevarande års riksdag, och som innebar, att folkskolöverstyrelsen utvidgades till att bliva en central myndighet, gemensam för såväl folkundervisningsväsendet i allmänhet som den särskilda del därav, som avser ungdomens praktiska utbildning, yrkesundervisningen samt den lägre tekniska och handelsundervisningen, har spörsmålet om samarbete mellan de båda ämbetsverk, vilka för framtiden skola omhänderhava ledningen av landets

undervisningsväsen, erhållit ett helt nytt läge, som påkallar ett upptagande till förnyat övervägande av frågan om samarbete och formerna därför.

Sålunda torde det, med hänsyn till de många och stora uppgifter av mera allmän natur, som numera föreligga för en central ledning av landets undervisningsväsen, vara ofrånkomligt, att samarbetet mellan de olika grenarna av denna ledning omöjligen skall kunna inskränkas till det fåtal ärenden, som det nu författningssenligt skall avse, eller hållas inom de trånga gränser, av vilka det för närvarande är bundet. Särskilt torde det böra uppmärksammas, att skolöverstyrelsen, sedan de tekniska läroanstalterna och handelsingymnasierna blivit förlagda under densamma, kommer att fungera såsom chefsmyndighet över undervisningsanstalter av med de allmänna gymnasierna mycket närbesläktad karaktär. Därigenom att detta blivit fallet, kan den beslutade skolöverstyrelsen redan sägas hava erhållit en sådan ställning, att ingen principiell förändring i dess verksamhetsområde skulle inträda, därest jämväl de senare underordnades densamma. Men därmed har också ett av de skäl, som, då organisationsfrågan senast var aktuell, var ägnat att ingiva starka betänkligheter mot samarbetets realiserande genom en enhetlig överstyrelse, bortfallit. Till dessa förhållanden återkomma vi utförligare i det följande.

Ur allmänt samhällelig synpunkt framstår kravet på enhetlighet i undervisningsväsendets ledning såsom ett önskemål av ytterligt betydelsefull innebörd. Den dualism, som nu härutinnan råder, och som i visst avseende kan komma att bliva än mera skärpt efter sammanförandet av folkundervisningens och yrkesundervisningens ledning inom en gemensam skolöverstyrelse, måste betecknas såsom allt annat än lycklig. Omsorgen om den ungdom, vars undervisning och utbildning, oberoende av stånd eller ekonomiska villkor, utgör en av samhällets viktigaste funktioner, kräver, att de olika anstalter, i vilka denna fostran försiggår, och vilka alla sträva mot samma gemensamma mål, danandet av dugliga svenska medborgare, även utrustas med en i största möjliga utsträckning gemensam ledning. Först då så skett, hava de för hela vårt folks undervisning gemensamma uppgifterna erhållit ett synligt uttryck, först då hava möjligheter skapats för ett allsidigt överblickande och bedömande av undervisningsfrågorna i stort.

Även ur pedagogisk och ekonomisk synpunkt är åstadkommandet av enhetlighet i ledningen av arbetet i våra barndoms- och ungdomsskolor ett reformkrav av synnerlig vikt. Sålunda förefinnas en mängd undervisnings- och uppfostringsfrågor av väsentligen principiell innebörd, vilkas enhetliga behandling och lösning måste anses utgöra en djupt betydelsefull

angelägenhet. Till sådana frågor höra icke blott de, vilka omedelbart avse det arbete, som i skolorna bedrives i intellektuellt och moraliskt bildande syfte. Till dem höra givetvis även de allt mera uppmärksammade spörsmålen om sundhetsförhållandena i skolorna samt ungdomens fysiska uppfostran, ävensom de därmed i nära sammanhang stående frågorna om undervisningslokaler samt undervisnings- och inredningsmateriell. I detta sammanhang bör jämväl erinras om de omfattande organisationsfrågor, såväl i vad de avse skolväsendet i dess helhet som enskilda skoltyper, som stå på dagordningen. Spörsmål, vilka endast kunna vinna på en allsidig belysning och samfällid handläggning. Ett underlättande av utbyte utav erfarenheter mellan representanter för undervisningsarbetets olika sidor skulle obetingat bliva en följd av ledningens sammanförande, i synnerhet som därmed måste följa en viss gemensamhet i fråga om inspektionsverksamheten, lärarutbildningen och befodringsväsendet. Slutligen föreligga en mångfald ärenden av ekonomisk natur, vilka ej mindre ur undervisningsväsendets egen synpunkt än även med hänsyn till en sund rikshushållning påkalla gemensam behandling av de olika skolformernas målsmän.

Sakkunniga anse sig böra något utförligare utveckla nu mera antydningssvis berörda synpunkter.

Därvid torde de nämnda princip- och organisationsfrågor i främsta rummet böra ägnas uppmärksamhet. Förhållandet mellan folkskolan å ena sidan och de allmänna läroverken samt privatläroverken å andra sidan är för närvarande sådant, att ett ständigt utbyte av lärjungar dessa undervisningsanstalter emellan i stor utsträckning äger rum. En lärjunge, som en termin tillhör den ena anstalten, åtnjuter en annan termin undervisning i den andra. Formerna för denna lärjungarnas övergång skule avsevärt främjas av gemensam reglering. Likaledes skule anstalternas anpassning efter varandra i fråga om inträdesfordringar m. m. hava största fördel av ett ingående samarbete. Undervisningsmetoder, lärokurser, anskaffandet och tillhandahållandet av materiell och läroböcker påkalla gemensamma överväganden och gemensamma åtgärder från deras sida, vilka hava ledningen av de olika undervisningsgrenarna sig anförtrodd. Ur social och pedagogisk synpunkt måste ett utbyte vid gemensam rådpläggning av erfarenheter kunna förväntas bliva i hög grad fruktbringande. Det nu i många hänseenden oklara förhållandet mellan folkskolan och privatläroverken påfordrar ävenledes gemensam utredning och lösning.

Ser man vidare på den undervisande och uppfostrande verksamhet, som bedrives å ena sidan i de allmänna läroverkens och flickskolornas mellanklasser och å andra sidan i de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna, är denna icke blott ur mera allmänna synpunkter

utan även i fråga om detaljer nästan helt och hållet sammanfallande. Kurserna äro i det hela desamma, metoderna överensstämmande, läroböcker och materiell i stor utsträckning gemensamma. Skolformerna högre folkskola och kommunal mellanskola stå varandra också i organisatoriskt hänseende mycket nära, ett förhållande, varom jämväl av löneregleringskommittén och departementschefen erinrats i samband med frågan om lönereglering för de olika läroanstalternas personal. Den kommunala mellanskolan utgår principiellt från och är i grund och botten endast en särskild form av den högre folkskolan, även om den på grund av vissa hittills rådande övergångsförhållanden ännu i ej så få fall i verkligheten haft en annan upprinnelse. Enligt nu gällande ordning står emellertid högre folkskolan under skolöverstyrelsens inseende, men kommer, så snart den erkänts såsom kommunal mellanskola, under läroverksöverstyrelsens ledning. Förlorar den åter sin egenskap av kommunal mellanskola, måste den återgå till högre folkskola och kommer således åter under folkskolöverstyrelsens inseende. Arbetet i den kommunala mellanskolan bygger på arbetet i folkskolan och förutsätter därför — om den kommunala mellanskolan inom sin begränsade tidsram skall kunna fylla sin uppgift utan överansträngning av lärjungarna och utan att deras kunskaper skola bli undermåliga —, ej blott ingående kännedom om utan också noggrannt hänsynstagande till detsamma. Ytterligare må erinras därom, att den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan i stor utsträckning ställa enahanda krav på lärarkrafter och skollokaler. I kommunalt avseende hava de ock en fullt likartad ställning. Slutligen torde i detta sammanhang böra framhållas, att de kommunala mellanskolornas liksom real- och samskolornas ungdom går att fullfölja sin utbildning dels i läroverkens gymnasier, dels i de tekniska och handelsgymnasierna. Under dylika omständigheter måste det sägas vara en mindre tillfredsställande ordning, att ledningen av denna fortsatta utbildning är överlämnad åt skilda ämbetsverk.

En undersökning av förhållandena i allmänhet å överstadiet ger vid handen, att fortsättningsskolorna, lärlings- och yrkesskolorna, folkhögskolorna, de tekniska gymnasierna, handelsgymnasierna samt i stort sett också de tekniska fackskolorna avse ett åldersstadium, som sammanfaller med läroverkens gymnasialstadium. Även om mål och metoder i dessa olika undervisningsanstalter äro och nödvändigtvis måste vara olika, erbjuder sig dock en mångfald spörsmål, vilkas lösning avgjort skulle främjas genom gemensamma överbäganden. Den s. k. övergångsåldern och det närmast därefter följande åldersskedet av det mänskliga livet höra till de på en gång mest ömtåliga och för den kommande utvecklingen mest betydelsefulla skedena och påkalla utan tvivel — huru skilda de individuella ut-

vecklingsmålen än kunna vara — en samfäld behandling av en mängd dithörande uppfostringsfrågor, för vilkas tillfredsställelse lösning ett utbyte av på olika områden vunna erfarenheter är i högsta grad önskvärdt.

Med hänsyn till undervisningsarbetets mera speciella sidor kunna ävenledes ett flertal angelägenheter anföras, vilka med fördel böra göras till föremål för samfäld behandling. Bland sådana undervisningsväsendet i dess helhet berörande uppgifter må nämnas: läroböcker i åtskilliga ämnen, åstadkommande av lämpliga läseböcker framförallt i modersmålet, åvägabringande av kartor, plancher och annan undervisningsmateriell.

Undervisningen i teckning, gymnastik, musik, manlig och kvinnlig slöjd och hushållsgöromål är ifråga om både metoder, materiell, lärarkrafter och inspektion fullständigt sammanfallande för de under de båda styrelserna lydande läroanstalterna.

Ävenledes erbjuda, såsom redan antytts, frågor rörande skolhusbyggnader många gemensamma punkter. I stort sett ställa de samma pedagogiska, hygieniska och arkitektoniska krav, de påfordra ävenledes samma utredning och behandling i ekonomiskt och kommunalt hänseende. Av dessa anledningar föreligger ett behov av utbyte av erfarenheter och åsikter inom den centrala myndigheten.

Slutligen torde böra nämnas, att organisationen och ledningen av de olika läroanstalternas bibliotek bör försiggå efter i det hela gemensamma synpunkter.

Ett av de områden, där bristen på enhetlighet i ärendenas handläggning för närvarande är som mest kännbar, är lärarutbildningen. Utbildningen av lärare för de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna samt flickskolorna försiggår icke blott efter samma normer utan även i stort sett vid samma anstalter. Sålunda berättigar genomgången provårskurs vid allmänt läroverk till erhållande av anställning såsom ämneslärare såväl vid läroverk och högre lärarinneseminariet som vid folkskoleseminarierna. Vid folkskoleseminarium genomgången provårskurs medför enahanda rättighet. Likaledes äro de av överstyrelserna föranstaltade fortbildningskurserna i stor utsträckning av den art, att de böra vara gemensamma för lärare vid samtliga ovannämnda läroanstalter. I de städer, där provårskurs redan finnes anordnad vid såväl allmänt läroverk som folkskoleseminarium, har samarbete i viss utsträckning redan kommit till stånd. Emellertid kvarstår som ett hittills icke realiserat önskemål, att enhetlighet må åvägabringas jämväl vid prövningen av ansökningar till sådana kurser. För närvarande anställa överstyrelserna i stort sett denna prövning var för sig och oberoende av varandra. På grund av det sålunda tillämpade förfaringssättet har det icke kunnat undvikas, att hänvisningen

av provårskandidater blivit i påfallande grad ojämn, särskilt i det avseendet, att till seminariernas provårskurser i åtskilliga fall kommit att hänvisas aspiranter med meriter väsentligt underlägsna deras, som av läroverksöverstyrelsen måst avvisas. I nu ifrågakavande avseende torde ävenledes böra framhållas önskvärdheten utav, att ledningen vid de olika lärarutbildningsanstalterna blir i möjligaste utsträckning enhetlig. Det lär nämligen med nuvarande dualism i ledningen icke kunna undvikas, att bedömandet av lärarkandidaterna vid olika provårsinstitutioner blir behäftat med en ojämnhet, vilken vid senare befordran för den enskilde måste komma att medföra icke ringa olägenhet och leda till orättvisor. Vid gemensam ledning torde det kunna förväntas, att ifrågakavande missförhållanden skola bliva i väsentlig mån undanröjda.

En annan betydelsefull sida i undervisningsväsendets administration bör i detta sammanhang icke lämnas obeaktad. Helt visst skulle det vid vissa befordringsärendens handläggning innebära avsevärda fördelar, om större gemensamhet förefunnos inom den centrala ledningen för de olika ifrågakavande läroanstalterna. Visserligen måste det uppställas såsom ett bestämt önskemål, att även vid en större gemensamhet i ledningen av undervisningsväsendet, varje särskilt undervisningsområde får sina befordringsfrågor behandlade utan störande inblandning av målsmän från andra undervisningsområden. Men detta hindrar givetvis icke, att även i denna punkt ett intimare samarbete inom ledningen skulle medföra vissa fördelar. Det är nämligen uppenbart, att den genom inspektion inhämtade personliga kännedomen om vederbörande lärare i många fall måste bliva synnerligen värdefull, då det gäller att bedöma en sökandes kompetens för en viss befattning. Alldeles särskilt måste detta bliva fallet vid den folkskolöverstyrelsen åliggande prövning, som föregår behörighetsförklaring till lektorstjänst vid folkskoleseminarium enligt det av 1918 års riksdag fattade beslutet. Med nu bestående ordning möter det vissa praktiska svårigheter för folkskolöverstyrelsen att på rent personlig väg förvärva nödig erfarenhet rörande de ej få vid de allmänna läroverken tjänstgörande lärare, som önska ifrågakomma till befordran vid folkskoleseminarium. Annorlunda skulle förhållandena härutinnan givetvis bliva, därest läroverk och folkskoleseminarier stode under en central ledning med möjligheter till ett mera ingående samarbete.

Likaledes är det uppenbart, att en starkare sammanhållning av läroverkens, folkundervisningens och de tekniska läroanstalternas ledning skulle vara ägnad att till ömseidig fördel tillgodose kravet på vederbörlig fackkunskap inom den centrala ledningen själv. Icke utan skäl hava understundom klagomål förnummits däröver, att inom de olika överstyrel-

serna vissa ämnen sakna vetenskapligt fackutbildad representation. Så är fallet för närvarande inom läroverksöverstyrelsen med exempelvis ämnena modersmålet och klassiska språk, medan folk-kolöverstyrelsen enligt sakens natur endast kan hava vetenskapligt utbildade företrädare för ett mindre antal ämnen. Att ett dylikt, med nuvarande anordning av den centrala ledningen ofrånkomligt förhållande skall vara förbundet med kännbara olägenheter såväl vid handläggning av vissa befordring-ärenden som vid åvägabringande av fackinspektion inom olika undervisningsämnen, ligger i öppen dag. Lika uppenbart är emellertid, att med en mera enhetlig, gemensamheten bättre tillgodoseende ledning av undervisningsväsendet nyssnämnda svårigheter skulle kunna — åtminstone i den mån rekryteringen av ledamotstjänsterna medgäve ett hänsynstagande härtill — väsentligen förminskas. Sakkunskapen inom de olika undervisningsområdena skulle lätteligen kunna tagas i anspråk för ändamål, som här omförmåls, och på så sätt erforderlig fackrepresentation utan merkostnad för statsverket åstadkommas.

Vad slutligen angår de i det föregående berörda frågor av ekonomisk innebörd torde, särskilt beträffande anslagsäskanden hos riksdagen, det icke erfordras någon utförligare motivering, för att fördelarna av en mera enhetlig handläggning av dylika ärenden skola tydligt framstå. Givetvis måste det, för vinnande av erforderlig planmässighet i kraven på statens ekonomiska bistånd vid undervisningsväsendets främjande, vara av synnerlig betydelse, att framställningarna härutinnan bedömas och avgöras från en ståndpunkt, som möjliggör överskådande av skolväsendet i dess helhet.

Av här i korthet lämnade framställning torde — såsom jämväl av folkundervisningskommittén tidigare framhållits — omedelbart framgå, att de uppgifter, som nu tillkomma å ena sidan läroverksöverstyrelsen, å andra sidan folkskolöverstyrelsen (respektive skolöverstyrelsen), äro varandra i grundläggande hänseenden alltför likartade, för att de med fördel skulle kunna behandlas allenast med det lösa och tillfälliga samband, som kan förefinnas mellan tvenne centrala verk med närbesläktade verksamhetsområden i allmänhet. Från synpunkten av stats- och samhällslivet i dess helhet äro de dock att anse allenast såsom delar av samma stora enhet. En ställning, som komme dem att inför det allmänna framträda som målsmän för skilda, måhända stundom stridiga och med varandra rivaliserande intressen skulle helt visst icke kunna undgå att bliva till skada för dessa intressen, än för det ena, än för det andra. En sund utveckling av arbetet på vår ungdoms undervisning och uppfostran kräver enligt vår uppfattning med nödvändighet, att detta arbete alltigenom ledes och

bedömes från mera enhetliga synpunkter än nu sker. Endast på detta sätt är det tänkbart, att det samförstånd och det stöd av ömsesidiga erfarenheter, som äro ett oundgängligt villkor för framgången i detta arbete, verkligen kunna uppnås. Den riktning, som vårt undervisningsväsen i sin utveckling numera tagit, medför å ena sidan, att det inre sambandet mellan samtliga detsamma tillhörande läroanstalter allt mer och mer stärkes, och leder å andra sidan med nödvändighet därtill, att vissa gränsområden uppstå, där de olika läroanstalternas arbetsuppgifter nära beröra varandra. Hänsynen till samtliga nu framhållna omständigheter kräver efter vår åsikt, att åtgärder vidtagas i syfte att åvägabringa en i största möjliga utsträckning enhetlig ledning av undervisningsväsendet i dess helhet. Om nödvändigheten av ett nära samarbete mellan ledningarna för skolväsendets skilda grenar hava bland de sakkunniga icke heller rätt delade meningar.

IV. Formen för samarbetet.

Såsom redan i det föregående erinrats, innehålla läroverksöverstyrelsens och folkskolöverstyrelsens nuvarande instruktioner stadganden om gemensam handläggning av vissa ärenden. På sådant sätt skola handläggas: frågor angående högre folkskolas övergång till kommunal mellanskola, frågor föranledda av besök i läroanstalter, som tillhöra annan styrelses verksamhetsområde, frågor angående läroböcker i kristendom, angående instruktioner och planer rörande inspektion av undervisningen i övningsämnen vid överstyrelserna underlydande läroanstalter, angående utbildning av lärarinnor i husligt arbete samt anslag till anstalter för denna utbildning, angående stipendier och understöd vid fortsatta studier för nämnda lärarinnor, angående lärarutbildning i övrigt, i vad densamma prövas avse båda styrelsernas verksamhetsområden, ävensom alla övriga frågor, som enligt gällande instruktioner eller Kungl. Maj:ts särskilda föreskrift skola göras till föremål för gemensam handläggning av de båda överstyrelserna.

Beträffande ordningen för sådan gemensam handläggning finnas jämväl i instruktionerna närmare föreskrifter meddelade. Dessa överensstämma i allt väsentligt med de bestämmelser, som i motsvarande avseenden, jämlikt Kungl. kungörelsen den 16 februari 1900, gälla i fråga om samarbete mellan de centrala ämbetsverken i allmänhet.

Vid en blick på de ärenden, som enligt den nu lämnade redogörelsen för närvarande skola göras till föremål för samfälld behandling av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen, faller det lätt i ögonen, att bland dessa icke finnes upptagen en enda av de stora frågor av allmän natur, vilka, enligt vad vi i det föregående framhållit, i främsta rummet påfordra en enhetlig och gemensam behandling av den centrala ledningen av landets skolväsen. Här saknas sålunda de viktiga frågorna angående organisationen av samt mål och metoder för arbetet vid de överstyrelserna underlydande anstalterna, ävensom de ej mindre betydelsefulla frågorna angående sundhetsförhållanden samt undervisnings- och inredningsmateriell. Mest påfallande torde dock vara, att frågorna om anslagsäskanden hos riksdagen icke funnit någon som helst plats bland de angelägenheter, som

ansetts kräva samfällid behandling. De frågor, som nu gällande förordning anvisar till gemensam handläggning, äro samtliga av mera speciell natur, avseende i främsta rummet vissa sidor av lärarutbildningen och över huvud sådana spörsmål, som på grund av den gemensamhet i själva förvaltningsområdet, vilken faktiskt redan nu förefinnes, icke kunnat undgå att behandlas gemensamt.

Nu påpekade förhållanden ha också medfört, att enligt gällande bestämmelser formerna för samarbetet mellan de båda överstyrelserna ansetts i stort sett kunna inskränkas till sådana, som i allmänhet gälla för samarbetet mellan statens centrala verk. En följd härav har återigen, efter vad vi inhämtat, blivit, att det personliga samarbete, som ägt rum mellan de båda skolöverstyrelserna, ingalunda antagit en så ingående och omfattande karaktär, som det faktiskt förhandenvarande, av oss i det föregående konstaterade behovet av samarbete påkallat. I många fall har samarbetet inskränkt sig till det rent expeditionella området, sedan hithörande frågor blivit avhandlade telefonledes eller eljest under hand av vederbörande befattningshavare inom de båda ämbetsverken. Att en sådan sakernas ordning kunnat utbildas sig, har sin naturliga förklaringsgrund däri, att, sedan riksdagen år 1913 avvisat förslaget om en gemensam skolöverstyrelse, de sedermera utfärdade instruktionerna för överstyrelserna icke kommo att upptaga någon som helst uppfordran eller eggelse för överstyrelserna till att i samarbetet gå utöver de trånga gränser, sagda instruktioner uppdrogo. Ja, även om i överstyrelserna kunnat finnas någon personlig benägenhet att överskrida dessa gränser, ha nu påpekade förhållanden kommit att verka dämpande och återhållande.

Av det sagda torde vara tydligt, att vi vid övervägande av lämpliga former för det samarbete mellan överstyrelserna, vilket vi anse vara av behovet påkallat, icke kunnat finna nu gällande bestämmelser tillfredsställande. Det har för oss stått som oundgängligen nödvändigt att åt detta samarbete skapas former, som innebära en garanti för att detsamma på ett effektivt sätt blir tillgodosett. Även om beträffande den närmare utgestaltningen av dessa former olika möjligheter för oss framställt sig till övervägande, ha dock vissa allmänna grundsatsar härutinnan från början stått fullt klara.

Till sådana grundsatsar hör i främsta rummet, att det icke överlåtes åt tillfälligheten, om eller på vad sätt ett samarbete mellan de olika ledningarna kommer till stånd, utan att det fastmer måste skapas en sådan anordning för det gemensamma arbetet, som innebär full garanti för att de frågor, vilka påkal'a gemensam handläggning, också, så ofta så påfordras, göras till föremål för sådan behandling, ävensom att formerna för sam-

arbetet därvid på lämpligt sätt anpassas efter ärendenas olika art och betydelse.

Sålunda måste enligt vår mening sörjas för, att alla viktigare frågor, som angå undervisningsväsendet i dess helhet, både den högre skolundervisningen, folkundervisningen och yrkesundervisningen, bliva behandlade vid plenarsammanträden, vid vilka samtliga medlemmarna av de centrala styrelserna böra om möjligt vara tillstädes. På motsvarande sätt böra frågor, som angå antingen endast det högre skolväsendet och folkundervisningen eller endast folkundervisningen och yrkesundervisningen eller endast det högre skolväsendet och yrkesundervisningen, behandlas vid plenarsammanträden, i vilka de medlemmar, vilkas arbetsområden därvid beröras, böra deltaga. Slutligen böra sådana frågor av mindre betydelse eller omfattning, som angå antingen undervisningsväsendet i dess helhet eller några av dess olika områden, behandlas samfällt under former, som motsvara dem, vilka i allmänhet vid den centrala förvaltningen gå under benämningen av chefsärenden, och i vilkas behandling förutom vederbörande chef en eller annan ledamot deltagar.

Enligt vår mening ligger det en utomordentlig vikt vid att lämpliga bestämmelser om de nu antydda arbetsformerna icke blott meddelas utan att de även med största möjliga lätthet och säkerhet kunna tillämpas. Därför måste det i möjligaste utsträckning sörjas för, att i anordningen av den centrala ledningen allt sådant undviks, som kan göra samarbetet under de nyss antydda formerna svårt att få till stånd eller svårt att överblicka och leda. Ju smidigare den arbetsapparat, som här är i fråga, kan göras, ju mera organiskt den kan växa samman med den centrala ledningens arbete i allmänhet, desto större utsikt finnes till att den skall fungera på det rätta sättet och vid de rätta tillfällena.

Vid övervägande av olika möjligheter för åstadkommande av en arbetsapparat av den beskaffenhet, vi nu angivit, har det stått klart för oss, att två olika vägar erbjuda sig. Å ena sidan kan det tänkas, att läroverksöverstyrelsen och skolöverstyrelsen fortfarande bibehållas såsom tvenne fristående styrelser och att den apparat, som enligt vad ovan utförts behövs för det gemensamma arbetet, åstadkommes genom en utbyggnad av de former, som redan nu finnas föreskrivna för överstyrelsernas gemensamma arbete, eller för att använda ett mera konkret uttryck, att den gemensamma arbetsapparaten lägges *utanför* överstyrelserna. Å andra sidan erbjuder sig givetvis den utvägen, att nämnda apparat förlägges *inom* de båda styrelserna, att den får organiskt införlivas med överstyrelsernas övriga arbetsformer, en anordning, som leder till att de båda överstyrelserna sammanslås till ett gemensamt ämbetsverk med skilda avdelningar

på samma sätt som folkskolöverstyrelsen och den av Kungl. Maj:t till 1918 års riksdag föreslagna yrkesskolöverstyrelsen redan nu förenats till ett gemensamt ämbetsverk.

Vare sig den ena eller den andra av de båda nu antydda vägarna väljes, är att beakta, att formerna för den gemensamma arbetsapparaten i båda fallen måste bli i allt väsentligt desamma, d. v. s. i huvudsak sammanfallande med de här ovan skisserade. Vid valet mellan de båda vägarna gäller det blott att avgöra, vilken av dem bäst motsvarar de krav på enhetlighet och gemensamhet i den centrala skolledningen, som vi förut med styrka framhållit såsom numera ofrånkomliga, ävensom att bedöma, vilken av dem som lämnar de bästa garantier för ett effektivt tillgodoseende av det gemensamma arbetet.

Innan vi gå att framlägga vår ståndpunkt i denna grundläggande fråga, anse vi oss böra något närmare utveckla de båda alternativens innebörd.

Bleve den i det föregående berörda apparaten för det gemensamma arbetet — såsom det första alternativet avser — förlagd utanför de båda styrelserna, synes denna närmast böra antaga formen av en särskild delegation, sammansatt av medlemmar ur läroverksöverstyrelsen samt ur endera eller båda skolöverstyrelsens avdelningar, alltefter föreliggande ärendens karaktär. Vid ärenden av mera allmän eller principiell natur (berörande organisation, inspektion, lokaler, materiell, fysisk fostran, anslags-äskanden m. m.) borde läroverksöverstyrelsen samt skolöverstyrelsens båda avdelningar vara representerade, lämpligen av cheferna, samt ytterligare minst 2 ledamöter från varje avdelning respektive styrelse, därav de båda avdelningscheferna inom skolöverstyrelsen. Antalet medlemmar i delegationen skulle sålunda komma att uppgå till minst 8. Ärenden berörande endast läroverksöverstyrelsens och endera avdelningens inom skolöverstyrelsen verksamhetsområde skulle handläggas vid sammanträde med cheferna, avdelningscheferna samt om möjligt samtliga ledamöter inom vederbörande styrelse respektive avdelning, således tillsammans minst 6 medlemmar.

Vad slutligen angår de förut berörda så kallade chefsärendena, torde dessa lämpligen med här ifrågasatta behandlingssätt kunna handläggas av cheferna samt en representant för varje avdelning respektive styrelse.

Till ordförande vid delegationens sammanträden borde en av de båda verkscheferna utses av Kungl. Maj:t.

Väljes åter det andra av de båda förut nämnda alternativen, och det gemensamma arbetet följaktligen komme att förläggas till den för undervisningsväsendet i dess helhet gemensamma överstyrelsen, kommer givetvis

chefen för denna att vara den självskrivne ledaren av detta arbete liksom av allt övrigt arbete inom överstyrelsen. Och vad formerna för detta arbete beträffar, komme dessa i stort sett att sammanfalla med de arbetsformer, som måste komma att tillämpas inom den av riksdagen redan beslutade skolöverstyrelsen. Skillnaden blir endast den, att den plenarform, som avser samtliga underlydande läroanstalter, kommer att omfatta även representanter för den avdelning inom överstyrelsen, som har att handlägga ärenden angående det högre skolväsendet, och att vid behandlingen av sådana chefsärenden, som avse sagda högre skolväsen, även en representant för läroverksavdelningen kommer att närvara.

Då vi övertogt, vilket av de båda nu berörda alternativen borde givas företrädet, hava vi framförallt fäst oss vid följande omständigheter.

Bibehållas — enligt det första alternativet — de båda nuvarande överstyrelserna fortfarande såsom tvenne fristående ämbetsverk, komma dessa, även om åt den ifrågasatta delegationen skulle kunna givas den bästa möjliga anordning, att i det yttre markera en dualism i den centrala ledningen, som måste komma att stå hindrande i vägen för den uppfattning av vårt undervisningsväsens enhetlighet och inre sammanhang, som vi i det föregående framhållit såsom en ur principiell synpunkt ytterst viktig förutsättning för en sund utveckling av sagda undervisningsväsen. Och man måste säga, att i och med detsamma beträffs en väg, som går i helt annan riktning än den, vilken årets riksdag genom sitt beslut om upprättandet av skolöverstyrelsen betecknat såsom den önskvärda.

Det torde ock vara att befara, att de separatistiska synpunkter, ej sällan grundade på ömsesidig misstro, som tyvärr hittills ej varit okända inom de lärarkårer, vilka representera de olika undervisningsområdena, snarare skulle finna anledning till skärpning än till motsatsen, om en sådan anordning, som den genom det första alternativet betecknade, komme till stånd. Läroverksöverstyrelsen komme alltid att framstå som den mindre i jämförelse med den starkt utvidgade skolöverstyrelsen och samarbetet dem emellan kunde därför lätt nog komma att antaga karaktären av en tävlan, i vilken den större styrelsen redan genom sin numerär ofta rent automatiskt komme att få övertaget. Ett sådant förhållande komme lätt att försvåra och förhindra det samarbete, som åsyftas.

Även om man kunde bortse från nu berörda mera principiella synpunkter, föreligga likväl vissa omständigheter av administrativ och expeditionell natur, vilka måste göra oss betänksamma gent emot det nu ifrågasvarande första alternativet.

Det torde icke kunna undgås, stt en delegation av den beskaffenhet, som förut nämnts, bleve en ganska tung och svårhanterlig apparat. Först

och främst är det uppenbart, att för handhavande av delegationen i dess olika former krävdes ett mycket intimt samarbete mellan de båda cheferna och ett omsorgsfullt planläggande, ej sällan långt i förväg, av lämpliga tider för sammanträden. Med den mångfald ärenden, som inom vardera överstyrelsen påkalla uppmärksamhet, och ej minst i betraktande av den inspektionsverksamhet, som åligger överstyrelserna och som komme att fullt självständigt dirigeras inom vardera överstyrelsen, bleve det givetvis ofta förenat med ej ringa svårigheter att sammanföra vederbörande medlemmar till sammanträden till just de tidpunkter, då sådana vore av behovet påkallade. Man har onekligen svårt att värja sig för den farhågan, att sammanträdena ej sällan måste komma att bli beroende av tillfälligheter och att det eftersträfvade samarbetet kunde komma att vedervågas.

Helt annorlunda skulle det i detta avseende ställa sig inom en för hela undervisningsväsendet gemensam överstyrelse. Även om det inom en sådan understundom kan komma att möta svårigheter att finna det mest lämpliga tillfälle till samarbete, är dock att förvänta, att den gemensamma chefen, vilken har hela ledningen av arbetet i sin hand, skall lättare kunna överblicka de föreliggande uppgifterna och i lämplig ordning träffa anstalter, som äro ägnade att tillgodose det gemensamma arbetet. Utan tvivel skulle också hela apparaten för samarbetet få en vida mera smidig och naturlig anordning, icke minst i det avseendet, att den icke komme att framträda såsom något för överstyrelsens arbete i övrigt främmande. Enbart den synpunkten, att förhandlingarna fördes mellan medlemmarna av ett och samma ämbetsverk, som förfogade över gemensamma lokaler och i viss utsträckning även över gemensam kanslipersonal, skulle avsevärt bidra till att göra det hela enklare och mindre omständligt.

Det är vidare att märka, att behandlingen av de gemensamma, så kallade chefsärendena inom en gemensam överstyrelse bleve enklare än om två fristående överstyrelser bibehölles. I förra fallet komme nämligen dessa ärenden att föredragas endast inför verkchefen eller vederbörande avdelningschef. I senare fallet måste föredragningen ske inför båda cheferna. Slutligen kunde inom en gemensam överstyrelse det expeditionella förfarandet ställa sig enklare än om två överstyrelser bibehölles. I senare fallet kunde svårligen ett visst dubbelarbete ifråga om protokoll och koncept undvikas.

Om således starka skäl tala för att giva åt det senare av de båda i det föregående behandlade alternativen företrädet, får man emellertid icke förbise, att även detta alternativ kan vara ägnat att framkalla vissa betänkligheter. Sålunda kan det befaras, att chefen för ett så omfattande verk, som en för hela undervisningsväsendet gemensam skolöverstyrelse

skulle bliva, skall komma att betungas med en så betydande arbetsbörda, att han ej i erforderlig och önskvärd utsträckning skall kunna sammanhålla arbetet inom verket. Uppdelningen av ledningen mellan verkschefen och avdelningscheferna kan givetvis också komma att medföra vissa olägenheter. Och likaså kunna helt visst svårigheter komma att möta att finna en för det krävande chefsuppdraget fullt lämplig person, som med erforderlig organisationsförmåga förenar ingående erfarenhet om de olika områden den gemensamma skolöverstyrelsen skulle komma att företräda.

Vad den först nämnda svårigheten angår, är att ihågkomma, att den gemensamma överstyrelsen kommer att dela denna med övriga större centrala ämbetsverk. Såsom i dessa senare sker, måste man även inom skolöverstyrelsen söka förminska eller avhjälpa densamma såväl därigenom att till ledamöter i överstyrelsen utses personer, som var för sina områden äga icke blott nödig fackinsikt utan även förmåga att leda de till de respektive områdena hörande göromålen, som även och framför allt därigenom att till avdelningschefer utses fullt lämpliga personer och att arbetsledningen mellan dessa och verkschefen på ett klokt avvägt sätt fördelas.

Vidkommande nu nämnda fördelning måste enligt vår uppfattning, vilken härutinnan nära ansluter sig till den av riksdagen uttalade, den ifrågasatta styrelsens förmåga att på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter i mycket hög grad bliva beroende av att denna fördelning grundas på största möjliga självständighet för de olika avdelningarna inom deras respektive verksamhetsområden samt genomföres och regleras på ett ändamålsenligt sätt. Givet är att härutinnan i skolöverstyrelsen liksom i övriga större verk kunna ur synpunkten av arbetets administrativt-tekniska anordning vissa svårigheter komma att yppa sig, som icke skulle framträda i ett mindre, fristående ämbetsverk. Vi äro emellertid övertygade om att dessa svårigheter icke kunna bliva större än att de under förutsättning av ett gott personligt samarbete och i mån av vunna erfarenheter skola låta sig övervinnas. I varje fall äro de av den formellt-tekniska natur, att de icke böra få stå hindrande i vägen för tillgodoseendet av de mycket betydelsefulla reala synpunkter om samhörighet och enhetlighet i det allmänna skolväsendet, som vid denna frågas bedömande för oss varit bestämmande.

Vad slutligen angår de möjliga svårigheterna att finna en lämplig chef, torde härvid gälla, att samma olägenhet, säkerligen i ännu högre grad, vidlåder förslaget med delegation, då givetvis den däruti ledande kraften måste besitta icke allenast enahanda allmänna kvalifikationer, som böra tillkomma chefen för en enhetlig skolöverstyrelse, utan därtill även förutsättningarna att, ehuru såsom chef fäst vid en av överstyrelserna,

kunna fylla den grannliga uppgiften att handhava ledningen av de gemensamma frågorna på ett sådant sätt, att de olika överstyrelsernas intressen bliva i lika mån och objektivt tillvaratagna samt den andre verkschefens självständighet eller auktoritet icke lider något intrång. Den farhåga, som en gång tidigare i ett liknande sammanhang blivit uttalad, torde knappast kunna undertryckas, att även om delegationens ordförande vid handläggning av överstyrelsens gemensamma angelägenheter skulle kunna ställa sig mera fristående och överblickande i förhållande till de särintressen, som kunna göra sig gällande inom de olika överstyrelserna, skulle han säkerligen på grund av den misstro, som lätt nog komme att möta honom från det ena hållet, och av de krav, som ställdes på honom från det andra hållet, i sin ämbetsutövning komma att både känna sig och i själva verket också bliva bunden på ett sätt, som för arbetet i fråga om de allra viktigaste spörsmålen kunde bliva till stort men. Sammanföras åter överstyrelserna till ett ämbetsverk, kommer den gemensamme chefen att vara fristående i förhållande till de olika avdelningarna och erhåller i denna sin ställning både en uppfordran och ett stöd att objektivt överblicka och tillvarataga de olika intressena.

Vid prövning av samtliga nu framhållna omständigheter hava vi icke kunnat undgå att finna, att det i det föregående oavvisligt befunna kravet på enhetlighet i ledningen av vårt lands undervisningsväsen på mest tillfredsställande sätt kan tillgodoses genom upprättande av en gemensam skolöverstyrelse, innefattande såväl den nuvarande läroverksöverstyrelsen som den beslutade skolöverstyrelsen samt organiserad enligt i huvudsak de grunder, som av riksdagen fastställts för sistnämnda ämbetsverk. Skolöverstyrelsen bör i överensstämmelse härmed innefatta tre relativt självständiga avdelningar: en läroverksavdelning, en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning, företrädda av vardera sin avdelningschef under verkets gemensamma chef.

Då vi intagit denna ståndpunkt, hava vi — vi anse oss böra framhålla det än en gång — i främsta rummet letts av övertygelsen, att ett mera löst ordnande av sambandet mellan de nuvarande överstyrelserna — förutom de svårigheter, som i det föregående framhållits — nödvändigtvis måste komma att medföra en viss isolering mellan desamma, vilken skulle komma att motverka det med åtgärden eftersträfvade syftet. Den av oss förordade anordningen för det gemensamma arbetet måste däremot, därom äro vi livligt övertygade, såsom läroverksöverstyrelsen i sitt år 1913 avgivna utlåtande betonade, komma att vidga blicken även för de mera partikulära frågorna och även med avseende på dessa stärka känslan av gemensamt ansvar för omvårdnaden om den fosterländska bildningen». Och

härvid hava vi alldeles särskilt haft för ögonen omsorgen om de allmänna läroverkens utveckling. Såsom jämväl inom riksdagen framhållits, kan det nämligen befaras, att den större och på grund av föreliggande förhållanden alltjämt i tillväxt stadda skolöverstyrelsen skall komma att med sådan styrka och auktoritet företräda de av densamma representerade intressena, att den mera isolerade mindre styrelsens synpunkter och krav icke skola förmå tillvinna sig statsmakternas tillbörliga beaktande. Väsentligen annorlunda komma för visso förhållandena att gestalta sig, om undervisningsväsendets samlade krav kunna påräkna stödet av *en* större, auktoritativ centralmyndighet. En sådan skall nämligen komma att erbjuda målsmännen för de allmänna läroverken och andra under läroverksöverstyrelsen lydande läroanstalter en väsentlig större trygghet att kunna göra sina intressen gällande vid sidan av de stora frågor, som röra det allmänna folkundervisningsväsendet och vilka på grund av den nuvarande samhällsutvecklingen måste med synnerlig styrka tränga sig i förgrunden och tilldraga sig uppmärksamhet.

Slutligen torde i detta sammanhang icke böra förgätas, att den nuvarande tidpunkten för det sammanförande av de båda överstyrelserna, som av oss föreslås, ur flera synpunkter måste sägas vara lämplig. Särskilt vilja vi erinra därom, att omorganisationen kan försiggå samtidigt med att skolöverstyrelsen år 1920 erhåller den gestaltning med avseende på ledamöter och kanslipersonal, som jämlikt beslut av innevarande års lagtima riksdag skall tillkomma densamma. Även lokalfrågan torde i detta sammanhang relativt lätt låta sig ordnas.

V. Gemensam central ledning av undervisningsväsendet.

1. Skolöverstyrelsens arbetsformer.

Skolöverstyrelsens avdelningar.

I det föregående har redan framhållits, att det är de många för undervisningsväsendet i dess helhet gemensamma angelägenheter av grundläggande natur, som för oss utgjort det förnämsta skälet att föreslå sammanförande av läroverks- och skolöverstyrelserna till en gemensam överstyrelse för undervisningsväsendet i riket. Vi hava även angivit, att denna myndighet bör uppdelas å tre avdelningar, vardera under den gemensamma chefen företrädd av en avdelningschef. Därvid hava vi tillika givit uttryck åt den uppfattningen, att de olika avdelningarna, var inom sitt område, böra erhålla största möjliga självständighet.

Det är i anslutning till dessa utgångspunkter, som vi nu gå att lämna en mera detaljerad översikt över de arbetsformer, som inom den gemensamma skolöverstyrelsen böra komma i tillämpning.

Denna styrelsens arbetsformer, sådana de av oss föreslås böra fastställas, ansluta sig nära till dem, som äro avsedda att komma i tillämpning inom den nya, redan beslutade skolöverstyrelsen. Av oss ifrågasatta förändringar avse att åvägabringa förenkling i sättet för ärendenas handläggning, i den utsträckning så funnits kunna ske. Sådan förenkling torde med fördel kunna åstadkommas dels på så sätt, att handläggning i plenum inskränkes, dels därigenom, att åt ledamot gives viss närmare bestämd rätt att ensam avgöra ärenden av mindre vikt och betydelse.

Läroverksavdelningens förvaltningsområde.

Å överstyrelsens läroverksavdelning skola handläggas de ärenden, som hava avseende å det högre skolväsendet (allmänna läroverken, de kommunala gymnasierna och kommunala mellanskolorna samt privatläroverk, som av staten åtnjuta någon de allmänna läroverken tillkommande förmån, samt högre lärarinnese seminariet och de enskilda högre lärarinnese seminarierna) samt i viss utsträckning å utbildningen av lärare för de under skolöverstyrelsen lydande läroanstalter. Tveksamhet rörande förläggningen har härvid endast kunnat råda rörande de kommunala mellanskolorna.

Såsom i det föregående anförts, har denna fråga nyligen varit föremål för överbärande av löneregleringskommittén i samband med dess

yttrande över förslag till lönerreglering för lärarpersonalen vid olika läroanstalter. De av kommittén därvid anförda skälen för de kommunala mellanskolornas överflyttning under folkskolöverstyrelsens förvaltningsområde förklarade föredragande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet hava synts honom övertygande.

Det nära samband, som rådde mellan den kommunala mellanskolan och vissa under folkskolöverstyrelsen sorterande läroanstalter, gjorde en dylik anordning, enligt departementschefens uppfattning, synnerligen önskvärd, ej minst från synpunkten av en viss homogenitet och planmässighet i avseende å den framtida utvecklingen av hithörande skolformer. Omedelbara åtgärder i detta hänseende hade emellertid icke av kommittén föreslagits, och frågan ansågs lämpligen böra av Kungl. Maj:t slutgiltigt prövas först i samband med liknande spørsmål om reglering av de olika skolöverstyrelsernas framtida verksamhetsområden, vilka berodde av det sätt, varpå riksdagen komme att besluta beträffande den centrala ledningen för de i propositionen om praktiska ungdomskolor avhandlade skolarter.

Detta departementschefens uttalande lämnades av riksdagen utan erinran, och synes det av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 11 sistlidne juli, vid tillkallande av sakkunniga för utredning av nu förevarande spørsmål, framgå, att vid bibehållande av den nuvarande ordningen med två överstyrelser de kommunala mellanskolorna enligt departementschefens mening borde överflyttas till den blivande skolöverstyrelsen.

Obestridligt torde emellertid vara, att frågan om de kommunala mellanskolornas förläggning vid sammanförandet av läroverks- och folkskolöverstyrelserna under gemensam ledning icke har samma aktualitet som vid skilda överstyrelser. Nödig samverkan inom den centrala myndigheten kan utan svårighet åvägabringas vid handläggning av ärenden rörande nämnda skolor genom samarbete mellan folkskolans och läroverkens målsmän, oberoende inom vilkendera avdelningen desamma förläggas. Under sådana omständigheter, och då, efter vad som vid prövningen av behövliga arbetskrafter inom de båda avdelningarna framkommit, en överflyttning knappast kan anses utgöra tillräcklig grund för minskning av antalet ledamöter å läroverksavdelningen, men möjligen kan medföra en sådan ökning av det redan nu betydande arbetet å folkskolavdelningen, att behov av nya arbetskrafter där måste inställa sig, hava vi ansett oss fortfarande kunna räkna med de kommunala mellanskolornas bibehållande å läroverksavdelningen.

A folkskolavdelningen skola handläggas de ärenden, som hava avseende å folkundervisningsväsendet (folk- och småskolor, fortsättningskolor,

Folkskol-
avdelningens
förvaltnings-
område.

högre folkskolor, folkskole- och småskoleseminarier, anstalter för abnorm- undervisningen samt anstalter för allmän folkbildning i övrigt), ävensom till viss utsträckning frågor, vilka avse utbildningen av lärare vid de under skolöverstyrelsen stående undervisningsanstalter.

Yrkeskol-
avdelningens
förvaltnings-
område.

Överstyrelsens yrkeskolavdelning skall hava att handlägga de ärenden, som röra yrkesundervisningen (lärlings- och yrkesskolor, tekniska fackskolor och tekniska gymnasier, tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna samt statsunderstödda enskilda skolor med motsvarande syfte, handelsskolor och handelsgymnasier, ävensom statsunderstödda enskilda skolor för utbildning i handelsyrket, hushålls- och husmoderskolor samt statsunderstödda enskilda skolor för undervisning i husligt arbete), ävensom utbildningen av lärare, i vad den avser nu nämnda läroanstalter.

Ärendenas
hand-
läggning
inom skol-
över-
styrelsen.

Vid ärendenas handläggning inom överstyrelsen måste tillses å ena sidan, att alla sådana frågor, som beröra olika grenar av undervisningsväsendet, bliva föremål för samfällid behandling. I de frågor åter, som uteslutande angå de under någon av avdelningarna stående läroanstalterna, böra avdelningarna intaga en fullt självständig ställning. Härigenom vinnes betryggande säkerhet för att de olika skolarterna få ostört fullfölja sina särskilda ändamål utan hindrande inblandning från den ena eller andra avdelningen.

Vi övergå härefter att i anslutning till det betänkandet bilagda förslaget till instruktion för skolöverstyrelsen lämna en närmare redogörelse för arbetsformerna inom överstyrelsen.

Beträffande sättet för handläggningen torde böra gälla, att ärendena, allt efter deras beskaffenhet avgöras antingen i plenum eller av överstyrelsens chef eller av vederbörande ledamot resp. annan befattningshavare med ledamots ställning.

Plenarhandläggning kan äga rum antingen vid sammanträde av överstyrelsen i dess helhet, eller av två avdelningar gemensamt eller av en samt en avdelning.

Överstyrelsen i plenum, då om möjligt alla ledamöter böra vara tillstädes och deltaga i överstyrelsens beslut, skall hava att handlägga organisations- och inspektionsfrågor av allmän natur, allmänna frågor angående undervisningslokaler, undervisnings- och inredningsmateriell, angående sundhetsförhållanden och ungdomens fysiska fostran samt frågor angående anslagsäskanden hos riksdagen. Därjämte är det uppenbart, att jämväl andra spörsmål av större vikt eller allmänt intresse för överstyrelsens verksamhet böra underkastas plenarhandläggning i samlad överstyrelse. För att vinna säkerhet för att vid behandling av här angivna angelägenheter samtliga avdelningar skola bliva i tillfälle att göra sina synpunkter gäl-

lande, torde böra föreskrivas, att ifrågavarande ärenden icke få avgöras med mindre, förutom överstyrelsens chef, minst två ledamöter från vardera avdelningen, därav minst en av avdelningscheferna, äro närvarande och i beslutet deltaga.

Vid gemensamt plenum med två avdelningar skola handläggas sådana ärenden, som avse båda avdelningarnas verksamhetsområden.

Föremål för sådan handläggning torde i främsta rummet bliva viktigare frågor rörande lagar, författningar och reglementen för överstyrelsen underlydande anstalter och befattningshavare, ävensom sådana principiella spörsmål, som äro av större vikt och intresse för båda avdelningarnas verksamhet i allmänhet. Vid sådant plenum böra, förutom chefen, om möjligt vederbörande avdelningars samtliga ledamöter vara närvarande. Under alla förhållanden torde för beslutsmässighet böra krävas närvaro av chefen samt en ledamot från vardera avdelningen, därav en avdelningschef, eller vid förfall för chefen, ytterligare en avdelningschef.

Vad slutligen avdelningsplenum angår, bör under sådan handläggning komma ärenden, som uteslutande avse avdelningens verksamhetsområde, och som tillika äro av betydelse att böra på detta sätt avgöras. Hit höra i främsta rummet befordringsfrågor samt frågor angående fel och försummelse i tjänsten, ävensom vissa författnings-, reglements- och instruktionsfrågor. En del av nuvarande pleniären inom läroverksöverstyrelsen har ansetts utan olägenhet kunna göras till föremål för handläggning under enklare former, i överensstämmelse med vad redan skett inom folkskolöverstyrelsen. Vid nu ifrågavarande ärendens avgörande böra förutom chefen eller vederbörande avdelningschef minst två ledamöter vara närvarande och i beslutet deltaga.

I samma mån som plenarhandläggningen inskränkes, kommer givetvis chefsärendenas antal att växa. Med hänsyn till dessa ärendens olikartade natur synes behandlingen böra så ordnas, att de enklare avgöras i närvaro endast av den föredragande ledamoten. I sådana fall, då ärendet är av större vikt eller berör två eller flera avdelningars eller rotlars verksamhetsområden, böra naturligen flera ledamöter vara tillstädes.

Utöver den befogenhet i avseende på infordrande av förklaring, upplysningar och dylikt, som enligt nu tillämpad ordning tillkommer ledamot, anse vi oss böra förorda, att ledamot må äga att jämväl utan föredragning på egen hand avgöra ärende av mindre vikt, som till honom efter prövning av chefen eller avdelningschefen överlämnas. Genom en dylik anordning äro vi förvissade, att en ej oväsentlig förenkling i överstyrelsens arbetsformer skall kunna åstadkommas. Hittills har nämligen även de obetydligaste ärenden instruktionsenligt måst underkastas chefens

egenhändiga prövning. Den föreslagna ändringen möjliggör, att åtskilliga mindre betydelsefulla ärenden kunna finna en enklare, men samtidigt fullt betryggande behandling.

Det nu sagda har avseende allenast å vederbörande överstyrelsemedlemmars arbete och verksamhet inom styrelsen. Även med hänsyn till de inspektionsåligganden, som det tillkommer överstyrelsen att fullgöra, torde vi på grund av de ändringar, som av sammanslagningen därutinnan föranledas, böra yttra några ord.

Liksom hittills synes det böra tillkomma överstyrelsens chef att efter samråd med vederbörande befattningshavare uppgöra lämplig fördelning av samt fastställa tiderna för de särskilda inspektionsbesöken. Härvid torde det icke som regel böra ifrågakomma, att ledamot hänvisas till inspektion av annan läroanstalt än sådan, som lyder under den avdelning, befattningshavaren själv tillhör. Givetvis bör det likväl vara chefen förbehållet, att, när han så finner nödigt och hans övriga ämbetsgöromål det medgiva, i inspektionssyfte besöka samtliga under överstyrelsen lydande läroanstalter. Ävenledes bör det på grunder, som i det föregående angivits, finnas möjlighet för jämväl ledamot av annan avdelning än den, varunder vederbörande anstalt hör, att för visst syfte besöka läroanstalt utan att därvid fullgöra egentligt inspektionsuppdrag. Sådant besök bör då företagas på uppdrag av överstyrelsens chef.

Det torde icke heller böra alldeles uteslutas, att, för inspektion av undervisningen i visst ämne, det överlämnas åt ledamot att verkställa sådan vid läroanstalter, som tillhöra annan avdelning. En sådan anordning står i god överensstämmelse med de allmänna grundsatser för samarbetets åvägbringande, som av oss i det föregående utvecklats.

2. Skolöverstyrelsens arbetskrafter.

Det har redan i det föregående framhållits, att skolöverstyrelsen skall utgöras af en chef, tre avdelningschefer samt ett antal ledamöter och sakkunniga biträden jämte nödig kanslipersonal. I detta sammanhang hava vi att ingå i närmare prövning av och angiva vår ståndpunkt till frågan om arbetskrafternas inom den gemensamma överstyrelsen antal och fördelning.

Chefen.

Vad först angår *chefen*, torde det utan vidare stå klart, att han även i den gemensamma överstyrelsen bör intaga samma ställning, som enligt beslut av 1918 års riksdag skall tillkomma chefen i skolöverstyrelsen. Det ligger i sakens natur, att överstyrelsens chef skall hava inseedet över allt arbete inom överstyrelsen. Han är i första rummet ansvarig för överstyrelsens verksamhet och skall tillse, att överstyrelsens personal

med noggrannhet och drift fullgör sina åligganden. Han skall, så långt förhållandena det medgiva, deltaga i handläggningen av alla större och viktigare frågor, framför allt sådana av principiell och grundläggande natur (befordringsärenden, disciplinfrågor och för verkets avdelningar gemensamma frågor). Då han så finner lämpligt, bör han själv kunna övertaga föredragningen av viktigare ärenden. Såsom ovan omförmälts, skall chefen äga ensam beslutanderätt i vissa frågor.

Avdelnings-
chefer.

Det ligger emellertid i öppen dag, att chefen icke skall kunna medhinka handläggningen av samtliga förekommande ärenden. I sådant avseende måste nödvändigtvis biträde beredas honom därigenom, att inom vardera avdelningen en av ledamöterna såsom *avdelningschef* erhåller i uppdrag att företräda verkschefen. Särskild vikt måste givetvis läggas däruppå, att avdelningschefens ställning och befogenhet blir i instruktionen klart och noggrannt preciserad. Det bör sålunda däri uttryckligen betonas, att avdelningschefen i egenskap av chefens närmaste man skall öva in-seende över den avdelning, han förestår, samt leda arbetet inom densamma. *Inom* avdelningen skall han alltså intaga en fullt självständig ställning och är underordnad allenast verkschefen. I sin egenskap av avdelningschef skall han hava att i chefens ställe och med den befogenhet, som eljest tillkommer denne, handlägga de ärenden eller de grupper av ärenden, vilka enligt av chefen och avdelningschefen i samråd uppgjord arbetsordning skola ankomma på hans handläggning. För att avdelningschefen må bliva i tillfälle att fullt överblicka och följa arbetet inom avdelningen i dess helhet, bör han i största möjliga utsträckning närvara vid föredragningen av viktigare ärenden, tillhörande övriga föredragande inom avdelningen. Vid sidan av detta arbete bör han, såvida ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, handlägga de ärenden, som enligt arbetsordningen åligga honom såsom ledamot av överstyrelsen. Vid förfall för avdelningschef bör i hans ställe inträda annan ledamot, som därtill av chefen utsetts.

En av avdelningscheferna bör av Kungl. Maj:t för viss tid förordnas att vid chefens frånvaro tjänstgöra som hans ställföreträdare.

Vidkommande därefter avdelningschefernas ställning i lönehänseende har av innevarande års riksdag bestämts, att avdelningschef skall äga åtnjuta särskild ersättning för det med uppdraget förenade arbetet med 500 kronor årligen. Härutinnan anse vi oss icke böra ifrågasätta någon förändring utan föreslå, att en var av avdelningscheferna må åtnjuta arvode i denna egenskap å 500 kronor för år.

Den nuvarande chefen för läroverksöverstyrelsen, vilken innehar fullmakt å sin nu innehavande befattning med villkor om viss förflyttnings-

skyldighet, kommer givetvis att intaga en särställning, i det att han vid den nya ordningens tillämpande även såsom avdelningschef bibehåller den tjänstegrad och den lön, han innehar. Under dessa förhållanden bör å särskild övergångsstat uppföras de för nu ifrågakvarande befattningshavare utgående löneförmåner.

Ledamöter.

För fastställandet av behovet utav arbetskrafter å överstyrelsens olika avdelningar erfordras en ingående prövning. Man torde därvid kunna utgå ifrån, att arbetsbördan icke å någon av den redan beslutade skolöverstyrelsens båda avdelningar genom sammanslagningen kommer att minskas. Ej heller kunna de läroverksöverstyrelsen nu tillkommande arbetsuppgifterna förutsättas bli underkastade någon minskning genom reformens vidtagande, sedan de kommunala mellanskolorna alltjämt ansetts böra förläggas till den föreslagna läroverksavdelningens förvaltningsområde.

Läroverksavdelningen.

Däremot låter det sig icke förnekas, att å ena sidan de till folkskol- och yrkesskolavdelningarnas förfogande stående arbetskrafterna bli något reducerade, därigenom att verkschefen i den gemensamma överstyrelsen enligt förslaget skall komma att under sig hava tre i stället för endast två avdelningar, medan å andra sidan läroverksavdelningen kommer att av enahanda orsak erhålla någon förstärkning i arbetskrafterna. Överdirektören för läroverksöverstyrelsen skall nämligen, i enlighet med vad ovan angivits, såsom avdelningschef äga skyldighet att jämväl, så långt förhållandena det medgiva, förestå en rotel, något som han emellertid redan nu i verkligheten kan sägas göra genom handläggning av vissa grupper av ärenden. Likväl torde dock härigenom någon minskning i de övriga rotlarnas ärenden kunna beräknas uppstå, varjämte samtidigt en viss lättnad i inspektionsarbetet torde inträda, därigenom att den gemensamme chefen bland annat kommer att i viss utsträckning deltaga i detta arbete. Med hänsyn till dessa nu berörda förhållanden hava vi tagit i övervägande huruvida icke en minskning i antalet ledamöter å avdelningen borde kunna företagas. Emellertid torde det å andra sidan icke låta sig förnekas, att tillgodo-seendet av det gemensamma arbetet i ej oväsentlig grad kommer att taga ledamöternas tid och krafter i anspråk mera än hittills. Hade det gällt att från början organisera avdelningarna å den gemensamma överstyrelsen, skulle det måhända under dessa förhållanden fallit sig naturligtast, att, i likhet med vad som skett beträffande folkskolöverstyrelsen, förorda, att någon av ledamotstjänsterna måtte uppföras å extra stat. Därigenom hade givits ett uttryck åt den brist på erfarenhet, som förefinnes om huru behovet under de nya förhållandena kan komma att definitivt gestalta sig. Med hänsyn därtill, att fem ordinarie medlemsbefattningar redan finnas inom läroverksöverstyrelsen, och det således skulle

gälla att förvandla en av dessa till en extra ordinarie tjänst, hava vi emellertid icke ansett oss böra ifrågasätta en sådan åtgärd, allra helst det icke kan anses uteslutet, att förhållandena inom en ganska snar framtid kunna utveckla sig i en sådan riktning, att det skulle bliva nödvändigt att återigen upprätta en ordinarie tjänst. Ett bibehållande av de nuvarande fem medlemmarna torde så mycket mindre kunna anses innebära ett föregripande av framtiden, som, därest någon befattning skulle behöva indragas enligt nu gällande avlöningsvillkor vederbörande ledamöter äro förpliktigade att låta sig förflyttas till annan befattning inom förvaltningen på undervisningsväsendets område.

Folkskol-
avdelningen

Vad folkskolavdelningen beträffar utgöras arbetskrafterna där av, förutom chefen, 4 ordinarie och enligt beslut av 1918 års riksdag 2 extra ledamöter. Ingen tvekan torde kunna råda därom, att, med den utvidgning av avdelningens verksamhetsområde, som de nya ungdomsskolorna medfört, en utav de båda extra befattningarna skall visa sig så konstant behöfvlig, att den inom den närmaste framtiden bör uppföras å ordinarie stat. I betraktande däray, att avdelningschefen i en å tre avdelningar uppdelad gemensam överstyrelse måste i ökad grad komma att tagas i anspråk för ledningen av arbetet samt att även ledamöternas tid och krafter måste komma att anlitas för handläggningen av de gemensamma ärendena, hava vi haft under övervägande att i samband med den föreslagna omorganisationen förorda denna åtgärd till vidtagande redan nu. Då det emellertid för ett fullt säkert bedömande av det framtida behovet torde vara lämpligt att avbida ytterligare någon erfarenhet härutinnan, hava vi funnit det riktigast att icke nu föreslå någon förändring i det av riksdagen så sent som innevarande år beslutade antalet, utan ansett ett definitivt ordnande böra bero av en kommande närmare prövning.

Då vi sålunda funnit oss böra beräkna för läroverksavdelningen 5 och för folkskolavdelningen — bortsett från de 2 extra — 4 ordinarie ledamöter, utgör detta emellertid icke något uttryck för att för läroverksavdelningen konstaterats regelbundet behov av flera ordinarie arbetskrafter än inom folkskolavdelningen. Tvärtom äro vi av den övertygelsen, att det större förvaltningsområde, som sistnämnda avdelning företräder, kräver tillgång på flera arbetskrafter än inom läroverksavdelningen. Det av oss framställda förslaget har sin motivering i vad som uti det föregående anförts rörande svårigheten att utan bestämd erfarenhet rubba de nuvarande förhållandena med avseende på antalet ordinarie ledamöter inom avdelningarna och såmedelst föregripa utvecklingen. Härvid vilja vi betona, att det särskilt är hänsynen till den synnerliga önskvärdheten av att de gemensamma arbetsuppgifterna i en förenad överstyrelse bliva väl tillgodosedda, som gjort att vi förordat ett bibehåll-

lande av 5 ordinarie ledamöter å läroverksavdelningen, vadan följaktligen icke något omdöme därmed blivit uttalat om behovet av arbetskrafter i en fristående överstyrelse, därest verksamhetsområdet för en sådan skulle komma att lida någon mera avsevärd minskning.

Yrkesskol-
avdelningen.

Vidkommande slutligen yrkesskolavdelningen torde för denna böra avses de arbetskrafter, som äro i staten uppförda från och med 1920 års ingång. Förutom avdelningschefen erfordras sålunda inom avdelningen två ledamöter.

Samtliga ledamöter skola likasom hittills i lönehänseende hänföras till befattningshavare av tredje graden; de extra ledamöterna synas dock, i likhet med vad fallet är inom andra ämbetsverk med extra ledamöter, böra komma i åtnjutande av ett med pensionsavgifterna reducerat belopp, och vilja vi därför förorda, att ersättning till sådan ledamot, i enlighet med en av folkskolöverstyrelsens avlåten framställning, må utgå med 7,800 kronor för år, varav 2,500 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Sakkunniga
biträden
m. m.

Vi hava därefter att yttra oss rörande behovet inom skolöverstyrelsen av sakkunniga biträden. För närvarande finnas inom de olika styrelserna anställda inspektörer och sakkunniga biträden i fråga om fysisk uppfostran och skolhygien samt undervisningen i teckning, musik och husligt arbete, vilken sistnämnda befattningshavare inom skolöverstyrelsen med nästkommande års ingång ersättes av en med arvode å ordinarie stat avlönad konsulent och särskild föredragande för husligt arbete. Dessutom finnes inom skolöverstyrelsen å ordinarie stat anställd en förste bibliotekskonsulent, varjämte till inspektion av blindundervisningen utgår särskilt anslag å 600 kronor årligen.

Å extra stat hava medel anvisats till en inspektör för folkhögskolorna, en konsulent för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten, en andre bibliotekskonsulent, en inspektör för dövstumundervisningen samt ett byggnadssakkunnigt biträde.

För inspektion och sakkunniga biträden (för beredande vid något ärendes behandling av sakkunskap utöver den, som finnes att tillgå inom överstyrelsen) utgå vidare å extra stat särskilda anslag å för läroverksöverstyrelsen 5,000 kronor och för den beslutade skolöverstyrelsen 11,000 kronor.

Uti nu ifrågavarande avseenden torde inga större förändringar behöva vidtagas med anledning av överstyrelsernas sammanförande till ett gemensamt verk. Sålunda synas medel alltjämt böra utgå till en konsulent och särskild föredragande för husligt arbete, en inspektör för folkhögskolorna, en konsulent för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten, en förste och en andre bibliotekskonsulent, en inspektör för dövstumunder-

visningen, till inspektion av blindundervisningen, till ett byggnadsakkunnigt biträde samt till inspektion och sakkunniga biträden i fråga om den fortsatta undervisningen, fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisningen i teckning och musik.

Med hänsyn jämväl till vissa av överstyrelserna gjorda framställningar angående anslagsäskanden till 1919 års riksdag, vilka framställningar hänskjutits till vår prövning, torde det emellertid vara nödvändigt att taga ett par av de nämnda anslagspunkterna i närmare övervägande.

Vad först angår konsulenten för det husliga arbetet måste det tyvärr sägas, att de nu rådande förhållandena icke kunna betecknas såsom tillfredsställande. Från och med nästkommande år skall jämlikt beslut av 1918 års riksdag ifrågakvarande befattningshavare uppbära å skolöverstyrelsens ordinarie stat 2,750 kronor samt av läroverksöverstyrelsens anslag å extra stat till sakkunniga biträden m. m. 750 kronor. Därjämte skall av det å extra stat utgående anslaget till yrkesskolor för husmodersutbildning, vilkas inspektion samma konsulent ansetts kunna delvis medhinna, utgå ett belopp av intill 1,500 kronor. Härigenom beräknades den samlade ersättningen till konsulenten i fråga komma att uppgå till omkring 5.000 kronor. För avlöandet av nödigt biträde skulle, vad yrkesundervisningen beträffade, överstyrelsens expensmedel anlitas. Riksdagen fann emellertid vid erforderliga anslags beviljande skäl framhålla, att riksdagen icke ansåg sig böra närmare ingå på huru under en framtid, då större erfarenheter kunde hava vunnits om omfattningen av konsulentens arbetsuppgifter, denna angelägenhet borde ordnas. Riksdagen ville likväl giva uttryck åt sin förväntan, att vederbörande myndigheter skulle ägna frågan all den uppmärksamhet, den förtjänade.

Då det nu gällt att för ifrågakvarande krävande befattning förvärva en kvalificerad innehavare, har det, efter vad vi inhämtat, visat sig förenat med stora svårigheter att uppnå en tillfredsställande anordning, bland annat på grund av den mycket osäkra ställning, som befattningshavaren under nuvarande förhållanden skulle komma att intaga. Med hänsyn härtill, och då det synes oss vara en angelägenhet av synnerlig vikt, att den betydelsefulla sida av den praktiska ungdomsutbildningen, som det husliga arbetet representerar, blir väl företrädd inom överstyrelsen, hava vi ansett oss redan nu böra förorda en viss förbättring i konsulentens ställning. Enligt vad av riksdagen erinrats, låter det sig, med hänsyn till bestämmelserna i § 28 regeringsformen, icke göra att giva konsulenten en sådan ställning, som skulle förutsätta utnämning av Kungl. Maj:t, varför för närvarande varje anordning av sådan innebörd torde få anses utesluten. För undanröjande av de anmärkta svårigheterna hava vi emellertid funnit oss kunna

Konsulent
för husligt
arbete.

föreslå, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen uppföres ett arvode åt nämnda konsulent å 5,000 kronor, varav 3,300 kronor skola anses motsvara lön och 1,700 kronor tjänstgöringspenningar. Tillika torde böra medgivas, att konsulenten må erhålla rätt till sex veckors årlig semester.

Nu förordade anordning innebär visserligen icke någon förhöjning av arvodet, men genom detsammans uppförande i staten på angivet sätt har likväl åt befattningshavaren i fråga givits en ställning, som torde göra det lättare att för befattningen förvärva lämplig person. Vid bifall till detta förslag bör givetvis anslaget till husmoderskurser undergå minskning med det belopp å 1,500 kronor, som avsetts till ersättning åt nu ifrågavarande konsulent.

Andre biblio-
tekkonsulen-
ten.

Av folkskolöverstyrelsen har likaledes framställning gjorts därom, att den genom beslut av 1912 års riksdag upprättade befattningen såsom andre bibliotekskonsulent från och med år 1920 måtte överföras å ordinarie stat. Till stöd härför har av överstyrelsen anförts bland annat, att ifrågavarande befattning redan år 1914 begärdes förändrad till ordinarie, vilken hemställan år 1916 förnyades, utan att likväl Kungl. Maj:t funnit skäl att inför riksdagen framlägga förslag i enlighet med överstyrelsens framställning. Den utveckling, som ägt rum inom folkbiblioteksverksamheten under de år, som förflutit efter överstyrelsens senaste framställning i detta ämne, hade fullt motsvarat, om ej rent av överträffat de förväntningar, åt vilka överstyrelsen tidigare givit uttryck. Sålunda hade ansökningarna om statsbidrag från folk- och skolbiblioteken ökat, från att år 1913 hava utgjort 865, till att år 1918 utgöra ej mindre än 1,449. Antalet studiecirkel, som ansökt om statsunderstöd genom något riksförbund, vilket år 1913 uppgick till endast 666, hade stigit år 1918 till 1,794. Folkbiblioteksverksamheten hade sålunda alljämt varit stadd i en ganska hastig utveckling, och om man såge på rörelsen i dess helhet, kunde man ej märka någon minskning i tempot för framåtskridandet.

Den utveckling, som fått sitt uttryck i de av överstyrelsen anförda siffrorna, hade givetvis även medfört en ständigt ökning av det bibliotekskonsulenterna åliggande arbete, som stode i sammanhang med de årligen återkommande ansökningarna om statsbidrag. Med ledning av de numerarvunna erfarenheterna beträffande utgivandet av den av bibliotekskonsulenterna redigerade grundkatalogen över böcker, som kunna erhållas i statsbidrag, kunde man beräkna, att arbetet med de årliga supplementen till denna komme att taga de båda konsulenternas tid i anspråk under minst 2 à 3 månader årligen.

Om man till dessa 2 à 3 månader lade de 8 månader, vilka enligt av överstyrelsen år 1916 gjord beräkning krävdes för granskning av an-

sökningshandlingar och rekvisitioner jämte bearbetningen av det statistiska materialet, en beräkning, som dock efter de senaste årens erfarenheter snarare vore för låg än för hög, komme man till det resultat, att under minst 10 månader båda bibliotekskonsulenternas arbetstid vore upptagen av göromål, som stode i samband med statsbidragsansökningarna och uppgörandet av bokförteckningarna. Den tid, som återstode, behövdes mer än väl för konsulenternas handledande och rådgivande verksamhet, för hållande av bibliotekskurser m. m., alldeles oavsett det uppdrag, som enligt riksdagens skrivelse den 15 juni 1916 ålagts konsulenterna, att lämna erforderligt biträde även åt läroverksöverstyrelsen, ett uppdrag, som ansåges komma att bli särdeles krävande, i samband med den omorganisation av läroverkens bibliotek, som ifrågasatts i riksdagens skrivelse den 17 april 1918.

Den lämnade utredningen funne överstyrelsen giva vid handen, att den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet krävde fullt ut tvenne personers arbetstid, även sedan numera den egentliga organisationstiden kunde anses vara förbi. Båda bibliotekskonsulenternas arbete vore sålunda av fullständigt ordinarie karaktär. Och då för ordinarie arbete, så långt lämpligen kunde ske, borde användas ordinarie personal, syntes det föreligga fullgoda skäl för att även andre bibliotekskonsulentens befattning gjordes till ordinarie. Om dess innehavare med avseende på lönetillägg och pensionering vore ogynnsammare ställd än andra tjänstemän i motsvarande tjänstegrad, kunde man knappast räkna på, att tjänsten en längre tid skulle få behålla samma innehavare, vilket utgjorde en viktig förutsättning för att arbetet skulle bli verkligt fruktbarande.

Avlöningens storlek borde bestämmas till likhet med nu utgående arvode, allenast med tillägg av det belopp, som avdragits såsom motsvarande den pensionsavgift, befattningshavaren skulle haft att erlägga, därest befattningen varit av ordinarie natur. Vid överflyttande av avlöningsmedlen till skolöverstyrelsens stat, borde förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, varur medlen nu utginge, minskas med ett belopp av 3,900 kronor.

Rörande avlöning villkoren hemställde överstyrelsen, att de måtte bli desamma, som gälla för skolöverstyrelsens övriga ordinarie befattningshavare. Ävenledes syntes det överstyrelsen billigt, att i likhet med vad som skett beträffande förste bibliotekskonsulenten, även nu ifrågavarande befattningshavare måtte för löneförhöjning få tillgodoräkna sig den tid, han såsom förordnad uppehållit sin tjänst. Slutligen föresloges, att befattningshavaren måtte äga att fortfarande komma i åtnjutande av en månads semester årligen. Vid bifall till det framställda förslaget er-

fordrades det ordinarie anslaget till skolöverstyrelsen höjt med 4,000 kronor.

Vad i nu ifrågavarande hänseende av folkskolöverstyrelsen anförts rörande det stadigvarande behovet av jämväl andre bibliotekskonsulenten för ledningen av biblioteksväsendet har synts oss övertygande tala till förmån för den gjorda framställningen. Då nu nödig erfarenhet från en följd av år sålunda föreligger beträffande behovet av tvenne arbetskrafter för nämnda arbetes behöriga fullgörande, vilja vi förorda, att befattningen i fråga uppföres å den gemensamma skolöverstyrelsens ordinarie stat från och med år 1920.

I likhet med vad i fråga om andrebibliotekariebefattningarna är fallet, synes lönen böra fastställas enligt första normalgraden. Beträffande rätten till semester samt ifrågasatt rätt för den nuvarande andre bibliotekskonsulenten att, för den händelse han blir innehavare av befattningen, tillgodoräkna sig den tid, han omedelbart före sin utnämning till befattningen på grund av förordnande tjänstgjort såsom andre bibliotekskonsulent hos folkskolöverstyrelsen eller inom ecklesiastikdepartementet, synes däremot intet vara att erinra ur synpunkten av i dylika fall hittills tillämpad praxis, varför vi även i denna punkt finna oss kunna förorda överstyrelsens hemställan.

Byggnads-
sakkunnigt
biträde.

Det från och med innevarande år utgående förslagsanslaget å extra stat å högst 3,500 kronor till anställande av byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen har av riksdagen jämväl för år 1919 anvisats. I överensstämmelse med vad som av folkskolöverstyrelsen hemställts, synes anslag till enahanda belopp såsom förslagsanslag å extra stat böra till skolöverstyrelsen utgå för år 1920.

Sakkunnigt
biträde för
trädgårds-
skötsel.

I detta sammanhang torde jämväl böra erinras därom, att överstyrelsen hos Kungl. Maj:t ifrågasatt en förhöjning till 12,500 kronor av anslaget till inspektion och sakkunniga biträden, för vilket ändamål ett förslagsanslag å extra stat av högst 11,000 kronor är för år 1919 skolöverstyrelsen anvisat. Förhöjningen motiveras av att överstyrelsen funnit behov föreligga av ett sakkunnigt biträde i fråga om skolträdgårdsskötsel.

Till stöd för framställningen har överstyrelsen anført bland annat, att trädgårdsskötseln, som sedan år 1853 haft hemortsrätt i våra skolor och sedan år 1865 såsom ämne ingått uti den utbildning, som vid folkskoleseminarierna bibringas de blivande folkskollärarna, hade, trots icke blott liknöjdhet och bristande förståelse utan även rent motstånd, införts vid ett avsevärt antal folkskolor. Enligt senast tillgängliga statistiska uppgifter meddelades under redovisningsåret 1915—16 sådan undervisning i sammanlagt 3,120 avdelningar, av vilka 221 i städerna, åt tillhoppa 85,367 barn,

av vilka 5,899 tillhörande städerna. För ifrågavarande undervisning användes sammanlagt 2,490 trädgårdar. Klart vore emellertid, att sådan undervisning ingalunda förekomme allestädes, där tillfälle för dess bedrivande skulle kunna beredas. I detta hänseende vore det synnerligen betydande, att icke mindre än 260 skolträdgårdar icke utnyttjades för undervisningsändamål.

Vad beträffade arten av den undervisning, som meddelades, vore denna mycket skiftande. Under det att på åtskilliga håll lärare funnes, som, fyllda av intresse för trädgårdsodlingen, förmått göra trädgårdsskötseln till ett av skolans bästa ämnen, torde undervisningen på vissa håll bedrivas tämligen lamt och vara i avsaknad av den kärlek till naturen och dess alster, som vore en oundgänglig förutsättning för trädgårdsodlingens framgångsrika idkande.

Det torde likväl knappast råda delade meningar därom, att en allmänare förekomst och ett verksammare och mera rationellt bedrivande av trädgårdsskötseln i våra skolor vore att anse som ett viktigt önskemål. Trädgårdsodlingen vore en god mätare av ett folks kultur, och den vore tillika ett betydelsefullt kulturmedel. Att låta skolan taga i sin tjänst och i sin mån främja detta kulturmedel måste anses såsom en riktig tanke. Skolträdgården och trädgårdsskötseln utgjorde ock en viktig förbindelse mellan skolan och det praktiska livet, mellan skolan och naturen. Trädgårdsskötseln vore även ett av de skolämnen, som äro av särskilt värde därför, att den satte barnet i dess helhet, andligen och kroppsligen, i verksamhet, och den vore ett av dem, som ville låta kroppsarbetet komma till heders i barnets uppfostran. Trädgårdsodlingens betydelse för folknäringen hade genom den rådande kristidens bittra erfarenheter klarare än någonsin tillförne ställts vårt folk för ögonen. Och det kunde icke förnekas, att en allmänt förekommande och förståndigt bedriven undervisning häruti i våra skolor skulle vara av icke ringa vikt för spridande hos vårt folk av en allmänare kännedom om och ett livligare intresse för trädgårdsodlingen.

Viktiga skäl av såväl ideell som rent praktisk natur syntes alltså tala för att kraftiga åtgärder borde vidtagas för att bereda trädgårdsskötseln den ställning i våra barndoms- och ungdomsskolor, som den till skolans såväl som samhällets bästa ansåges böra intaga.

Överstyrelsen hade sedan länge haft sin uppmärksamhet fästad vid nu berörda förhållanden men hade saknat tillfällen och möjligheter att vidtaga mera ingripande åtgärder för det ifrågavarande syftets främjande. Skulle det bliva överstyrelsen möjligt att i detta hänseende något åtgöra, vore det emellertid oundgängligt, att överstyrelsen finge till sitt förfogande

erforderlig sakkunskap på området i fråga. Det närmaste önskemålet vore därför, att hos överstyrelsen anställdes ett sakkunnigt biträde för ifrågavarande ämne med liknande ställning och uppgifter, som tillkomma överstyrelsens sakkunniga biträden i fråga om ämnena musik, gymnastik, manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål. Överstyrelsen hade redan i sin underdåniga framställning den 31 augusti 1917 angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1919 uttalat sig rörande förevarande önskemål och därvid framhållit, att det tvivelsutan skulle vara av god verkan för åstadkommande av en uppräckning av undervisningen i trädgårdsskötsel, om en sakkunnig person funnes att tillgå, som kunde taga kännedom om förhållandena på förevarande område samt gå tillhanda med råd och anvisningar, ävensom att det för överstyrelsen skulle vara av värde att, då ärenden av hithörande art, vare sig beträffande seminarierna eller andra överstyrelsen underlydande läroanstalter, komme under överstyrelsens behandling, kunna få rådföra sig med sakkunnig person.

I nämnda sammanhang hade överstyrelsen antytt möjligheten av att tillgodose berörda behov utan höjning av nu ifrågavarande anslag. Överstyrelsen hade också förhoppning, att så skulle kunna ske under år 1919. Men med den utvidgning av verksamhetsområdet, som inträder med år 1920 och särskilt med hänsyn till det behov av sakkunniga biträden, som under den närmaste tiden komme att göra sig gällande i fråga om den fortsatta undervisningen, samt i betraktande jämväl av den sänkning av anslaget, som vidtagits i 1919 års stat, ansåge sig överstyrelsen icke kunna antaga, att det belopp, som kunde avses för sakkunnigt biträde i fråga om trädgårdsskötsel, bleve så pass stort, att det kunde betraktas som skäligt arvode för det arbete, som borde utföras av ett dylikt biträde. Då arvodet icke förmenades kunna sättas lägre än till 1,500 kronor, ansåge överstyrelsen önskligt, att anslaget i fråga för år 1920 höjdes med detta belopp.

Det torde enligt vår uppfattning icke kunna förnekas, att de av överstyrelsen anförda synpunkter äro i flera hänseenden beaktansvärda. Förhållandena hava till fullo ådagalagt önskvärdheten och nödvändigheten av att allt göres inom landet för främjande av vår självständiga folkhushållning. Utan tvivel måste en ändamålsenligt anordnad allmän undervisning i trädgårdsskötsel i våra folkskolor anses utgöra ett viktigt led i strävandena till bibringande av folkets bredare lager av intresse för och kunskap om vad som å trädgårdsskötselns område ofta nog med enkla medel härutinnan kan åstadkommas. Då emellertid för närvarande inom överstyrelsen icke finnas nödiga kvalificerade arbetskrafter för att omhänderväsa ledningen av och inseendet över undervisningen i ämnet trädgårdsskötsel

vid folkskolor och folkskoleseminarier, måste givetvis den utvägen anlitas att anställa å området särskilt sakkunnigt biträde. Mot storleken av det av överstyrelsen ifrågasatta arvodet synes intet vara att erinra.

På grund av vad sålunda anförts finna vi oss böra förorda den begärda anslagshöjningen.

Då det för inspektion och sakkunniga biträden å läroverksöverstyrelsens stat uppförda förslagsanslaget uppgår till 5,000 kronor, skulle sålunda för ändamålet i fråga erfordras å extra stat för år 1920 ett sammanlagt förslagsanslag å högst 17,500 kronor.

Vi övergå härefter att taga i övervägande behovet av arbetskrafter inom den gemensamma skolöverstyrelsens kansliavdelning. I fråga om kansliet synes, i överensstämmelse med vad redan inom den beslutade skolöverstyrelsen skett, någon fördelning av arbetskrafterna å verkets skilda avdelningar icke böra i staten fastslås. Samtliga befattningshavare böra sålunda avses för verket i dess helhet och deras tjänstgöringsskyldighet närmare regleras genom en blivande arbetsordning.

Vid beräkning av erforderliga arbetskrafter har emellertid behovet av sådana å varje avdelning måst särskilt prövas.

Otvivelaktigt erfordras med hänsyn till arten och omfattningen av de arbetsuppgifter, som påvåla överstyrelsens olika avdelningar, tillgång till en mera kvalificerad juridiskt utbildad tjänsteman å varje avdelning, varför samtliga nu i staten upptagna sekreterarbefattningar alltjämt, torde böra bibehållas. För närvarande finnas därjämte inom läroverksöverstyrelsen anställda 2 notarier samt 1 registrator och aktuarie och inom skolöverstyrelsen 3 notarier samt 1 registrator och aktuarie. Vid sammanförande av de båda överstyrelserna till en gemensam skolöverstyrelse torde behov icke föreligga av mera än 1 registrator för verket i dess helhet, vadan vi vilja föreslå, att den ena av dessa befattningar utgår ur staten. Där emot torde någon indragning av notarier icke lämpligen kunna ske. Tills vidare torde innehavaren av den ena registratorsbefattningen böra uppföras på övergångsstat för att vid först inträffande vakans bland notarierna med stöd av gällande avlöningsvillkor förflyttas till dylik tjänst. Intill dess detta skett, synes en häremot svarande minskning i arbetskrafter inom samma område kunna åstadkommas på så sätt, att hittills å extra stat anvisade anslag inom vardera överstyrelsen till avlöning av amanuens ej längre utgå.

Beträffande kvinnliga biträden finnas sådana nu anställda till ett antal av 3 i läroverksöverstyrelsen, därav 1 av andra och 2 av första graden, samt till ett antal av 9 i skolöverstyrelsen, varav 5 av andra och 4

Kansli-
personal.

av första graden. Från läroverksöverstyrelsen föreligger emellertid under åberopande av starkt framträdande behov framställning därom, att medel till anställande av ytterligare 1 biträde av tredje graden måtte i staten uppföras. Skolöverstyrelsen har med hänvisning till att en del av föreliggande arbetsuppgifter äro av mera kvalificerad och krävande beskaffenhet hemställt, att 1 kvinnlig biträdesbefattning av tredje graden måtte i staten uppföras med uteslutande av en motsvarande befattning av andra graden.

De skäl, som av överstyrelsen till stöd för ifrågavarande framställningar anförts, synas oss övertygande tala till förmån för de framställda kraven, och vilja vi därför för vår del förorda, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen måtte upptagas 2 kvinnliga biträden av tredje graden, 5 kvinnliga biträden av andra graden samt 6 kvinnliga biträden av första graden.

I skolöverstyrelsens stat för år 1919 finnas upptagna 1 förste vaktmästar- samt 1 vaktmästarbefattning. Inom läroverksöverstyrelsen äro för närvarande anställda 1 ordinarie vaktmästare samt 1 vaktmästarbiträde, för vars avlöning anslag å extra stat anvisats. Av sistnämnda överstyrelse har framställning hos Kungl. Maj:t gjorts, att hos nästkommande riksdag måtte askas medel å ordinarie stat till jämväl en förste vaktmästarbefattning, varvid anslaget till vaktmästarbiträdet ej längre vore behöfligt.

Vid sammanförande av läroverksöverstyrelsen och den redan beslutade skolöverstyrelsen till ett enhetligt verk lär det icke kunna ifrågakomma att för detsamma avse mera än en förste vaktmästartjänst. Då en sådan, som nämnts, redan finnes i staten för skolöverstyrelsen upptagen, kan den av läroverksöverstyrelsen gjorda framställningen icke av oss förordas. Otvivelaktigt föreligger för den gemensamma styrelsen behov i övrigt av oförändrat antal vaktmästare. Vi vilja därför föreslå, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen upptagas 1 förste vaktmästar- och 2 vaktmästarbefattningar. Beträffande det nuvarande inom läroverksöverstyrelsen anställda vaktmästarbiträdet, har för detta ändamål alltsedan år 1914 å extra stat anvisats ett belopp av 1,000 kronor. Under erinran att vaktmästarbiträdet ifråga med hänsyn till omfånget och arten av sina arbetsuppgifter kunde jämsställas med extra vaktmästare inom nedre justitierevisionen, Svea hovrätt, kommerskollegium samt byggnadsstyrelsen, till vilka jämlikt beslut av 1918 års riksdag utginge särskilda fyllnadsbelopp å 395 respektive 370 kronor, funne överstyrelsen sig emellertid böra föreslå en rimlig förhöjning i arvodet med 300 kronor.

Enär nu förevarande befattningshavare, enligt vad vi inhämtat, har

en daglig arbetstid av 6 timmar, finna vi den av överstyrelsen åberopade jämförelsen hava fog för sig. Då tillräcklig erfarenhet emellertid icke nu föreligger, huru vid en ändamålsenligare anordning av överstyrelsens lokaler behovet av vaktmästare kommer att gestalta sig, hava vi funnit antalet ordinarie vaktmästartjänster böra inskränkas till 3, varför nu ifrågavarande tjänst bör upptagas såsom extra vaktmästarbefattning med arvode å extra stat av 1,300 kronor.

Vidkommande slutligen de ordinarie anslagen till expenser m. m. finnas i staterna för närvarande för ändamålet upptagna till läroverksöverstyrelsen 13,550 kronor, till skolöverstyrelsen 31,375 kronor. Härutinnan hava av folkskolöverstyrelsen krav blivit framställda på en mindre förhöjning, betingad av behovet utav nödiga medel för arvode åt semestervikarien å andre bibliotekskonsulentbefattningen. Med tillämpning av de grunder, efter vilka enligt riksdagens beslut arvode åt förste bibliotekskonsulentens semestervikarie beräknas, nämligen ersättning till fullt kompetent vikarie för ämneslärare vid allmänt läroverk, har överstyrelsen funnit en summa av 275 kronor erforderlig för semesterarvode åt nämnda vikarie. Därjämte behöves för beredande av ökat arvode åt vikarien för samma konsulent, då han under förste bibliotekskonsulentens semester uppehåller dennes tjänst, ett belopp av 75 kronor, eller tillhopa 350 kronor.

Då enligt vårt ovan framställda förslag semester skulle tillkomma även konsulenten för husligt arbete, nödvändiggöres jämväl härav en höjning av nu förevarande anslag. Den för detta fall utgående ersättningen synes kunna beräknas efter enahanda grunder och bör sålunda ett belopp av 425 kronor avses för detta ändamål. Den behövliga höjningen av ordinarie anslaget till expenser m. m. skulle sålunda komma att uppgå till sammanlagt 775 kronor, varigenom ifrågavarande anslagspost bör i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen upptagas med 45,700 kronor.

Förutom nyssnämnda ordinarie expensanslag har till såväl läroverksöverstyrelsen som folkskolöverstyrelsen för enahanda ändamål av riksdagen anvisats medel å extra stat. På samma sätt har jämväl för år 1919 förfarit beträffande den beslutade skolöverstyrelsen. Även efter sammanförandet av läroverks- och skolöverstyrelserna till ett gemensamt ämbetsverk torde fullgiltig anledning föreligga till en dylik åtgärd. Sålunda vilja vi erinra därom, att medel för avlönande av semestervikarier för de båda extra ledamöterna å folkskolavdelningen givetvis böra beredas genom anslag å extra stat och likaledes bör den förhöjning av anslaget, som betingas av den av kristiden föranledda ökningen av semestervikariernas dagarvoden från 10 till respektive 18 och 12 kronor bestridas av medel utgående å extra stat. Med hänsyn till beräknad stegring i utgifterna

såväl för de större förbrukningsartiklarna, ved, kol och elektricitet, som ock för papper, tryck, böcker och tidskrifter, extra renskrivningskostnader m. m., förorsakade av den förhandenvarande dyrtiden, har riksdagen förut medgivit en tillfällig förhöjning av expensanslagen för de båda styrelserna.

Med hänvisning härtill har läroverksöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utverkande hos jämväl nästkommande riksdag av medel till förstärkande av det å ordinarie staten utgående anslaget för tillfällig adjunktion, vikarieersättning, expenser m. m. för år 1920 med ett från 4,500 kronor till 7,000 kronor förhöjt belopp. Folkskolöverstyrelsen har hemställt, att till bestridande av arvoden åt semestervikarier för två extra ledamöter samt till höjning av arvodena åt semestervikarier för överstyrelsens ordinarie medlemmar måtte beviljas ett förslagsanslag för år 1920 å 4,500 kronor. För ifrågavarande ändamål skulle sålunda erfordras sammanlagt 11,500 kronor.

De i det föregående omförmälda framställningarna betingas väsentligen av de under kristiden rådande förhållandena. Visserligen torde det väl kunna förväntas, att i och med det förestående fredsslutet en återgång till mera normala förhållanden skall så småningom inträda, varigenom således ett minskat behov av ifrågavarande anslagsbelopp torde komma att föreligga. Emellertid hava vi uppmärksammat, att en trots anvisade extra anslag uppkommen brist för åren 1917 och 1918 ifrågasattes täckt genom anslag å tilläggsstat för år 1919. Då det dels torde få anses vara i full överensstämmelse med av riksdagen fastslagna grundsatser, att anslagsbehov, som på förhand låta sig beräknas, upptagas i staten för nästkommande budgetsår och dels förevarande anslag alltjämt böra erhålla karaktär av förslagsanslag, hava vi icke tvekat att förorda, att medel för ändamålet jämväl för år 1920 i enahanda ordning måtte å extra stat äskas till av överstyrelserna angivna belopp 11,500 kronor.

Båda överstyrelserna hava vidare hemställt, att medel fortfarande måtte beredas å extra stat till arvode åt en amanuens inom vardera ämbetsverket. Under senare år har av riksdagen för sistnämnda ändamål å extra stat anvisats ett belopp av 1,500 kronor åt vardera överstyrelsen. Framställningarna avse därjämte, att för år 1920 beloppen ifråga måtte höjas till 2,000 kronor.

Vad sistberörda framställningar beträffar, synes behov av dessa arbetskrafter ej längre föreligga. Såsom redan i samband med den gemensamma skolöverstyrelsens ordinarie stat erinrats, komma nämligen båda de inom överstyrelserna för närvarande i staten såsom registrator och aktuarie upptagna befattningshavarna att i fortsättningen tjänstgöra inom

den gemensamma skolöverstyrelsen. Dock skall en av dem, såsom icke längre behöfelig för registratorsuppdragets fullgörande, tagas i anspråk för notariella arbeten. Utan tvivel bör därigenom kunna beredas överstyrelsen full ersättning för de bägge ifrågavarande amanuenserna.

Vad slutligen angår frågan om beredande av lokaler för den gemensamma skolöverstyrelsen, ligger det i öppen dag, att de därutinnan för närvarande föreliggande svårigheterna skola genom sammanslagningen bliva minskade. Ett sammanförande av läroverks- och skolöverstyrelsen till ett enhetligt verk bör nämligen möjliggöra ett bättre utnyttjande av förhandenvarande utrymmesresurser.

För läroverksöverstyrelsen är för nu angivet ändamål å extra stat anvisat för år 1919 ett belopp av högst 8,000 kronor, varjämte på tilläggsstat för år 1918 av detta års riksdag beviljats för gäldande av hyran under tiden 1 oktober 1918—31 mars 1919 ett belopp av ytterligare 4,000 kronor. Åt folkskolöverstyrelsen ha anvisats enahanda belopp för förhyrande av lokal under tiden 1 oktober 1919—31 mars 1920.

Framställningar föreligga nu från överstyrelserna om ytterligare förhöjningar av ifrågavarande hyresanslag med hänsyn till dels numera inträdda hyresstegringar, dels ock för skolöverstyrelsens del till behov av ökat lokalutrymme för yrkesskolavdelningen samt för de hos överstyrelsen anställda bibliotekskonsulenterna, som hittills varit inrymda i statsverkets lokaler. Hyran för de av läroverksöverstyrelsen disponerade lokalerna uppgår nu till 10,200 kronor för år. Läroverksöverstyrelsen hemställer med hänvisning härtill, att på extra stat för år 1920 för ifrågavarande ändamål för tiden 1 april—30 september 1920 måtte anvisas ett belopp av 5,100 kronor. Folkskolöverstyrelsen hemställer, att till förhyrande av ämbetslokaler åt skolöverstyrelsen för tiden 1 april 1920—31 mars 1921 måtte på extra stat för år 1920 anvisas ett förslagsanslag å högst 15,800 kronor.

Det synes obestriddigen vara angeläget ej mindre, att nu förevarande anslag vid sammanförande av de båda styrelserna till ett gemensamt verk beräknas för samma tid, än även att denna tidsperiod omfattar helt hyresår, varigenom undvikes, att tilläggsstaten belastas med anslagskrav, som på förhand låta sig beräknas såsom avseende belopp, vilka med säkerhet skola komma att behövas. Med hänsyn härtill erfordras för gäldande av hyra för ämbetslokaler åt den gemensamma skolöverstyrelsen under tiden 1 april 1920—31 mars 1921 ett belopp av 10,200 + 15,800 kronor eller i allt 26,000 kronor. Nämda belopp bör i staten upptagas såsom förslagsanslag högst å extra stat.

VI. Hemställan och stat. Kostnadsberäkning.

Under åberopande av den utredning som i det föregående lämnats, få vi sålunda föreslå, att en för hela undervisningsväsendet gemensam skolöverstyrelse måtte upprättas, innefattande såväl läroverksöverstyrelsen som den redan beslutade skolöverstyrelsen, och med den organisation, som ovan angivits.

I enlighet med vad ovan anförts rörande behovet av arbetskrafter inom överstyrelsen samt övriga erforderliga ordinarie anslag skulle staten för den gemensamma överstyrelsen hava följande utseende:

Stat för skolöverstyrelsen.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Orts-tillägg	Arvode	Summa	
Chefen	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdelningschef å läroverksavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot och avdelningschef å folkskolavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot och avdelningschef å yrkeskolavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot	5,000	2,500	600	—	8,100	
8 ledamöter	40,000	20,000	4,800	—	64,800	
1 konsulent och särskild föredragande för husligt arbete	—	—	—	5,000	5,000	Härav skola 1,700 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar.
1 förste bibliotekskonsulent	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 sekreterare	3,600	1,800	400	—	5,800	
2 sekreterare	7,200	3,600	800	—	11,600	
1 andre bibliotekskonsulent	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med ytterligare 600 kronor.
1 notarie	2,200	1,500	300	—	4,000	
4 notaries	8,800	6,000	1,200	—	16,000	
1 registrator	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av tredje graden	1,100	750	150	—	2,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 kvinnligt biträde av tredje graden	1,100	750	150	—	2,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden	900	550	150	—	1,600	
4 kvinnliga biträden av andra graden	3,600	2,200	600	—	6,400	
1 kvinnligt biträde av första graden	700	350	150	—	1,200	
5 kvinnliga biträden av första graden	3,500	1,750	750	—	6,000	
1 förste vaktmästare	1,100	650	150	—	1,900	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	900	550	150	—	1,600	
1 vaktmästare	900	550	150	—	1,600	
För inspektion av blindundervisningen	—	—	—	600	600	
Till expenser m. m.	—	—	—	—	45,700	
Summa	—	—	—	—	236,500	

Ann. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till honom ävensom å lönen avdragas 150 kronor.

Därjämte bör, på grund av vad ovan i detta avseende anförts, upp-
rättas följande

Övergångsstat.

	Lön	Tjänst- görings- penningar	Orts- tillägg	Summa
Överdirektör A. W. Falk	6,200	2,800	1,000	10,000
1 registrator och aktuarie	2,200	1,500	300	4,000
Summa	—	—	—	14,000

I fråga om de med åtnjutande av de å ovanstående stater upptagna
avlöningsförmåner förbundna villkor och bestämmelser torde de av 1918
års riksdag för skolöverstyrelsen fastställda böra lända till efter rättelse.

Så länge överdirektören Falk å övergångsstat åtnjuter den därå upp-
förda avlöning, skall å den ordinarie staten besparas därå till avlöning åt
avdelningschefen å läroverksavdelningen upptaget belopp.

Likaledes skall, såsom ovan erinrats, vid först inträffande ledighet å no-
tariefattning inom överstyrelsen, den å övergångsstat uppförde inneha-
varen av den ena registrators- och aktuarietjänsten, på sätt i det i föregående
nämnts, förflyttas, varigenom övergångsstaten kan minskas med 4,000 kronor.

Vidkommande därefter de till beviljande å extra stat ifrågasatta an-
slag, gestalta sig dessa med hänvisning till det förut anförda på följande sätt:

För beredande åt en var av 2 extra ledamöter å folkskolavdelningen av arvode å 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar	förslagsanslag, högst	15,600	kronor
1 byggnadssakkunnigt biträde	»	3,500	»
1 extra vaktmästare	»	1,300	»
Inspektion och sakkunniga biträden ..	»	17,500	»
Till förstärkande av anslaget till ex- penser	»	11,500	»
Till förhyrande av ämbetslokaler för tiden 1 april 1920—31 mars 1921	»	26,000	»
	Summa	75,400	kronor

Sammanlagda kostnaderna å ordinarie stat skulle, enligt vad ovan sagts, sålunda komma att uppgå till 236,500 kronor.

Då kostnaderna för läroverksöverstyrelsen för närvarande belöpa sig till 78,950 kronor, och för skolöverstyrelsen, enligt beslut av 1918 års riksdag till 152,325 kronor, tillhopa 231,275 kronor, skulle den beräknade ordinarie staten för den föreslagna skolöverstyrelsen sålunda överstiga de båda hittillsvarande överstyrelsernas stater med 5,225 kronor. Emellertid är härvid att märka, att *oberoende av sammanslagningen av överstyrelsen*, dels i staten såsom nya befattningar upptagits 1 andre bibliotekskonsulentbefattning med avlöning å 4,000 kronor, 2 befattningar såsom kvinnligt biträde av tredje graden, därav en ny och en i stället för en förutvarande befattning av andra graden med en merkostnad av 2,400 kronor, dels också befattningen såsom konsulent och särskild föredragande i husligt arbete uppförts med arvode å 5,000 kronor i stället för det nuvarande å 2,750 kronor, varigenom en ökad kostnad av 2,250 kronor uppkommit dels slutligen de för förste vaktmästare och vaktmästare beräknade avlöningsbelopp jämlikt beslut av 1918 års riksdag upptagits med 400 kronor högre belopp, eller tillhopa 1,200 kronor. Slutligen har det ordinarie expensanslaget på förut angivna grunder föreslagits höjt med 775 kronor.

Ifrågavarande nya anslagskrav till ett sammanlagt belopp å 10,625 kronor hava såsom nyss nämnts icke föranletts av den förordade sammanslagningen av överstyrelserna. Denna bör i stället efter genomförd omorganisation medföra en årlig besparing å 5,400 kronor, förutom den minskning i hyresomkostnaderna till icke uppskattbart belopp, som i det föregående berörts.

Vid bifall till vad ovan anförts rörande konsulentens för husligt arbete avlöningsförmåner samt andre bibliotekskonsulentens uppförande å ordinarie stat, bör minskning inträda i dels det å extra stat anvisade förslagsanslaget till yrkesskolor för husmodersutbildning med 1,500 kronor, dels förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek med 3,900 kronor.

Särskilt yttrande.

I de för var och en av de båda överstyrelserna gällande instruktioner äro upptagna vissa ärenden eller grupper av ärenden, som äro av den art, att de beröra båda styrelsernas verksamhetsområden och därför böra bli föremål för gemensam handläggning. Bestämmelser om formerna för detta samarbete äro intagna i nämnda instruktioner. I det hela kan sägas, att tillämpningen av dessa bestämmelser icke vållat några svårigheter samt att formerna för dessa gemensamma förhandlingar icke varit betungande. De ärenden, det här varit fråga om, hava emellertid endast berört vissa mera speciella områden, och frågor av mera allmän eller principiell innebörd äro bland dem icke upptagna. På grund härav hava frågor av dylik art icke heller varit föremål för gemensam behandling av de båda överstyrelserna. Det är emellertid tydligt, att det är av stor betydelse, att uppfordran till och möjlighet för sådana gemensamma överläggningar kommer till stånd. Härom hava även de sakkunniga varit ense, och det är endast beträffande sättet för nämnda önskemåls förverkligande, som olika meningar framkommit. För mig har den naturligaste vägen till nämnda mål synt vara den, som går ut från de nuvarande — eller från och med nästa år existerande — förhållandena och därefter genom byggande på nu gällande former för samarbete leder till en utveckling och utvidgning av dessa former. Att en sådan utveckling av det nuvarande kan med framgång genomföras, visar det utkast till en utbyggnad på nu gällande arbetsformer, som av de sakkunniga uppgjorts och i föreliggande betänkande i korthet skisserats. Utan tvivel kan detta utkast ytterligare förbättras och därigenom större enkelhet och smidighet vinnas i anordningarna för de gemensamma förhandlingarna. Emellertid bör härvid ihågkommas, att de större plenarsammanträdena, vilkas anordnande givetvis möter särskilda svårigheter, alltid komma att mera sällan äga rum och att detta gäller vare sig man har två skilda överstyrelser eller en gemensam skolöverstyrelse. Den ojämförligt största delen av arbetet kommer alltid att bliva förlagd till den särskilda överstyrelsen eller, om denna

består av två eller flera avdelningar, till var och en av dessa. Det är därför av största vikt, att arbetet inom dessa avdelningar blir på ett ändamålsenligt sätt organiserat samt att ledningen och sammanhållningen av detta arbete blir så enhetlig och fast som möjligt.

I nämnda avseende torde emellertid icke kunna undvikas, att inom en gemensam överstyrelse vissa svårigheter uppstå, som icke förefinnas inom den fristående mindre styrelsen. Av det uppgjorda förslaget till instruktion för en gemensam skolöverstyrelse framgår, att denna kommer att bliva ett mycket stort ämbetsverk. Vid sin begynnelse kommer den att bestå av utom chefen fjorton ledamöter, varav tolv ordinarie och två extra, häri då inräknad en ordinarie ledamot å yrkesavdelningen, som ännu ej blivit av riksdagen formligen beslutad, och sannolikt är, att detta antal ganska snart torde komma att ytterligare behöva ökas. Därtill kommer ett flertal inspektörer, konsulenter och sakkunniga biträden samt en ansenlig kanslipersonal. Det är givet, att ledningen av denna omfattande institution skall i hög grad taga chefsens tid och krafter i anspråk och att han därför endast till en del kan leda arbetet på de särskilda avdelningarna. Ledningen av detta sistnämnda arbete kommer därför att till väsentlig del överlämnas åt vederbörande avdelningschefer, som därjämte hava att förestå sina arbetsrotlar. Dessa avdelningschefer skola, såvitt deras tid medger, även vara närvarande vid respektive ledamöters föredragning inför verkschefen, men detta åliggande kommer tydligen att väsentligen försvåras dels genom deras arbete å egna rotlar, dels och framförallt genom dem åliggande omfattande inspektionsverksamhet. Det är uppenbart, att i följd av nämnda omständigheter fara föreligger, att här kan uppstå en splittring i arbetets ledning och sammanhållning inom avdelningarna, som svårligen torde kunna undvikas och som kan bliva av allvarsam och menlig art för styrelsens arbete i det hela. Härvid kan visserligen anmärkas, att även andra ämbetsverk finnas av en storlek motsvarande den föreslagna skolöverstyrelsens och att arbetsförhållandena inom dem visat sig kunna nöjaktigt ordnas. Utan tvivel kan detta vara riktigt, men härvid får icke förbises, att erfarenheten från ett område icke kan utan vidare tillämpas på ett annat väsentligen olikartat gebit. Förhållandena inom en skolöverstyrelse torde i det hela vara av mera personlig art än inom de flesta andra styrelser, enär med hänsyn till den stora personal och de många olikartade läroanstalter, som tillhöra denna överstyrelsens verksamhetsområde, här kräves en särskilt ingående känedom om personliga och lokala förhållanden. Skolöverstyrelsens organisation måste därför ordnas och bedömas med utgångspunkt från dessa särskilda omständigheter, vilka icke torde äga sin fulla motsvarighet inom andra verk.

Inom den nya skolöverstyrelse, som på grund av beslut av innevarande års riksdag kommer att börja sin verksamhet från och med nästkommande år, finnes nu tillfälle att praktiskt pröva i något mindre omfattning en organisation, likartad med den, som av de sakkunniga föreslagits för en gemensam större överstyrelse. Det synes mig då lämpligt, att någon tids erfarenhet från sagda överstyrelsens verksamhet avvaktas, innan nu ifrågasatta mera genomgripande åtgärder vidtagas. Under tiden borde den utbyggnad av nuvarande former för samarbete mellan överstyrelserna, som ovan omnämnts, tillämpas och prövas.

Det har framhållits, att den föreslagna tidpunkten för den gemensamma överstyrelsens inrättande skulle vara särskilt lämplig med hänsyn till de beslutade förändringarna inom den nuvarande folkskolöverstyrelsen. Detta lär emellertid knappast vara förhållandet, om man tager i betraktande, att ny instruktion kommer under innevarande år att utfärdas för den skolöverstyrelse, som börjar sin verksamhet med ingången av år 1919, och att ett år därefter åter en ny instruktion skulle behöva utfärdas för samma styrelse, om den då skulle utvidgas med ytterligare en avdelning.

Då jag ansett mig böra avgiva ovanstående särskilda yttrande i föreliggande ämne, har jag icke förbisett denna frågas övriga sidor, vilka i föreliggande betänkande blivit fullständigt behandlade och utredda, varför de icke här behöft av mig ytterligare upptagas till belysning. Jag har emellertid ansett de av mig framhållna synpunkterna vara av den betydelse för sakens bedömande, att en närmare prövning av desamma synes böra ske i samband med den föreliggande frågans slutliga avgörande.

AUG. FALK.

Förslag till instruktion för skolöverstyrelsen.

1. Skolöverstyrelsens ämbetsbefattning.

§ 1.

Överstyrelsen åligger att, i enlighet med denna instruktion och i övrigt gällande föreskrifter samt, i den mån särskilda bestämmelser ej annat för-
anleda, hava inseende över det högre skolväsendet, folkundervisningen och
yrkesundervisningen i riket samt beträffande de till desamma hörande
anstalterna antingen omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Majt föreslå
de åtgärder, som kunna finnas erforderliga, för att anstalterna skola mot-
svara sitt ändamål.

§ 2.

De anstalter, över vilka överstyrelsen enligt § 1 har att öva inse-
ende, äro

a) beträffande *det högre skolväsendet*:

1) rikets allmänna läroverk;

2) kommunala läroanstalter: kommunala gymnasier och kommunala
mellanskolor;

3) privatläroverk: enskilda mellanskolor, flickskolor, högre goss- och
samskolor ävensom övriga enskilda läroverk, som av staten åtnjuta någon
de allmänna läroverken tillkommande förmån; samt

4) högre lärarinneseminarier och enskilda högre lärarinneseminarier;

b) beträffande *folkundervisningen*:

1) anstalter för folkundervisningen: småskolor och folkskolor;

2) anstalter för fortsatt undervisning: fortsättningskolor och högre
folkskolor;

3) anstalter för abnormundervisningen: läroanstalter för dövstumma
och läroanstalter för blinda ävensom anstalter för bildbara sinnesslöa, för

fallandesjuka och för vanföra, i vad avser det i dessa anstalter bedrivna undervisnings- och uppfostringsarbetet;

4) anstalter för utbildning av lärarkrafter för den i punkterna 1—3 avsedda undervisningen: folkskoleseminarier, småskoleseminarier och anstalter för utbildning av dövstumslärare, blindlärare och sinnesslölärare ävensom fortbildningskurser för lärare; samt

5) anstalter för allmän folkbildning i övrigt: folkhögskolor, folkbibliotek, populärvetenskapliga föreläsningar, anordningar för idrott och allmän fysisk utbildning samt andra anordningar för folkundervisning och folkuppfostran;

varjämte överstyrelsen har att, i enlighet med vad i § 10 sägs, utöva viss ämbetsbefattning med anstalter för varnartade och i sedligt avseende försummade barn samt för minderåriga förbrytare.

c) beträffande *yrkesundervisningen*:

1) anstalter för den lägre tekniska undervisningen: lärlingskolor och yrkesskolor för industri och hantverk, tekniska fackskolor och tekniska gymnasier samt tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna eller de läroanstalter, som kunna komma att ersätta dessa, ävensom statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för förberedande eller fullständig lärlings- och yrkesutbildning inom vissa hantverks- och industriella yrken;

2) anstalter för den lägre handelsundervisningen: lärlingskolor och yrkesskolor för handel, ettåriga handelsskolor samt handelsgymnasier ävensom statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för utbildning i handelsyrket; samt

3) anstalter för undervisning i husligt arbete: lärlings- och yrkesskolor för husligt arbete, hushållsskolor och husmoderskolor samt statsunderstödda enskilda skolor av friare organisation för undervisning i husligt arbete.

d) beträffande den för förenämnda läroanstalter gemensamma *lärarutbildningen*: provårskurserna vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna, seminarier för lärarutbildning i praktiska ämnen samt fortbildningskurser för lärare.

§ 3.

Beträffande samtliga i § 2 nämnda läroanstalter tillkommer det överstyrelsen att övervaka och leda det i dem bedrivna undervisningsarbetet samt att med uppmärksamhet följa och fränja frågor angående ungdomens religiösa, sedliga, intellektuella och fysiska uppfostran.

§ 4.

Beträffande de *allmänna läroverken* skall det särskilt åligga överstyrelsen:

- 1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroverk;
- 2) att tillse att undervisningen i övningsämnen underkastas sakkunnig inspektion och för denna utfärda närmare bestämmelser;
- 3) att pröva och fastställa förslag å läroböcker, skolande i fråga om bestämmande av läroböcker i kristendom iakttagas, vad därom särskilt är stadgat;
- 4) att taga kännedom om till överstyrelsen insända arbetsordningar och vid ämneskonferenser förda protokoll ävensom redogörelser för vid undervisningen begagnade läroböcker, annan undervisningsmateriell och genomgångna lärokurser samt därvid tillse att undervisningen är ändamålsenligt anordnad;
- 5) att avgöra till överstyrelsen hänskjutna frågor angående lärjunges bestraffning m. m.;
- 6) att vidtaga åtgärder med avseende å anställande och övervakande av studentexamen och realskolexamen;
- 7) att handlägga frågor angående utbildning av lärare vid dessa läroverk;
- 8) att hos Kungl. Maj:t göra framställning rörande behovet av lärarkrafter;
- 9) att avgiva förord vid utnämning eller förordnande av rektor samt att allt efter gällande föreskrifter antingen avgiva förslag vid utnämning av lärare eller utnämna sådan lärare;
- 10) att på de villkor och inom de gränser, som äro föreskrivna, besluta angående tjänstledighet samt förordna vikarier och extra lärare;
- 11) att besluta angående lärares uppflyttning i högre lönegrad;
- 12) att handlägga ärenden angående kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder samt om avsked eller entledigande;
- 13) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande fel och försummelse i tjänsten;
- 14) att åt rektor utfärda tjänstgöringsbetyg;
- 15) att angående årsredogörelser och kataloger vidtaga de åtgärder, som äro eller kunna varda föreskrivna;
- 16) att granska och med eget yttrande till kungl. byggnadsstyrelsen överlämna från vederbörande myndighet insända förslag till nybyggnad eller ombyggnad av läroverkshus; samt

17) att efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t antingen själv fördela eller ock avgiva förslag rörande fördelning av beviljade anslag.

§ 5.

I fråga om *kommunala gymnasier* och *kommunala mellanskolor* skall det särskilt åligga överstyrelsen

a) beträffande *kommunala gymnasier*:

1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter samt tillse att undervisningen i övningsämnen vid dem underkastas sakkunnig inspektion;

2) att granska och fastställa undervisningsplaner;

3) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendom;

4) att vidtaga åtgärder med avseende å anställande och övervakande av studentexamen;

5) att förordna de extra ordinarie lärarna vid dessa läroanstalter samt besluta angående tjänstledighet för dessa lärare;

6) att förordna och entlediga inspektor; samt

7) att i övrigt med dessa läroanstalter i tillämpliga delar taga enahanda befattning, som i § 4 punkterna 5), 6) och 7) sägs om de allmänna läroverken.

b) beträffande *kommunala mellanskolor*:

1) att utöva omedelbar inspektion över dessa läroanstalter samt tillse att undervisningen i övningsämnen vid dem underkastas sakkunnig inspektion;

2) att, innan reglemente för kommunal mellanskola av Kungl. Maj:t fastställs, underkasta förslag till sådant reglemente vederbörlig granskning;

3) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendom;

4) att vidtaga åtgärder med avseende å anställande och övervakande av realskolexamen;

5) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande lärares tillsättning och uppflyttning i högre lönegrad ävensom rörande fel och försummelse i tjänsten;

6) att i den ordning, som kan komma att föreskrivas, handlägga ärenden, som avse dessa skolors undervisningsplaner och deras utrustning med undervisningslokaler och materiell;

7) att förordna och entlediga inspektor;

8) att efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t antingen själv fördela eller ock avgiva förslag å fördelning av beviljade anslag; samt

9) att i övrigt med dessa läroanstalter i tillämpliga delar taga enahanda befattning, som i § 4 sägs om de allmänna läroverken.

§ 6.

I fråga om *privatläroverk*, omfattande *enskilda mellanskolor*, *flickskolor*, *högre goss- och samskolor* samt övriga enskilda läroanstalter, som av staten tillerkänts någon de allmänna läroverken tillkommande förmån, tillkommer det överstyrelsen:

1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter samt tillse att undervisningen i övningsämnen vid dem underkastas sakkunnig inspektion;

2) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendom;

3) att vidtaga åtgärder med avseende å anställande och övervakande av studentexamen och realskolexamen;

4) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande lärarinnors uppflyttning i högre lönegrad samt kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder;

5) att förordna och entlediga inspektör;

6) att avgiva förslag till fördelning av beviljade anslag; samt

7) att i övrigt med dessa läroanstalter i tillämpliga delar taga enahanda befattning, som i § 4 sägs om de allmänna läroverken.

§ 7.

Beträffande *småskolor* och *folkskolor* tillkommer det överstyrelsen:

1) att genom personlig förbindelse med skolstyrelser och folkskolinspektörer samt, i den mån sådant är möjligt, genom besök i de särskilda inspektionsområdena vinna förtroget med förhållandena på skilda orter;

2) att taga kännedom om till överstyrelsen insända, för de särskilda skoldistrikten fastställda reglementen och övriga bestämmelser samt därvid tillse, att skolväsendet är ändamålsenligt anordnat;

3) att i de fall, då vid prövning av förslag till reglemente vederbörande inspektör och stiftsstyrelse, i Stockholm den gemensamma styrelsen för stadens folkskoleväsen, icke enat sig i fråga om bestämmelser rörande läroplan, ordning och tukt m. m., varom i gällande folkskolestadga närmare förmåles, efter vederbörande skolstyrelses hörande avgöra till överstyrelsen i sådant avseende hänskjutna frågor;

4) att, i den mån behov därav yppar sig, utarbета förslag till normalplaner för undervisningen;

5) att på lämpligt sätt främja utvecklingen av för undervisningen behöfelig litteratur;

6) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendomskunskap;

7) att verka för att lämplig undervisningsmateriell finnes att tillgå, att, där så prövas erforderligt, med anlitande av medel, som för ändamålet kunna bliva anvisade, understödja framställandet av sådan, att upprätta och sprida förteckningar över förefintlig lämplig materiell samt att från vederbörande skolstyrelser mottaga rekvisitioner på materiell och ombesörja dess expediering genom vederbörande försäljare;

8) att i fråga om skolhusbyggnader, lekplatser och skolträdgårdar samt skollokalerens inredning och skolornas sundhetsförhållanden gå vederbörande skolstyrelser och inspektörer till handa med upplysningar, råd och anvisningar;

9) att i överensstämmelse med givna föreskrifter handlägga ärenden angående folkskolinspektörernas tillsättning, entledigande och tjänstledighet samt förordnande av deras vikarier m. m. ävensom ärenden angående fel och försummelse i tjänsten av sagda befattningshavare;

10) att sammanhålla och leda folkskolinspektionen samt förbereda och anordna möten med inspektörerna för överläggning rörande frågor, som gälla deras verksamhet; samt

11) att mottaga och granska av folkskolinspektörerna avgivna redogörelser och berättelser ävensom att vidtaga de åtgärder, vartill dessa kunna föranleda.

§ 8.

I fråga om de till *den fortsatta undervisningen* hörande läroanstalterna tillkommer det överstyrelsen

a) beträffande *fortsättningsskolor*:

1) att, i den mån sådant är möjligt, utöva omedelbar inspektion över dessa skolor;

2) att utarbета organisationsplaner för olika skoltyper;

3) att verka för upprättande av nya och, då så befinnes vara av nöden, för omorganisation av redan befintliga skolor och att därvid träda i förhandling med vederbörliga myndigheter och med representanter för skilda yrken och ortsintressen;

4) att i den ordning, som kan bliva föreskriven, handlägga frågor rörande de särskilda skolornas läroplaner och reglementen; samt

5) att tillse, att skolorna utrustas med lämpliga lokaler och nödig undervisningsmateriell;

b) beträffande *högre folkskolor*:

1) att med dem taga enahanda befattning som den, vilken enligt punkterna 1, 2 och 3 här ovan tillkommer överstyrelsen i fråga om fortsättningsskolorna;

2) att, innan reglemente för högre folkskola av Kungl. Maj:t fastställs, underkasta förslag till sådant reglemente vederbörlig granskning;

3) att i föreskriven ordning handlägga ärenden, som avse dessa skolors läroplaner och deras utrustning med undervisningslokaler, skolmöbler och undervisningsmedel;

4) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendomskunskap; samt

5) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande lärares tillsättning och uppflyttning i högre lönegrad ävensom rörande fel och försummelse i tjänsten.

§ 9.

Till överstyrelsens inseende över *abnormundervisningen* hör

a) beträffande läroanstalter för *dövstumma*:

1) att genom besök vid anstalterna och samarbete med vederbörande inspektör ävensom med ledning av reglementen, läsordningar och berättelser om anstalternas anordning och utveckling följa deras verksamhet;

2) att handlägga ärenden rörande förslag till läroplaner;

3) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendomskunskap; samt

4) att inhämta kännedom om de av vederbörande styrelser meddelade förordnandena av föreståndare och lärare;

b) beträffande läroanstalter för *blinda*:

1) att med dem taga enahanda befattning som den, vilken enligt punkterna 1, 2 och 3 här ovan tillkommer överstyrelsen i fråga om läroanstalter för dövstumma;

2) att i den ordning, som kan bliva föreskriven, avgiva förord vid tillsättning av rektor vid institutet för blinda å Tomtebodas samt tillsätta rektor vid förskolan för blinda i Växjö;

3) att inhämta kännedom om av vederbörande lokalmyndigheter meddelade beslut i fråga om tillsättning och entledigande av lärare m. m.; samt

4) att i författningens ordning pröva och avgöra besvär i de under näst föregående punkt nämnda ärendena;

c) beträffande anstalter för *bildbara sinnesslöa* och för *fallandesjuka*:
 1) att i fråga om det i dessa anstalter bedrivna undervisnings- och uppfostringsarbetet antingen omedelbart eller genom vederbörande inspektör i tillämpliga delar utöva samma tillsyn, som ifråga om undervisnings- och uppfostringsarbetet i den allmänna folkskolan;

2) inhämta kännedom om anstalternas arbetsplaner;

3) att pröva och fastställa förslag å läroböcker; samt

4) att inhämta kännedom om de av vederbörande styrelser meddelade förordnanden av föreståndare och lärare;

d) beträffande anstalter för *vanföra*:

att i fråga om den skolundervisning, som meddelas i dessa anstalter, utöva samma tillsyn, som ifråga om undervisningen i den allmänna folkskolan.

§ 10.

I fråga om *vanartade* och i *sedligt avseende försummade barn* samt *minderåriga förbrytare* har överstyrelsen att, på det sätt och i den ordning Kungl. Maj:t kan finna lämpligt föreskriva, medverka vid ordnandet och ledningen av den uppfostran, som skall komma ifrågavarande ungdom till del.

§ 11.

Beträffande *folkhögskolor*, *folkbibliotek*, *populärvetenskapliga föreläsningar*, *anordningar för idrott och allmän fysisk utbildning* samt *andra anordningar för folkundervisning och folkuppfostran* skall det tillkomma överstyrelsen att, på det sätt och i den ordning, som denna instruktion eller särskilda författningar närmare bestämma, under samarbete med vederbörande inspektörer och konsulenter sammanhålla och leda de olika grenarna av det folkbildningsarbete, som genom nämnda anstalter och anordningar utföres.

§ 12.

I fråga om *yrkesskolor* samt andra med dessa jämförliga statsunderstödda läroanstalter för yrkesundervisningen skall det tillkomma överstyrelsen:

1) att genom planmässigt anordnade inspektionsbesök förskaffa sig en noggrann kännedom om de underlydande läroanstalternas tillstånd och behov samt övervaka att gällande författningar vid dem efterlevas;

2) att genom personlig förbindelse med skolstyrelser och ortsmyndigheter samt med befolkningen över huvud på de olika orterna söka för-

värva förtrogenhet med önskningsar och behov i fråga om yrkesundervisningen;

3) att utarbete organisationsplaner för olika skoltyper och att i den ordning, som kan bliva föreskriven, handlägga frågor rörande de särskilda skolornas läroplaner och reglementen;

4) att med ledning av reglementen, läsordningar och berättelser om läroanstalternas anordning och utveckling följa deras verksamhet;

5) att verka för upprättande av nya och, då så befinnes vara av nöden, för omorganisation av redan befintliga skolor och att därvid träda i förhandling med vederbörliga myndigheter och med representanter för skilda yrken och ortsintressen;

6) att tillhandagå myndigheter, korporationer och enskilda med råd och upplysningar angående åtgärder för ett ändamålsenligt anordnande av yrkesundervisningen såväl i allmänhet i landet som på de enskilda orterna samt att, där så finnes lämpligt, för sådant ändamål anordna möten och bereda tillfällen till överläggningar;

7) att på lämpligt sätt främja åstadkommandet av för yrkesundervisningen behöflig litteratur;

8) att verka för att lämplig undervisningsmateriell finnes att tillgå, att med anlitan de av medel, som för ändamålet kunna bliva anvisade, understödja framställandet av sådan, att upprätta och sprida förteckningar över förefintlig lämplig materiell samt att från vederbörande skolstyrelser mottaga rekvisitioner på materiell och ombesörja dess expediering genom vederbörande försäljare;

9) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande skolföreståndares och lärares antagande samt deras förhållande i tjänsten;

10) att inhämta kännedom om av vederbörande lokalmyndigheter meddelade beslut i fråga om tillsättning och entledigande av föreståndare och lärare m. m.;

11) att hos Kungl. Maj:t göra framställning om förhandenvarande anslagsbehov samt efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t antingen själv fördela beviljade anslag eller avgiva förslag rörande fördelning av sådana anslag;

12) att i fråga om skolhusbyggnader samt skollokaler nas inredning och skolornas sundhetsförhållanden o. d. själv vidtaga erforderliga åtgärder eller gå vederbörande skolstyrelser till handa med upplysningar, råd och anvisningar;

13) att genom offentliggörande av redogörelser och meddelanden bland allmänheten sprida kännedom om yrkesundervisningens tillstånd i riket och åtgärder na för dess främjande; samt

14) att verka för att en väl ordnad statistik över yrkesundervisningen åstadkommes.

§ 13.

Till överstyrelsens inseende över de *tekniska fackskolorna* och de *tekniska gymnasierna* hör:

- 1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter;
- 2) att taga kännedom om till överstyrelsen insända arbetsordningar ävensom redogörelser för vid undervisningen begagnade läroböcker, annan undervisningsmateriell och genomgångna lärokurser samt därvid tillse, att undervisningen är ändamålsenligt anordnad;
- 3) att i föreskriven ordning övervaka och leda avgångsprövningarna;
- 4) att avgiva förord vid utnämning eller förordnande av rektor samt att efter gällande föreskrifter antingen avgiva förslag vid utnämning av lärare eller anställa sådana samt att på de villkor och inom de gränser, som äro föreskrivna, besluta angående tjänstledighet samt förordna vikarier och extra lärare;
- 5) att besluta angående lärares uppflyttning i högre lönegrad samt att handlägga ärenden i fråga om kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder samt om avsked eller entledigande;
- 6) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande fel och försummelse i tjänsten;
- 7) att utfärda tjänstgöringsbetyg åt rektorer;
- 8) att hos Kungl. Maj:t göra framställning rörande behovet av lärarkrafter;
- 9) att förordna och entlediga inspektor, där sådan kommer att anställas;
- 10) att med förslag till nybyggnad och ombyggnad av undervisningslokaler taga den befattning, som kan varda föreskriven;
- 11) att hos Kungl. Maj:t göra framställning om övriga förhandenvarande anslagsbehov samt efter närmare föreskrifter antingen själv fördela beviljade anslag eller avgiva förslag rörande fördelningen av sådana anslag; samt
- 12) att i föreskriven ordning pröva och avgöra de besvär, som kunna hos överstyrelsen bliva anförda.

§ 14.

I fråga om under offentligt inseende stående *handelsgymnasier* tillkommer det överstyrelsen:

- 1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter;
- 2) att verka för att anstalterna erhålla en för deras uppgift lämplig organisation och utrustning i fråga om läroplaner, lärarkrafter, undervis-

ningslokaler och materiell m. m. samt i sådant avseende efter samråd med vederbörande vidtaga eller föreslå åtgärder;

3) att i den ordning, som kan varda föreskriven, handlägga ärenden rörande föreståndares och lärares antagande samt deras förhållande i tjänsten;

4) att hos Kungl. Maj:t göra framställning om förhandenvarande anslagsbehov samt efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t antingen själv fördela beviljade anslag eller avgiva förslag rörande fördelning av sådana anslag; samt

5) att i övrigt i tillämpliga delar med anstalterna taga enahanda befattning som i § 12 sägs om de i sagda paragraf omnämnda läroanstalter.

§ 15.

I fråga om överstyrelsens inseeende över *utbildningen av lärare* tillkommer det överstyrelsen att med uppmärksamhet följa arbetet vid ifrågavarande anstalter och därvid söka befordra tillgodogörandet av de rön och erfarenheter, vilka den pedagogiska vetenskapen med avseende på en ändamålsenlig lärarutbildning kan giva vid handen. Härvid skall det särskilt åligga överstyrelsen

a) *beträffande provårskurserna vid de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna:*

1) att omedelbart öva inspektion över dessa kurser samt

2) att i överensstämmelse med gällande föreskrifter handlägga de ärenden, som angå arbetets anordning m. m. vid provårskurserna;

b) *beträffande statens högre lärarinneseminarium och statens folkskoleseminarier:*

1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter;

2) att i den utsträckning, som kan bliva föreskriven, pröva och fastställa förslag å läroböcker;

3) att hos Kungl. Maj:t göra framställning rörande behovet av lärarkrafter;

4) att avgiva förord vid utnämning eller förordnande av rektor samt, allt efter gällande föreskrifter, antingen avgiva förslag vid utnämning av ämneslärare eller utnämna sådan lärare ävensom att i förekommande fall utnämna biträdande föreståndarinna;

5) att tillsätta lärare i övningsämnen och lärare vid övningsskolorna;

6) att på de villkor och inom de gränser, som äro föreskrivna, besluta angående tjänstledighet samt förordna vikarier och extra lärare;

7) att besluta angående lärares uppflyttning i högre lönegrad;

8) att handlägga ärenden i fråga om kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder samt om avsked eller entledigande;

9) att i föreskriven ordning handlägga ärenden rörande fel och försummelse i tjänsten;

10) att åt rektor utfärda tjänstgöringsbetyg; samt

11) att efter närmare bestämmelser av Kungl. Maj:t antingen själv fördela eller ock avgiva förslag rörande fördelning av beviljade anslag;

c) beträffande *enskilda högre lärarinneseminarier* och *enskilda folkskoleseminarier*:

1) att omedelbart öva inspektion över dessa läroanstalter;

2) att i föreskriven ordning pröva och fastställa undervisningsplaner samt leda avgångsexamen vid dessa läroanstalter; samt

3) att i överensstämmelse med gällande föreskrifter med dem taga i huvudsak samma befattning som den vilken tillkommer överstyrelsen i fråga om privatläroverken;

d) beträffande *statens småskoleseminarier*:

att i överensstämmelse med särskilda föreskrifter med dem taga i huvudsak samma befattning som den, vilken tillkommer överstyrelsen i fråga om statens folkskoleseminarier;

e) beträffande *övriga under offentlig kontroll stående småskoleseminarier*:

1) att utöva inspektion på samma sätt som ifråga om folkskoleseminarierna;

2) att verka för att berörda småskoleseminarier erhålla en för deras uppgift lämplig organisation och utrustning i fråga om läroplaner, lärarkrafter, undervisningslokaler och materiell m. m. samt i sådant avseende efter samråd med vederbörande vidtaga eller föreslå åtgärder;

3) att i föreskriven ordning pröva och fastställa förslag å läroböcker i kristendomskunskap;

4) att i föreskriven ordning övervaka och leda avgångsprövningarna; samt

5) att förordna och entlediga inspektör;

f) beträffande *anstalter för utbildning av lärare för yrkesundervisningen*:

att leda lärarutbildningen samt sörja för upprättandet och ordnandet av kurser för fortsatt utbildning såväl i teoretisk som praktisk riktning;

g) beträffande *anstalter för utbildning av dövstumlärare och blindlärare*:

1) att öva tillsyn över dövstumlärareseminariet å Manilla ävensom att bestämma antalet elever, som för varje läsår må intagas vid sagda seminarium; samt

2) att enligt givna föreskrifter övervaka och leda utbildningen av lärare för blindundervisningen;

h) beträffande *seminarier för manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöröromål*:

att i överensstämmelse med särskilda föreskrifter med dem taga i huvudsak samma befattning, som tillkommer överstyrelsen i fråga om övriga enskilda seminarier;

i) beträffande *fortbildningskurser*:

att, i den mån så visar sig behöfvligt, sörja för upprättande och ordnande av kurser för fortsatt utbildning för de i denna paragraf avsedda lärarna.

§ 16.

I övrigt har överstyrelsen att handlägga alla de ärenden, som, utan att i denna instruktion vara uttryckligen nämnda, enligt gällande författningar åligga överstyrelsen samt att avgiva de utlåtanden och verkställa de utredningar, som i vederbörlig ordning äskas eller av förhållandena eljest påkallas, ävensom att i allmänhet till behandling upptaga uppkommande frågor, som beröra överstyrelsens verksamhetsområde.

§ 17.

Överstyrelsen har att varje år

före den 1 april till justitiekanslersämbetet överlämna förteckning över ärenden, som vid det senast förflutna årets slut varit inkomna till överstyrelsen men då ännu icke blivit slutbehandlade;

före den 1 september till kammarrätten insända behöriga huvudböcker för nästföregående kalenderår jämte tillhörande verifikationer;

före den 1 september till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till de anslagsäskanden inom överstyrelsens förvaltningsområde, som överstyrelsen finner böra göras hos nästföljande års riksdag;

före december månads utgång till Kungl. Maj:t avgiva berättelse för sin verksamhet under det senast förflutna arbetsåret, räknat från och med den 1 juli nästföregående år; samt

inom därför bestämd tid till Kungl. Maj:t inkomma med den för riksdagens revisorer avsedda redogörelsen för förvaltningen av de till överstyrelsens förfogande ställda allmänna medlen.

§ 18.

Överstyrelsen äger att av vederbörande myndigheter erhålla de upplysningar, det biträde och den handräckning, som för överstyrelsens verksamhet erfordras och av dessa myndigheter lagligen kunna lämnas.

§ 19.

Föreskrifter, som, utöver vad i denna instruktion innehålles eller eljest stadgats, erfordras angående arbetet inom överstyrelsen, skola av överstyrelsen meddelas i särskild arbetsordning. Därjämte äger överstyrelsen utfärda särskilda bestämmelser till efterrättelse för befattningshavare inom överstyrelsens kansli.

2. Skolöverstyrelsens organisation.

§ 20.

1. Överstyrelsen utgöres av:
såsom *chef* en generaldirektör samt
elva *ledamöter* eller det högre antal sådana, som finnes i överstyrelsens stat upptaget.
2. Ledamöterna fördelas, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, till tjänstgöring på överstyrelsens *tre* avdelningar:
läroverksavdelningen, folkskolavdelningen och yrkesskolavdelningen.
- 3) En av ledamöterna inom vardera avdelningen förordnas att såsom avdelningschef förestå densamma.
4. En av avdelningscheferna förordnas att i chefens frånvaro tjänstgöra såsom dennes ställföreträdare.
5. Vidare anställas inom överstyrelsen:
en konsulent och särskild föredragande för husligt arbete;
en inspektör för folkhögskolorna;
en konsulent för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten;
en förste och en andre konsulent för ärenden rörande folkbibliotek;
en inspektör för dövstumundervisningen;
en inspektör för blindundervisningen;
ett byggnadssakkunnigt biträde; samt
inspektörer och sakkunniga biträden i fråga om den fortsatta undervisningen ävensom beträffande fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisning i teckning och musik.
6. Erfordras för inspektion eller eljest för något ärendes behandling sakkunskap utöver den, som finnes att tillgå inom överstyrelsen, må för sådant ändamål tillkallas särskild sakkunnig att härutinnan tillhandagå

överstyrelsen mot den ersättning, som kan beredas av tillgängliga eller för ändamålet anvisade medel.

§ 21.

1. Inom vardera av överstyrelsens tre avdelningar fördelas ärendena allt efter sin beskaffenhet på särskilda arbetsrotlar. Överstyrelsens ledamöter förestå en var sin rotel. Där så finnes lämpligt, må även annan i § 20 omnämnd befattningshavare kunna erhålla uppdrag att förestå rotel. Nu nämnd befattningshavare, som icke erhåller sådant uppdrag, tilldelas tjänstgöring å någon av de befintliga rotlarna. Där förutom rotelns föreståndare annan befattningshavare tillhör viss rotel, fördelas handläggningen av ärendena dem emellan.

Då enligt bestämmelse i instruktion eller arbetsordning eller på grund av särskilt uppdrag annan befattningshavare än ledamot föredrager ärende i överstyrelsen, ingår han, vad detta ärende beträffar, såsom ledamot av styrelsen.

2. I föregående punkt nämnd fördelning av arbetet inom överstyrelsen bestämmes närmare i arbetsordningen.

Yppas tvivel, till vilken rotel ett ärende rätteligen hör, eller uppstår meningsskiljaktighet i fråga om ärendenas fördelning i övrigt mellan befattningshavarna, eller påkalla särskilda omständigheter avvikelser från meddelade föreskrifter rörande ärendenas fördelning, bestämmer överstyrelsens chef, av vilken befattningshavare ärendet skall handläggas.

§ 22.

1. Överstyrelsens chef är i första rummet Kungl. Maj:t ansvarig för fullgörandet av överstyrelsens åligganden och skall tillse, att överstyrelsens personal med noggrannhet och drift fullgör sina åligganden.

Han skall, så vitt möjligt, deltaga i handläggningen av alla större och viktigare frågor, framförallt frågor av principiell och grundläggande natur, ävensom befodringsfrågor, disciplinfrågor och för verkets avdelningar gemensamma frågor samt äger, där han så finner lämpligt, själv övertaga ledningen och föredragningen i överstyrelsen av viktigare ärenden.

Han äger ensam beslutanderätt i de ärenden, i vilkas handläggning han deltagit med undantag av de i §§ 27, 28, 29 och 33 omnämnda ärenden.

2. Avdelningschef åligger,

att såsom chefens närmaste man öva inseeende över den avdelning, han förestår, samt leda arbetet inom densamma;

att i chefens ställe och med den befogenhet, som eljest tillkommer denne, handlägga de ärenden eller de grupper av ärenden, som enligt av chefen och avdelningschefen uppgjord arbetsordning ankomma på hans handläggning; samt

att, såvida icke i särskilt fall av Kungl. Maj:t annorlunda bestämmes, så långt hans övriga göromål sådant medgiva, fullgöra vad enligt mom. 3 av denna § åligger ledamot.

Avdelningschef bör, om möjligt, närvara vid föredragning av viktigare ärenden tillhörande övriga föredragande inom avdelningen.

Vid förfall för avdelningschef inträder i hans ställe den ledamot, som chefen därtill utsett.

3. Ledamot av överstyrelsen åligger:

att med uppmärksamhet följa sådana frågor, som höra till hans verksamhetsområde, och, då han därtill finner anledning, i dem framställa förslag;

att i enlighet med denna instruktion, styrelsens arbetsordning eller eljest meddelade föreskrifter antingen bereda och föredraga eller själv avgöra eller ock till annan vederbörande befattningshavare för föredragning eller avgörande överlämna de ärenden, som tilldelas hans rotel;

att öva tillsyn över de tjänstemän, som bliva hänvisade till hans biträde, samt ansvara för att beslut i de ärenden, som inkommit å hans rotel, varda utan dröjsmål expedierade;

att före vederbörlig justering verkställa granskning av protokoll, som höra till av honom föredragna mål;

att, i överensstämmelse med vad därom särskilt stadgas i § 38, verkställa inspektion; samt

att i övrigt fullgöra vad enligt instruktionen, arbetsordningen och övriga föreskrifter tillhör hans befattning.

4. De åligganden, som tillkomma i överstyrelsen anställda inspektörer, konsulenter och sakkunniga biträden, angivas, i den mån så anses nödigt, antingen i överstyrelsens arbetsordning eller i särskilda instruktioner.

§ 23.

I överstyrelsens kansli skola vara anställda sekreterare, notarier och andra ordinarie tjänstemän av den tjänstegrad och till det antal, som i överstyrelsens stat närmare angives, ävensom amanuenser, biträden och vaktmästare, allt efter behov och i den mån för de olika ändamålen anslagna medel sådant medgiva.

Överstyrelsen bestämmer de i denna paragraf omförmälda befattningshavarnas tjänstgöring i förhållande till deras innehavande tjänster samt tilldelar därvid en var de uppgifter, för vilkas utförande överstyrelsen till befordrande av arbetets jämna gång finner honom lämplig och behöflig.

3. Ärendenas handläggning inom skolöverstyrelsen.

§ 24.

A överstyrelsens läroverksavdelning skola handläggas de ärenden, som hava avseende å de i § 2 a) omförmälda anstalter, ävensom i den utsträckning, som i överstyrelsens arbetsordning bestämmes, de i § 2 d) angivna ärenden angående lärarutbildningen. A överstyrelsens folkskolavdelning skola handläggas de ärenden, som hava avseende å de i § 2 b) omförmälda ärenden ävensom i den utsträckning, som i överstyrelsens arbetsordning bestämmes, de i § 2 d) angivna ärenden angående lärarutbildningen. Å överstyrelsens yrkesskolavdelning handläggas de ärenden, som hava avseende å de i § 2 c) omförmälda anstalter.

§ 25.

1. Till överstyrelsens handläggning hörande ärende föredrages i regel av den befattningshavare, till hvars handläggning detsamma i enlighet med arbetsordningen eller eljest givna föreskrifter hör. Överstyrelsens chef äger likväl att, där så finnes lämpligt, förordna annan befattningshavare i överstyrelsen än den, vilken detta uppdrag, enligt vad nu blivit sagt, skolat åligga, att föredraga visst ärende eller viss grupp av ärenden; börande dock föredragningen då ske i närvaro av den ordinarie föredraganden, där icke denne för särskilt fall därifrån befrias.

2. Beträffande frågor rörande folkhögskolorna, den populärvetenskapliga föreläsningverksamheten, folkbiblioteken, dövstum- och blindundervisningen, undervisningen av bildbara sinnesslöa och av fallandesjuka, samt frågor rörande fortsättningsskolor, fysisk uppfostran, skolhygien, skolbyggnader och undervisning i husligt arbete ävensom frågor rörande annat undervisningsområde, för vilket särskild sakkunnig anlitas, bör vederbörande inspektör, konsulent eller sakkunniga biträde, när så anses nödigt, antingen personligen deltaga i ärendets handläggning eller ock avgiva skriftligt yttrande.

§ 26.

Ärendena avgöras allt efter deras beskaffenhet:

- 1) i plenum
- a) av samtliga avdelningar;
- b) av två avdelningar gemensamt; eller
- c) av en avdelning.

2) av överstyrelsens chef.

a) i närvaro av föredraganden samt minst en annan ledamot från den avdelning, till vilken föredraganden hör, eller

b) i närvaro av föredraganden samt allteftersom ärendet avser två eller flera avdelningar, en ledamot från den eller de avdelningar, till vilka föredraganden själv icke hör, chefen dock obetaget att tillkalla ytterligare det antal ledamöter eller andra befattningshavare från endera eller flera av överstyrelsens avdelningar, som han kan finna av förhållandena påkallat; eller

c) i närvaro av endast föredraganden; eller ock

3) av vederbörande ledamot eller annan befattningshavare i styrelsen.

§ 27.

1. Av överstyrelsen i dess helhet i plenum skola följande ärenden handläggas:

frågor av allmän natur angående organisationen av och arbetet vid de överstyrelsen underlydande anstalterna;

frågor av allmän natur angående inspektionen av sagda anstalter;

frågor av allmän natur angående undervisningslokaler samt undervisnings- och inredningsmateriell;

frågor av allmän natur angående sundhetsförhållanden och ungdomens fysiska fostran;

frågor angående anslagsäskanden till riksdagen;

andra frågor av större vikt eller intresse för överstyrelsens verksamhet i allmänhet; ävensom i övrigt

frågor, vilka överstyrelsens chef finner skäl göra till föremål för samfällid behandling.

2. Vid handläggningen av de i föregående punkt nämnda ärenden skola, om möjligt, överstyrelsens alla ledamöter vara närvarande samt deltaga i överstyrelsens beslut; börande i intet fall ifrågavarande ärenden avgöras, med mindre förutom överstyrelsens chef minst två ledamöter från vardera avdelningen, därav minst en av avdelningscheferna, äro närvarande och i beslutet deltaga.

Såsom överstyrelsens beslut gäller den mening, varom flertalet förenat sig, eller vid lika röstetal den, som av överstyrelsens chef biträdes.

§ 28.

1. Av två avdelningar i gemensamt plenum skola följande ärenden, som avse båda avdelningarnas verksamhetsområden, handläggas:

frågor angående förslag till viktigare lagar och författningar eller förklarande, ändring eller upphävande av redan gällande sådana;
 frågor angående viktigare bestämmelser i reglementen och instruktioner för överstyrelsen underlydande anstalter och befattningshavare;
 andra frågor av större vikt eller intresse för de båda avdelningarnas verksamhet i allmänhet, ävensom i övrigt
 frågor, som överstyrelsens chef finner skäl göra till föremål för gemensam behandling.

2. Vid handläggning av de i föregående punkt nämnda ärenden skola, om möjligt, vederbörande avdelningars samtliga ledamöter vara närvarande och delta i överstyrelsens beslut; börande i intet fall ifrågavarande ärenden avgöras, med mindre förutom överstyrelsens chef minst två ledamöter, en från vardera avdelningen, därav en avdelningschef, är närvarande och delta i besluten.

I chefens frånvaro skola vid nu ifrågavarande ärendens avgörande båda avdelningscheferna och minst en ledamot från vardera avdelningen delta i besluten. I sistnämnda fall föres ordet av den avdelningschef, till vars avdelning ärendet närmast hör.

Såsom överstyrelsens beslut gäller den mening, varom flertalet förenat sig, eller med lika röstetal för olika meningar den, som av ordföranden biträdades.

§ 29.

1. Av vederbörande avdelning i plenum skola följande ärenden, såvida de uteslutande avse avdelningens verksamhetsområde, handläggas:
 frågor angående förslag till viktigare lagar och författningar eller förklarande, ändring eller upphävande av redan gällande sådana;
 frågor angående viktigare bestämmelser i reglementen och instruktioner för överstyrelsen underlydande anstalter och befattningshavare;
 frågor angående tillsättning av eller förslag till tjänster;
 frågor angående fel eller försummelse i tjänsten;
 andra frågor av större vikt eller intresse för avdelningens verksamhet i allmänhet, ävensom i övrigt
 frågor, vilka överstyrelsens chef finner skäl göra till föremål för samfäll behandling.

2. Vid handläggning av de i föregående punkt nämnda ärendena skola helst vederbörande avdelnings alla ledamöter vara närvarande samt delta i överstyrelsens beslut; börande i intet fall ifrågavarande ärenden avgöras, med mindre, förutom överstyrelsens chef eller vederbörande avdel-

ningschef, minst två av sagda ledamöter äro närvarande och i besluten deltaga.

Såsom överstyrelsens beslut gäller den mening, varom flertalet förenat sig, eller vid lika röstetal för olika meningar den, som av ordföranden biträdades.

§ 30.

Följande ärenden skola, för så vitt de avse endast en avdelnings verksamhetsområde, avgöras av överstyrelsens chef eller vederbörande avdelningschef i närvaro av den ledamot eller annan befattningshavare, till vilkens föredragning ärendet hör, samt minst en annan ledamot inom den avdelning, till vilken ärendet hör:

- frågor om tillkallande av sakkunnig och arvode åt sådan sakkunnig;
- frågor om tjänstledighet och förordnande, som avser längre tid än ett halvt år;
- frågor om uppflyttning i högre lönegrad;
- frågor angående fördelning av anslag;
- frågor om tillstånd att med innehavande tjänst förena annan tjänstbefattning; samt
- frågor om tjänstgöringsbetyg; ävensom i övrigt
- frågor, vilka överstyrelsens chef finner skola göras till föremål för sådan behandling, som i denna punkt avses.

§ 31.

Följande ärenden skola avgöras av överstyrelsens chef i närvaro av den ledamot eller annan befattningshavare, som ärendets föredragning åligger, samt en ledamot inom den eller de avdelningar, inom vilka föredraganden själv icke tjänstgör, chefen dock obetaget att tillkalla ytterligare det antal ledamöter eller andra befattningshavare från en eller flera av överstyrelsens avdelningar, som han kan finna av förhållandena påkallat:

- frågor om instruktion, arbetsordning och tjänsteföreskrifter beträffande överstyrelsen och dess befattningshavare;
- frågor om användning av anslag för överstyrelsens verksamhet;
- frågor om anställande av amanuenser och andra extra befattningshavare samt deras arvoden ävensom om tillkallande av för avdelningarna gemensam sakkunnig och arvode åt sådan sakkunnig;
- ävensom följande frågor, såvitt de avse hos överstyrelsen anställda befattningshavare och annorlunda icke i särskilt fall är föreskrivet, nämligen

frågor om tjänstledighet och förordnande, som avser längre tid än ett halvt år;

frågor om uppflyttning i högre lönegrad;

frågor angående fördelning av anslag;

frågor om tillstånd att med innehavande tjänst förena annan tjänstbefattning; samt

frågor om tjänstgöringsbetyg;

Dessutom skola på nu nämnt sätt handläggas alla andra ärenden, som avse två eller samtliga avdelningars verksamhet och med vilkas handläggning icke skall förfaras på sätt i §§ 27 och 28 sägs, ävensom övriga ärenden, vilka överstyrelsens chef finner böra på sådant sätt handläggas.

§ 32.

Samtliga övriga ärenden, med undantag av dem som omförmälas i §§ 27, 28 och 29, avgöras av överstyrelsens chef i närvaro av den ledamot eller annan befattningshavare, till vilkens föredragning ärendet hör.

§ 33.

1. Utan föredragning äger ledamot att själv eller genom vederbörande tjänsteman i överstyrelsens kansli *dels* genom remiss eller särskild skrivelse infordra förklaringar, upplysningar, yttranden och uteblivna uppgifter, *dels ock* till granskning, bearbetning, anteckning, förvaring eller annan behörig åtgärd överlämna inkommande berättelser, rapporter, anmälningar, statistiska uppgifter m. m., varvid dock skall iakttagas, att, därest sådan handling innehåller något av beskaffenhet att böra inför överstyrelsen eller närmast överordnade anmälas, anmälan därom omedelbart sker.

2. Ledamot må själv eller genom vederbörande kanslitjänsteman besvara till överstyrelsen inkomna förfrågningar samt meddela råd och upplysningar, som utgöra omedelbar tillämpning av överstyrelsens beslut eller gällande föreskrifter.

3. At ledamot må efter prövning av överstyrelsens chef eller avdelningschef överlämnas ärende av mindre vikt till avgörande.

4. Befogenhet, varom i punkterna 1 och 2 är sagt, kan ock genom arbetsordningen eller särskilt beslut av överstyrelsen för vissa fall tilläggas annan befattningshavare i överstyrelsen än ledamot.

§ 34.

Chef, ledamot eller annan befattningshavare, som deltagit i handläggning av ärende, åligger att, om hans mening avviker från det beslut, som

fattats i överstyrelsen, låta till protokollet anteckna sin avvikande mening. Har i ärende, som bör anmälas hos Kungl. Maj:t, skiljaktig mening förekommit, skall protokollsutdrag upptagande sådan mening bifogas den underdåniga skrivelsen i ärendet.

§ 35.

1. I chefens eller vederbörande avdelningschefs frånvaro må icke avgöras befordringsfrågor eller frågor om fel eller försummelse i tjänsten, ej heller fattas beslut i ärende, med vars avgörande utan olägenhet kan uppskjutas till chefens eller avdelningschefens återkomst. Utan chefens medgivande må icke vidtagas sådana åtgärder, som rubba eller ändra av överstyrelsen givna föreskrifter eller förut i överstyrelsens ämbetsutövning följda grunder.

2. Vad nu sagts skall ock vid inträffande ledighet i chefsbefattningen i tillämpliga delar lända till efterrättelse, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnat.

§ 36.

1. Över ärenden, som föredragas i överstyrelsen, upprättas genom vederbörande föredragandes föranstaltande en lista, därå antecknas, vilka deltagit i ärendets prövning; vid varje ärende angives medelst en kort anteckning det beslut, som blivit fattat.

2. Protokoll föres, förutom i fråga om de ärenden, som omförmälas i § 27, jämväl då beslut skall expedieras medelst protokollsutdrag eller överstyrelsen finner anledning särskilt besluta, att protokoll skall föras.

§ 37.

1. Utgående expeditioner i ärenden, i vilkas handläggning överstyrelsens chef deltagit, underskrivas av honom och vederbörande föredragande. I ärende, som föredragits av chefen, underskrives expeditionen av honom och kontraheras av vederbörande kanslitjänsteman.

Utgående expeditioner, i vilkas handläggning avdelningschef deltagit i stället för överstyrelsens chef, underskrivas av avdelningschefen för vederbörande avdelning och antecknas över namnet: »för skolöverstyrelsen.»

Skrivelser och utlåtanden till Kungl. Maj:t skola innehålla uppgift om de medlemmar av styrelsen, som deltagit, vad beträffar pleniären i av-

görandet samt i fråga om övriga ärenden i den slutliga handläggningen, ävensom kontrasigneras av vederbörande kanslitjänsteman.

2. Skrivelser, som avgå till utländsk myndighet, må underskrivas av chefen ensam.

3. Då överstyrelsens chef är hindrad att underteckna expedition i ärende, som i punkterna 1 och 2 omförmäles, undertecknas densamma »för skolöverstyrelsens chef» av chefens ställföreträdare.

4. Expeditioner i ärenden, som enligt § 33 handlagts eller avgjorts av ledamot, förses med underskriften »på skolöverstyrelsens vägnar» och vederbörande ledamots namnteckning.

4. Inspektion.

§ 38.

1. Inspektion av de under överstyrelsens inseende ställda anstalterna verkställas av överstyrelsens chef och ledamöter samt, vad vissa av dessa anstalter beträffar, jämväl av för ändamålet särskilt anställda inspektörer och konsulenter, och skall sagda inspektion avse att förskaffa överstyrelsen en noggrann kännedom om ifrågavarande anstalters tillstånd och behov, att övervaka, att gällande författningar vid dem efterlevas, samt att genom upplysningar och råd understödja och främja det vid anstalterna bedrivna arbetet.

Beträffande all inspektion skall iakttagas, att densamma icke må avse att åstadkomma en likformighet, som ej betingas av sakliga hänsyn, eller som kan bliva hinderlig för arbetets anpassning efter skilda förhållandens olika krav.

2. För den inspektion, som avses i punkt 1, skall överstyrelsens chef efter samråd med vederbörande befattningshavare, i den mån sådant kan ske, uppgöra lämplig fördelning. Härvid skall tillses, att befattningshavare i regel hänvisas till inspektion av läroanstalt, som lyder under den avdelning befattningshavaren själv tillhör, befattningshavare dock obetaget att efter uppdrag av överstyrelsens chef besöka även annan anstalt. Beträffande den överstyrelsen åliggande inspektion äger chefen att efter samråd med sagda befattningshavare bestämma tiderna för de särskilda inspektionsbesöken. Själv må han, när han så finner nödigt och hans övriga ämbetsgöromål det medgiva, företaga inspektion, som här är i fråga.

3. Vid besök i anstalt, ställd under överstyrelsens inseende, äger inspektionsförrättaren fritt och obehindrat tillträde till anstalten i dess helhet och till alla dess handlingar ävensom rätt att av anstaltens styrelse och

av de vid anstalten anställda befattningshavarna erhålla alla de upplysningar, som kunna främja syftet med besöket.

4. Vid inspektion av anstalt, vilken icke är underkastad annan inspektion än den, som utövas av överstyrelsens chef, ledamöter eller hos överstyrelsen anställda inspektörer och konsulenter, äger inspektionsförrättaren att i anledning av de under inspektionen gjorda iakttagelserna dels göra muntliga erinringar till anstaltens styrelse och de vid anstalten anställda befattningshavarna, dels ock, där han så finner lämpligt, tillställa anstaltens styrelse eller föreståndare en skriftlig promemoria; börande han dock, därest frågan är av större vikt, underställa densamma överstyrelsens prövning och avgörande. När inspektionsförrättaren anser det ändamålsenligt, må han genom vederbörande ordförande sammankalla anstaltens styrelse ävensom genom vederbörande rektor eller föreståndare de vid anstalten anställda befattningshavarna eller vissa av dem för att överlägga med dem eller meddela dem de anvisningar och råd, till vilka han finner sig befogad, och må han därvid såsom ordförande leda förhandlingarna.

5. I fråga om inspektion av anstalt, som är underkastad såväl den i föregående punkt omförmälda som annan inspektion, gäller i motsvarande tillämpning, vad i sagda punkt föreskrives; dock att, därest besök vid sådan anstalt giver överstyrelsens inspektionsförrättare anledning till åtgärd beträffande någon sida av anstaltens verksamhet, som även faller under annan inspektion, meddelande om dylik åtgärd skall, därest icke inspektionsförrättaren finner ärendet vara av beskaffenhet att påkalla omedelbart ingripande, efter samråd med den inspektör, inseendet över anstalten närmast tillkommer, tillställas vederbörande styrelse eller befattningshavare; skolande i varje fall till sagda inspektör snarast möjligt lämnas meddelande om den av inspektionsförrättaren beslutade eller vidtagna åtgärden.

6. Finner överstyrelsen, för vinnande av kännedom om den högre skolundervisningens eller folk- eller yrkesundervisningens allmänna tillstånd eller för avgivande av svar å till överstyrelsen överlämnade remisser, erforderligt, att dess chef eller någon av dess ledamöter besöker läroanstalt, som icke är ställd under skolöverstyrelsens inseende, må dylikt besök äga rum, dock under iakttagande, att den besökande icke äger ingripa i läroanstaltens verksamhet, samt att besöket må ske först efter det anmälan därom blivit gjord hos chefen för den centrala myndighet, under vilken anstalten i fråga lyder.

7. För inspektion, som verkställts av befattningshavare inom överstyrelsen, ävensom för åtgärder, föranledda av sådan inspektion, skall till överstyrelsen inom tid och på sätt, som överstyrelsen bestämmer, avgivas redogörelse.

5. Daglig arbets- och mottagningstid m. m.

§ 39.

För befattningshavare hos överstyrelsen skall, i den mån ej nedan eller i särskilda instruktioner annorlunda stadgas, eller sagda befattningshavare ej äro upptagna av dem åliggande inspektion, den dagliga arbetstiden å tjänsterummet varje söckendag utgöra sex timmar, förlagda till tider, om vilka i arbetsordningen eller eljest av chefen meddelas närmare bestämmelser.

I den sålunda bestämda arbetstiden å tjänsterummet äger överordnad att vid alla de tillfällen, då göromålens gång det kräver, påfordra nödig utsträckning, för kvinnligt biträde dock endast med ytterligare en timme. Å andra sidan må överstyrelsens chef, om och i den mån omständigheterna det medgiva, kunna för högst tre månader under tiden juni—september inskränka den dagliga arbetstiden å tjänsterummet intill fyra timmar.

För fullgörande av allmänt uppdrag, meddelat av Kungl Maj:t eller, på grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande, av ämbetsverk eller annan myndighet, må erforderlig inskränkning äga rum av den föreskrivna dagliga arbetstiden å tjänsterummet.

Därest i särskilda fall arbete i tjänsten kan med större fördel utföras utom tjänsterummet, må medgivande till inskränkning av arbetstiden å tjänsterummet lämnas av chefen eller, efter hans bestämmande, av vederbörande ledamot. Fråga om inskränkning i övrigt för särskilda fall av den i allmänhet fastställda arbetstiden å tjänsterummet prövas i enahanda ordning.

Vad i denna paragraf är stadgat om viss arbetstid å tjänsterummet må ej verka till hinder för utövande av riksdagsmannauppdrag.

För överstyrelsens chef och ledamöter skall viss daglig, för allmänhetens mottagande avsedd tid vara bestämd och genom anslag inom överstyrelsens lokal tillkännagiven. I den mån överstyrelsen finner det erforderligt, skall viss daglig mottagningstid bestämmas och på enahanda sätt tillkännagivas även för annan befattningshavare. Registratorskontoret skall för allmänheten hållas öppet minst fem timmar varje söckendag; dock må överstyrelsens chef, där sådant finnes utan olägenhet kunna äga rum, för högst tre månader under tiden juni—september inskränka den sålunda bestämda expeditionstiden intill fyra timmar om dagen.

6. Tjänstetillsättning, kompetensfordringar, semester och annan ledighet, vikariat och avsked.

§ 40.

1. Överstyrelsens chef tillsättes av Kungl. Maj:t. Avdelningscheferna inom överstyrelsen ävensom chefens ställföreträdare förordnas, efter förslag av chefen, av Kungl. Maj:t för viss tid.
2. Överstyrelsens ledamöter, konsulenten för husligt arbete, inspektören för folkhögskolorna, konsulenten för den populärvetenskapliga föreläsungsverksamheten, förste bibliotekskonsulenten, inspektören för dövstumundervisningen samt inspektören för blindundervisningen tillsätts av Kungl. Maj:t, ledamöterna efter förslag av överstyrelsens chef, de övriga efter förslag av överstyrelsen.
3. Sekreterare tillsättes av Kungl. Maj:t efter förslag av överstyrelsen.
4. Övriga inspektörer och tjänstemän samt biträden och vaktmästare tillsätts, såvida icke genom särskilda föreskrifter annorlunda är bestämt, av överstyrelsen med iakttagande beträffande de särskilda befattningshavarna, att tillsättning må ske endast medelst förordnande, så länge anslag för vederbörande befattning är uppfört å extra stat.

§ 41.

Överstyrelsens chef och ledamöter ävensom de hos överstyrelsen anställda inspektörerna och konsulenterna skola vara, förutom ur rent personlig synpunkt för uppdraget lämpliga, tillika i besittning av den insikt och den praktiska erfarenhet, som deras särskilda uppgifter inom överstyrelsen påkalla och böra helst väljas så, att de företräda olika undervisningsområden. Till ledamöter inom läroverks- och folkskolavdelningarna skola i regel utses ordinarie lärare vid läroanstalt, som tillhör vederbörande avdelnings verksamhetsområde.

§ 42.

1. Då befattning inom överstyrelsens kansli, som på förslag av överstyrelsen skall tillsättas av Kungl. Maj:t, blir ledig, utfärdar överstyrelsen kungörelse därom i allmänna tidningarna samt medelst anslag i överstyrelsens lokal, med föreläggande av trettio dagars ansökningstid, räknat från den dag kungörandet sker. Efter denna tids förlopp insänder över-

styrelsen ansökningshandlingarna till Kungl. Maj:t samt förordar därvid till tjänstens erhållande den bland de sökande, som anses företrädesvis böra ifrågakomma, eller anmäler, att sådant förord icke kan lämnas någon av de sökande.

2. Blir befattning inom överstyrelsens kansli, vars innehavare tillsättes av överstyrelsen, ledig, skall densamma i allmänna tidningarna samt medelst anslag i överstyrelsens lokal kungöras till ansökning inom trettio dagar.

3. För behörighet till sekreterartjänst fordras att hava avlagt examen, vilken berättigar till inträde i rättegångsverken, samt att äga förfarenhet i domarvärv.

§ 43.

1. Semester må, när sådant utan hinder för göromålens behöriga gång kan äga rum, i den ordning, som av överstyrelsens chef uppgöres, årligen åtnjutas av chefen och en var av ledamöterna samt av förste bibliotekskonsulenten och sekreterare under en och en halv månad, av andre bibliotekskonsulenten, notarie, registrator och aktuarie samt av kvinnligt biträde å ordinarie stat en var under en månad, ävensom av vaktmästare under femton dagar; börande chefen, då han vill begagna sig av semester, göra anmälan därom hos chefen för ecklesiastikdepartementet.

2. Tjänsteman, som har sig penningförvaltning anförtrodd, är pliktig att begagna sig av semester å tid av året, som av överstyrelsens chef bestämmes.

§ 44.

1. Annan ledighet än semester må av överstyrelsens chef, efter anmälan hos chefen för ecklesiastikdepartementet, åtnjutas under högst femton dagar årligen.

Sådan ledighet må av överstyrelsen beviljas ledamot under högst en och en halv månad och annan befattningshavare, utom de i punkt 3 avsedda, under högst sex månader för år.

Erfordras tjänstledighet längre tid än nu är sagt, skall ansökning därom göras hos Kungl. Maj:t.

2. Extra befattningshavare må av överstyrelsen beviljas frihet från tjänstgöring för så lång tid, som finnes lämpligt.

3. Om annan ledighet än semester för biträde och vaktmästare äger överstyrelsen att, efter förekommande omständigheter, besluta.

§ 45.

1. Erfordras vikarie för ledamot eller för inspektör eller konsulent, som av Kungl. Maj:t förordnas, skall i fråga om ledamot överstyrelsens chef samt i övriga fall överstyrelsen göra hemställan hos Kungl. Maj:t om förordnande å befattningen.

Vid tillfälligt förfall för ledamot äger överstyrelsens chef för högst två veckor förordna vikarie, därest arvode för vikarie kan bestridas av för ändamålet tillgängliga medel.

2. Vikarie för annan befattningshavare förordnas av överstyrelsen; börande dock, i fall vikarie erfordras för sekreteraren under så lång tid, att ansökning om ledigheten skall, enligt vad i § 44 sägs, göras hos Kungl. Maj:t, överstyrelsen föreslå lämplig person att av Kungl. Maj:t förordnas att uppehålla tjänsten.

§ 46.

Ansökan om avsked eller entledigande från befattning hos överstyrelsen skall, om befattningen är tillsatt av Kungl. Maj:t, överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande men i annat fall prövas av överstyrelsen.

Innan sökt avsked av överstyrelsen beviljas, bör, där fråga föreligger om den avskedstagandes rätt till pension, sådan fråga vara prövad i därför stadgad ordning.

7. Åtal och ansvar för tjänstefel.

§ 47.

1. Beträdes överstyrelsens chef eller ledamot med fel eller försummelse i tjänsten, sker åtal inför Svea hovrätt.

2. Om annan befattningshavare i överstyrelsen, än i punkterna 1, 4 och 5 av denna § sägs, gör sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten eller till vanvördnad mot förman eller brister i lydnad, äger överstyrelsen att, efter omständigheterna, tilldela honom lämplig varning eller ock förordna om hans tilltalande inför Svea hovrätt av den, som justitiekanslersämbetet, på överstyrelsens anmälan, därtill förordnar; ägande överstyrelsen emellertid från tjänstens utövning avstänga den felande, intill dess över honom blivit slutligen dömt eller domstolen annorlunda förordnat, och komma under tiden hans löneinkomster att innehållas, där ej överstyrelsen finner skäl låta honom uppbära någon del därav.

3. Är fråga om åtal mot befattningshavare i överstyrelsen med av-

seende å redovisning av allmänna medel, förhålles efter vad därom särskilt finnes stadgat.

4. Kvinnligt biträde eller skrivbiträde, som begår förseelse, varom i punkt 2 av denna § sägs, må av överstyrelsen varnas eller på högst tre månader suspenderas från tjänst och lön. Har beslut om suspension fattats, äger överstyrelsen avstänga den felande från tjänstgöring, till dess beslutet vunnit laga kraft.

Biträde, som ej låter sig rätta eller som begår fel av svårare beskaffenhet, må av överstyrelsen skiljas från befattningen.

5. Vad i nästföregående punkt sägs gäller även om vaktmästare.

6. Extra befattningshavare, som ådagalägger försumlighet, oskicklighet eller klandervärt uppförande eller eljest visar sig olämplig, äger överstyrelsen omedelbart skilja från anställningen. Den, vilken utan skäl, som överstyrelsen godkänt, vägrat mottaga förordnande eller utan behörigt tillstånd avhållit sig från tjänstgöring mer än tre månader, anses själv hava uteslutit sig från överstyrelsen.

8. Besvär över skolöverstyrelsens beslut.

§ 48.

Den, som icke åtnöjes med överstyrelsens beslut, äger, där ej annorlunda är genom särskild författning stadgat, att hos Kungl. Maj:t söka ändring genom besvär, vilka skola hava inkommit till ecklesiastikdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av beslutet, vilket beträffande beslut om tjänstetillsättning, varom meddelande införts i allmänna tidningarna, skall anses hava skett den dag, då meddelandet varit där infört.

Över tilldelad varning må klagan icke föras.

Överstyrelsens beslut om befattningshavares avstängning från tjänstgöring går i verkställighet utan hinder av besvärs anförande.